

ISSN 2412-8368

RS Global

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

Scientific Edition

International Journal of Innovative Technologies in Economy

2(14) March 2018

Chief editor

Nobanee Haitham.

Associate Professor of Finance,
Abu Dhabi University,
United Arab Emirates

Editorial board:

Sotnikova Liudmila.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
Financial University, Russia,

Kusainov Khalel.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
State University named after
K. Zhubanov, Kazakhstan,

Umirzakov Samazhan.

Professor, Doctor of Economic Sciences,
New Economic University after T. Ryskulov,
Kazakhstan

Matviyenko Roman.

PhD in Economics, Associate Professor,
National Pedagogical Dragomanov University,
Ukraine

Lytneva Natalia.

Professor, Doctor of Economics,
Orel State Institute of Economy and Trade,
Russia

Rogova Elena.

Professor, Doctor of Economics,
National Research University Higher
School of Economics, Russia,

Arupov Akimzhan.

Professor, Doctor of Economics,
World Economy and International Relations
University, Kazakhstan

Almazari Ahmad.

Professor in Financial Management,
King Saud University-Kingdom of
Saudi Arabia, Saudi Arabia,

Panasenko Svetlana.

Professor in Management and Marketing,
Russian Economic University named after
Plekhanov, Russia

Zaloznaya Galina.

Professor in Economy,
Orenburg State Agricultural University,
Russia

Lina Anastassova.

Full Professor in Marketing,
Burgas Free University,
Bulgaria

Latkov Andrey.

Professor in Economy, RANEPa,
Russia

Mikiashvili Nino.

Professor in Econometrics and Macroeconomics,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Georgia

Stroeva Olesya.

Professor in Economy,
Russian Presidential Academy of
National Economy and Public Administration,
Russia

Amosova Natalia.

Professor of Finance, Finance University,
Russia

Burtseva Tatiana.

Professor in Econometrics and Statistics,
Kaluga State University after K. E. Tsiolkovsky,
Russia

Ramachandran Nithya.

Professor in Finance and Marketing,
IBRA College of Technology,
Oman

Ptashchenko Liana.

Professor in Economics and Management,
Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University,
Ukraine

Alkhaldeh Abdullah.

Professor in Financial Philosophy,
Hashemite University,
Jordan

Varma Ashish.

Ph.D in Accounting and Control,
IMT Ghaziabad,
India

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +4(822) 602 27 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ijite
OCLC Number: 1051267688
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CONTENTS

Кудін В. І., Онищенко А. М. СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЗІ СКОРОЧЕННЯ ЕМІСІЙ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ.....	3
Григорук П. М. ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ...	11
Zlatina Karadzova, Alexander Angelov THE ANIMATION – AN ATTRACTION AND /OR A NEED (THE CASE OF COMPANY BVS ENTERTAINMENT LTD.).....	20
Габибов Ибрагим Абульфас оглы, Алиев Нариман Шахмурад оглы РАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКСПЛУАТАЦИЯ МАЛОДЕБИТНЫХ НЕФТЯНЫХ СКВАЖИН, ЭКСПЛУАТИРУЮЩИЕСЯ ШТАНГОВЫМИ ГЛУБИННЫМИ НАСОСАМИ.....	28
Zlatina Karadzova, Plamena Dimitrova ANALYSIS OF THE MARKETING COMMUNICATIONS IN THE BULGARIAN HOTEL INDUSTRY: THE CASE OF THE BIJOU HOTEL.....	32
Вольська А. О., Будняк Л. М., Балла І. В. ДО ПИТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ.....	39
Заяц О. В. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ КОНТРОЛІНГУ.....	44
Козар Вікторія Василівна ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.....	51
Tulchinskiy R. V. PRINCIPLES OF REGIONALISM FORMATION IN EUROPEAN COUNTRIES AND CONSIDERING THEM FOR THE PRACTICE OF A NEW REGIONALISM FORMATION IN UKRAINE.....	60
Milen V. Velev SEASONAL FLUCTUATIONS IN THE RATE OF UNEMPLOYMENT IN BULGARIA.....	65
Milen V. Velev THE INFLUENCE OF THE FACTOR OF SEASONALITY ON THE REAL GDP OF BULGARIA.....	72
Кудлаєнко С. В. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	78

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЗІ СКОРОЧЕННЯ ЕМІСІЙ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

д. т. н. Кудін В. І.,

д. е. н. Онищенко А. М.

Україна, Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ARTICLE INFO

Received 23 January 2018

Accepted 20 February 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

sustainable development, the Paris Agreement, ecological and economic system, Leontief "input-output" model, Leontief-Ford "input-output" model, simulation

ABSTRACT

Prospective analysis of contemporary both theoretical and practical economy growing trend demonstrates account social factors and life support on Earth on a global scale. It is expected that in the near future this trend will occupy a major position in the global economy and will significantly determine the international economic relations. At the forefront of a globalizing world economy and international economic relations serves full priority to ensure the future world society. In the article is proposed a modified balance ecological and economic "input-output" model, which is based on established by the Paris Agreement limits on greenhouse gas emissions. It is determined the conditions for the existence of the productivity model, which provides non-negativity of the economic and environmental performance. It is offered the mathematical apparatus of determining the change in the volume of gross output of primary and secondary production in the event of changes in the sector structure.

© 2018 The Authors.

Вступ. В сучасних умовах глобалізації світової економіки і світових економічних зв'язків на перший план виступає пріоритет забезпечення повноцінного майбутнього світового суспільства. В контексті цього значно зростає врахування екологічного фактору в макроекономіці і особливим чином постає специфічна проблема ролі, місця та організації екологічної складової. Відповідно особливої актуальності набуває розробка нового концептуального підходу до екологічного ресурсу як сучасної економічної категорії, врахування якої необхідно буде зводити до розробки нової концепції екологічної економіки, світових економічних зв'язків, пошуку оптимальних шляхів міждержавної співпраці в питаннях охорони довкілля, ресурсозбереження та маловідходних технологій.

Реакцією міжнародної спільноти на проблеми негативного впливу зміни клімату на соціально-економічний розвиток стало прийняття Організацією Об'єднаних Націй Паризької угоди з захисту клімату, яка зокрема спрямована на зменшення емісій парникових газів у глобальному вимірі [1].

Реалізація положень Паризької угоди потребує залучення вчених різних наукових напрямів з метою поєднання їх досвіду в рамках міждисциплінарного дослідження. Особливої уваги серед них заслуговує економічна складова, як основний принцип розв'язання екологічних проблем – економічне заохочення. Економіка міжнародної угоди вимагає комплексного, системного підходу до її вивчення. Дотримуючись загальної методології дослідження економічних процесів, необхідно розглянути концептуальний рівень основних засад даної угоди, окреслити основних фігурантів – економічних агентів, еколого-економічні показники, з'ясувати існуючі між ними зв'язки, їх природу та специфіку. Подальшим кроком проведення дослідження повинен стати перехід до рівня математичного моделювання еколого-економічної взаємодії як ефективного інструменту наукового пізнання.

Результати дослідження. В роботі [2] запропоновано враховувати витрати на виконання емісійних обмежень парникових газів у структурі галузей основного виробництва у вигляді:

$$\begin{cases} x_1 = A_{11}x_1 + A_{12}x_2 + Cy_2 + y_1, \\ x_2 = A_{21}x_1 + A_{22}x_2 - y_2, \end{cases} \quad (1)$$

де $x_1 = (x_1^1, x_2^1, \dots, x_n^1)^T$ – вектор-стовпчик об'ємів виробництва продукції;

$x_2 = (x_1^2, x_2^2, \dots, x_m^2)^T$ – вектор-стовпчик об'ємів знищених забруднюючих речовин;

$y_1 = (y_1^1, y_2^1, \dots, y_n^1)^T$ – вектор-стовпчик об'ємів кінцевої продукції;

$y_2 = (y_1^2, y_2^2, \dots, y_m^2)^T$ – вектор-стовпчик об'ємів незнищених забруднень;

$A_{11} = (a_{ij}^{11})_1^n$ – квадратна матриця коефіцієнтів прямих витрат продукції i на виробництво одиниці продукції j ;

$A_{12} = (a_{ig}^{12})_{i,g=1}^{n,m}$ – прямокутна матриця витрат продукції i на одиницю знищення забруднювачів g ;

$A_{21} = (a_{kj}^{21})_{k,j=1}^{m,n}$ – прямокутна матриця випуску забруднювачів k на одиницю виготовленої продукції j ;

$A_{22} = (a_{kg}^{22})_1^m$ – квадратна матриця випуску забруднювачів k на одиницю знищення забруднювачів g .

Cy_2 – витрати, пов'язані з викидами парникових газів (тобто витрати на обслуговування викидів парникових газів, зокрема, це плата за дозволи на викиди);

$C = (c_{ig}^{12})_{i,g=1}^{n,m}$ – прямокутна матриця витрат продукції i на одиницю викидів забруднювача g .

В системі (1) неявно припускається, що коефіцієнти $a_{ij}^{11} \geq 0$, $a_{ig}^{12} \geq 0$, $a_{kj}^{21} \geq 0$, $a_{kg}^{22} \geq 0$ розповсюджують на всі види виробничої діяльності (матеріальне виробництво та знищення забруднювачів) гіпотези основної моделі міжгалузевого балансу: кількість технологічних способів дорівнює кількості видів продукції та в кожному технологічному способі виробляється лише один вид продукції. В подальшому будемо вважати матриці A_{11} , A_{12} , A_{21} , A_{22} невід'ємними: $A_{11} \geq 0$, $A_{12} \geq 0$, $A_{21} \geq 0$, $A_{22} \geq 0$. Економічний зміст моделі (1) вимагає, щоб всі її змінні були невід'ємними, тобто, $x_i^1 \geq 0$, $x_k^2 \geq 0$, $y_i^1 \geq 0$, $y_k^2 \geq 0$.

У векторно-матричному вигляді модель (1) можна представити так:

$$\begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} A_{11} & A_{12} \\ A_{21} & A_{22} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} E_1 & C \\ 0 & -E_2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix} \quad (2)$$

де E_1 та E_2 – відповідні одиничні діагональні матриці.

Перше рівняння запропонованої моделі відображає економічний баланс – розподіл галузевого валового випуску продукції на виробниче споживання основного та допоміжного виробництв, кінцеве споживання основного виробництва та витрати, пов'язані з виконанням зобов'язань за Паризькою угодою. Друге рівняння відображає фізичний баланс парникових газів, як суму емісій, спричинених діяльністю основного та допоміжного виробництв, та їх незнищених обсягів.

Функціонування будь-якої виробничої одиниці – це зазвичай цілеспрямований процес, який можна представити як систему з певним входом і виходом, що перетворює вхідні матеріали на кінцевий продукт діяльності. В такій ситуації стан виробничої системи визначається сукупністю умов і засобів, що забезпечують її існування. Для процесу виробництва продукції – головного процесу економічної системи – входом слугують поставки сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, обладнання, трудових і фінансових ресурсів, вихід визначається виробленою продукцією, а стан – накопиченими запасами засобів

виробництва і трудових ресурсів. Один із основних методологічних принципів системного аналізу економічної діяльності полягає в можливості адекватного визначення входу, виходу і стану кожного з досліджуваних процесів і визначенні схеми їх взаємодії. Реальний існуючий спосіб виробництва визначається, з одного боку, прагненням до оптимального використання задіяних технологій, з іншого – обмеженими можливостями забезпечення виробничими факторами. Обмеження останнього роду пов'язані зі сформованими тенденціями в розвитку виробництва, розмірами виробничих потужностей, кваліфікаційним складом виробників, а також із суто економічними обмеженнями таких показників, як термін окупності капіталовкладень, матеріалоемісність продукції тощо. По суті, обмеження певного способу виробництва викликані двома основними причинами: неможливістю за короткий строк змінити склад і структуру виробничих ресурсів; умовами, що накладені зовнішнім середовищем.

На сучасному етапі розвитку еколого-економічних відносин все більш важливу роль відіграють організаційно-економічні аспекти, які накладають обмеження на можливості реалізації оптимального способу виробництва в умовах дії Паризької угоди. Отже, якщо відомі кількість і склад виробничих факторів, технологічних способів і організаційно-економічні обмеження, то на підставі цих даних актуальним завданням є визначення зміни об'єму і структури випуску в трансформаційних змінах зовнішнього середовища.

Розглянемо задачу визначення як зміняться вектори валового випуску та об'ємів утилізації парникових газів, якщо змінити коефіцієнти технологічних матриць, зокрема при посиленні екологічних стандартів та необхідності збільшення витрат на виконання зобов'язань за Паризькою угодою. Наприклад, припустимо, що зміни зазнають елементи однієї або кількох технологічних матриць A_{11} , A_{12} , A_{21} , A_{22} , C .

Визначимо як така зміна впливає на значення векторів x_1 та x_2 . Для цього використаємо процедуру, запропоновану в математичній літературі з матричного аналізу [3].

Модель (2) можемо представити у вигляді:

$$Au = G \quad (3)$$

де $A = \begin{pmatrix} E_1 - A_{11} & -A_{12} \\ -A_{21} & E_2 - A_{22} \end{pmatrix}$, $u = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix}$ – $(n+m)$ -вимірний вектор, $G = \begin{pmatrix} E_1 & C \\ 0 & -E_2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \end{pmatrix}$, E_1 , E_2 – блочні одиничні матриці відповідної розмірності, 0 – блочна нульова матриця.

Будемо також розглядати систему, збурену (в елементах матриць A_{11} , A_{12} , A_{21} , A_{22} та вектора-стовпця G) по відношенню до системи лінійних алгебраїчних рівнянь (3) вигляду:

$$\bar{A}u = \bar{G} \quad (4)$$

де \bar{A} , \bar{G} – відповідні збурена матриця та вектор-стовпець. Нехай для системи (3) знайдено опорний розв'язок та обернену матрицю. Тоді має місце наступна теорема (детальніше в [4]).

Теорема 1. Між коефіцієнтами розвинення векторів-нормалей обмежень за рядками базисної матриці, елементами оберненої матриці, базисними розв'язками, нев'язками обмежень в двох суміжних базисних розв'язках відповідно мають місце такі співвідношення:

$$\bar{\alpha}_{rk} = \frac{\alpha_{rk}}{\alpha_{lk}}, \quad \bar{\alpha}_{ri} = \alpha_{ri} - \frac{\alpha_{rk}}{\alpha_{lk}} \alpha_{li}, \quad r = \overline{1, n+m}, \quad i = \overline{1, n+m}, \quad i \neq k. \quad (5)$$

$$\bar{e}_{rk} = \frac{e_{rk}}{\alpha_{lk}}, \quad \bar{e}_{ri} = e_{ri} - \frac{e_{rk}}{\alpha_{lk}} \alpha_{li}, \quad r = \overline{1, n+m}, \quad i = \overline{1, n+m}, \quad i \neq k. \quad (6)$$

$$\bar{u}_{0j} = u_{0j} - \frac{e_{jk}}{\alpha_{lk}} \Delta_l, \quad j = \overline{1, n+m}. \quad (7)$$

$$\bar{\Delta}_k = -\frac{\Delta_l}{\alpha_{lk}}, \quad \bar{\Delta}_r = \Delta_r - \frac{\alpha_{rk}}{\alpha_{lk}} \Delta_l, \quad r = \overline{1, n+m}, \quad r \neq k. \quad (8)$$

При цьому умовою опорності базисної матриці при вводиті вектору нормалі a_l обмеження $a_l u \leq g_l$ на k -у позицію базисної матриці A є виконання нерівності $\alpha_{lk} \neq 0$.

На основі приведених співвідношень можна побудувати алгоритмічну схему дослідження систем (4) (при змінах в моделі). Алгоритм буде ґрунтуватись на ідеології симплекс-методу, з деякими особливостями організації ітераційного процесу. Зокрема, перехід від системи (3) до системи (4) буде проводитись послідовним заміщенням відповідних збурених рядків $i, i+1, i+2, \dots, i+i_0$. Це означає, що вектори нормалей гіперплощин, які утворюють рядки базисної матриці та відповідної їй оберненої матриці, будуть заміщатись відповідними "збуреними" векторами-нормалями. На основі симплексних співвідношень (5)-(8) будуть перераховуватись наступні олонні розв'язки та обернені матриці. При збереженні властивості опорності, на ітераціях заміщення, розв'язок системи (4) буде знайдено за i_0 ітерацій. В результаті отримуємо новий базисний розв'язок та обернену матрицю (без перерозв'язання зміненої задачі (4) спочатку).

Формули (5)-(8) можуть бути покладені в основу алгоритму визначення нового розв'язку у випадку збурення елементів базисної матриці, що дозволяє визначати зміни в обсягах валового випуску при зміні технологічних матриць еколого-економічної моделі (2).

Крок 1. Знаходимо розв'язок u_0 вихідної системи (3) та її обернену матрицю A^{-1} .

Крок 2. Якщо збурюємо матрицю A в елементі a_{kj} , то тоді $\bar{a}_{kj} = a_{kj} + a'_{kj}$.

Крок 3. Визначаємо коефіцієнт $\bar{\alpha}_{kk} = 1 + a'_{kj} \cdot e_{jk} \neq 0$, де e_{jk} – відповідний елемент матриці A^{-1} .

Крок 4. Знаходимо новий вектор-стовпець $\bar{e}_k = \frac{e_k}{\alpha_{kk}}$ матриці оберненої до \bar{A} .

Крок 5. Визначаємо нев'язку збуреного рядка в елементі a'_{kj} : $\Delta_l = \bar{\Delta}_k = a'_{kj} \cdot u_{0j}$, де u_{0j} – j -та компонента u_0 .

Крок 6. Знаходимо новий розв'язок на основі співвідношення $\bar{u}_0 = u_0 - \bar{e}_k \cdot \Delta_l$.

Проілюструємо запропонований алгоритм визначення об'ємів валового галузевого випуску у випадку технологічних міжгалузевих змін на умовних даних. Нехай коефіцієнти технологічних матриць еколого-економічної моделі (3) мають такі значення:

$$A_{11} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 \end{pmatrix}, \quad A_{12} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.2 \\ 0.2 & 0.2 \end{pmatrix}, \quad A_{21} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.3 \\ 0.2 & 0.3 \end{pmatrix}, \quad A_{22} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.3 \\ 0.3 & 0.1 \end{pmatrix},$$

матриця витрат на обслуговування емісій парникових газів та вектори галузевого кінцевого випуску і обмеження за викидами парникових газів відповідно:

$$C = \begin{pmatrix} 0.3 & 0.2 \\ 0.1 & 0.5 \end{pmatrix}, \quad y_1 = \begin{pmatrix} 12 \\ 23 \end{pmatrix}, \quad y_2 = \begin{pmatrix} 5 \\ 8 \end{pmatrix}.$$

Перевіримо виконання умови продуктивності для еколого-економічної системи у випадку обраних числових даних.

Переходимо до покрокової реалізації алгоритму 1-6.

1. Знаходимо розв'язок вихідної системи та обернену блочну технологічну матрицю:

$$u_0 = \begin{pmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{pmatrix}, \quad A^{-1} = \begin{pmatrix} 1.79 & 0.73 & 0.6 & 0.76 \\ 1.08 & 2.0 & 0.74 & 0.93 \\ 1.04 & 1.32 & 1.99 & 1.19 \\ 1.1 & 1.27 & 1.04 & 1.99 \end{pmatrix}.$$

2. Припускаємо, що збурення в моделі (3) знає елемент $a_{21}^{11} = 0.3$, а саме збільшується на 0.1. Останнє означає збільшення витрат продукції 2-ої галузі на одиницю випуску 1-ої галузі. Отже, $\bar{a}_{21} = 0.3 + 0.1 = 0.4$.

3. Знаходимо $\alpha_{kk} = \bar{\alpha}_{kk} = 1 + 0.1 \cdot a_{12}^{-1} = 1 + 0.1 \cdot 0.74 = 1.074$.

4. Визначаємо вектор-стовпець: $\bar{e}_2 = \begin{pmatrix} 0.73 \\ 2.0 \\ 1.32 \\ 1.27 \end{pmatrix} / 1.074 = \begin{pmatrix} 0.68 \\ 1.86 \\ 1.23 \\ 1.18 \end{pmatrix}$.

5. Розраховуємо нев'язку збуреного рядка: $\Delta_1 = \bar{\Delta}_2 = 0.1 \cdot 38.17 = 3.817$.

6. Новий розв'язок отримуємо у вигляді: $\bar{u}_0 = \begin{pmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{pmatrix} - 3.817 \cdot \begin{pmatrix} 0.68 \\ 1.86 \\ 1.23 \\ 1.18 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 35.57 \\ 53.33 \\ 27.97 \\ 26.12 \end{pmatrix}$.

Аналіз отриманого розв'язку дозволяє зробити такі висновки. Збільшення витрат продукції 2-ої галузі на одиницю випуску 1-ої галузі в рамках балансової еколого-економічної системи (2) призводить до зменшення обсягів валового випуску 1-ї та 2-ї галузей матеріального виробництва на 2,6 та 7,1 умовних одиниць, а також обсягів утилізації парникових газів 1-го та 2-го виду на 4,7 та 4,5 умовних одиниць відповідно.

Запропонуємо застосування (5)-(8) для побудови методу оцінки трансформації виробничої структури в моделі (2) за умов зміни рядка технологічної матриці.

Результатом конкретизації наведеної технології є алгоритм визначення нового розв'язку у випадку збурення рядків базисної матриці для конкретного рядка обмежень (3), що дозволяє визначати зміни в обсягах валового випуску при зміні технологічних матриць еколого-економічної моделі (2).

Алгоритм.

Крок 1. Знаходимо розв'язок u_0 вихідної системи (3) та її обернену матрицю A^{-1} .

Крок 2. Збурюємо матрицю A в елементах 1-го рядка у вигляді $\bar{a}_i = a_i + a'_i$, $\bar{g}_i = g_i + g'_i$, $i = 1$.

Крок 3. Визначаємо коефіцієнт $\bar{\alpha}_{kk} = a_k e_k + a'_k e_k = 1 + a'_k e_k$, де e_k – стовпець матриці A^{-1} .

Крок 4. Визначаємо $\bar{\Delta}_k = (a_k + a'_k) \cdot u_0 - (g_k + g'_k) = (a_k \cdot u_0 - g_k) + (a'_k \cdot u_0 - g'_k) = \Delta_k + \Delta'_k = \Delta'_k$

Крок 5. Знаходимо $\lambda = -\bar{\Delta}_k / \bar{\alpha}_{kk}$.

Крок 6. Знаходимо новий вектор-стовпець $\bar{e}_k = \lambda \times e_k$.

Крок 7. Формуємо новий розв'язок на основі співвідношення $\bar{u}_0 = u_0 + \bar{e}_k$.

Зауваження. Неважко переконатись, що новий розв'язок (збуреної задачі) формується на основі старого розв'язку та врахуванні впливу вектору-стовпця оберненої матриці e_k та параметру $\lambda = -\bar{\Delta}_k / \bar{\alpha}_{kk}$. “Вибором” стовпця оберненої матриці e_k та параметру λ (напрямо та розтяг відповідного вектора) можна формувати певні результуючі доміанти, тобто проводити зміни направлено та передбачувано.

Проілюструємо запропонований алгоритм визначення об'ємів валового галузевого випуску у випадку технологічних міжгалузевих змін на умовних даних. Нехай коефіцієнти технологічних матриць еколого-економічної моделі (3) мають такі значення:

$$A_{11} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 \end{pmatrix}, A_{12} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.2 \\ 0.1 & 0.2 \end{pmatrix}, A_{21} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.3 \\ 0.2 & 0.3 \end{pmatrix}, A_{22} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.3 \\ 0.3 & 0.1 \end{pmatrix},$$

матриця витрат на обслуговування емісії парникових газів та вектори галузевого кінцевого випуску і обмеження за викидами парникових газів відповідно:

$$C = \begin{pmatrix} 0.3 & 0.2 \\ 0.1 & 0.5 \end{pmatrix}, y_1 = \begin{pmatrix} 12 \\ 23 \end{pmatrix}, y_2 = \begin{pmatrix} 5 \\ 8 \end{pmatrix}.$$

Переходимо до покрокової реалізації алгоритму 1-6.

1. Знаходимо розв'язок вихідної системи, та обернену блочну технологічну матрицю:

$$u_0 = \begin{pmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{pmatrix}, A^{-1} = \begin{pmatrix} 1.79 & 0.73 & 0.6 & 0.76 \\ 1.08 & 2.0 & 0.74 & 0.93 \\ 1.04 & 1.32 & 1.99 & 1.19 \\ 1.1 & 1.27 & 1.04 & 1.99 \end{pmatrix}.$$

2. Припускаємо, що збурення в моделі (3) зазнає перший рядок, тобто збурена матриця набуває вигляду:

$$\bar{A} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.05 & 0.3 & 0.3 \\ 0.3 & 0.2 & 0.1 & 0.2 \\ 0.1 & 0.3 & 0.2 & 0.3 \\ 0.2 & 0.3 & 0.3 & 0.1 \end{pmatrix}.$$

Прикладний зміст зміни еколого-економічних показників такий: зазнають зменшення коефіцієнт витрат 1-ї галузі на одиницю виготовлення продукції 1-ї галузі на 0.1 одиниць, коефіцієнт витрат 1-ї галузі на одиницю виготовлення продукції 2-ї галузі на 0.05 одиниць відповідно; зазнають збільшення коефіцієнт витрат 1-ї галузі на знищення 1-го виду забруднень на 0.2 одиниць, коефіцієнт витрат 1-ї галузі на знищення 2-го виду забруднень на 0.1 одиниць відповідно.

3. Визначаємо скалярний добуток збуреного рядка та розв'язку вихідної системи:

$$\bar{a}_k \cdot u_0 = [0.1 \quad 0.05 \quad 0.3 \quad 0.3] \begin{bmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{bmatrix} = 25.83$$

4. Визначаємо добуток вихідної технологічної матриці та вихідного розв'язку і обраховуємо нев'язку збуреного рядка Δ :

$$a_k \cdot u_0 = [0.2 \quad 0.1 \quad 0.1 \quad 0.2] \begin{bmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{bmatrix} = 23.068$$

$$\bar{\Delta}_k = \bar{a}_k \cdot u_0 - a_k \cdot u_0 = 25.83 - 23.068 = 2.7575$$

5. Визначаємо коефіцієнти $\bar{\alpha}_{kk}$, λ :

$$\bar{\alpha}_{kk} = \bar{a}_k \cdot e_k = [0.1 \quad 0.05 \quad 0.3 \quad 0.3] \cdot \begin{bmatrix} 1.79 \\ 1.08 \\ 1.04 \\ 1.1 \end{bmatrix} = 0.875, \lambda = -\frac{\bar{\Delta}_k}{\bar{\alpha}_{kk}} = -\frac{2.7575}{0.875} = -3.15$$

6. Визначаємо коефіцієнт \bar{e}_k :

$$\bar{e}_k = \lambda \cdot e_k = -3.15 \cdot \begin{bmatrix} 1.79 \\ 1.08 \\ 1.04 \\ 1.1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -5.64 \\ -3.4 \\ -3.28 \\ -3.47 \end{bmatrix}$$

7. Визначаємо розв'язок збуреної системи \bar{u}_0 :

$$\text{згідно формули } \bar{u}_0 = u_0 + \bar{e}_k \quad \bar{u}_0 = u_0 + \bar{e}_k = \begin{bmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} -5.64 \\ -3.4 \\ -3.28 \\ -3.47 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 32.53 \\ 57.03 \\ 29.39 \\ 27.15 \end{bmatrix}.$$

Проведемо дослідження впливу змін k -го стовпця матриці обмежень A у вигляді $\bar{A}_k = A_k + A'_k$ на розв'язок u_0 , де $A_k = (a_{1k}, a_{2k}, \dots, a_{mk})^T$, $A'_k = (a'_{1k}, a'_{2k}, \dots, a'_{mk})^T$, тобто в такій формі замінено A на \bar{A} .

Алгоритм

1. Маємо відомі вектор $u_0 = (u_{01}, u_{02}, \dots, u_{0m})^T$, A_b , A_b^{-1} - пряму та обернену базисну матрицю (3).

2. Нехай проводимо заміщення k -го стовпця матриці обмежень A_k стовпцем \bar{A}_k . Знаходимо вектор $\bar{L}_k = (L_{k1}, L_{k2}, \dots, L_{km}) = A_b^{-1} \times \bar{A}_k$.

3. Формуємо новий розв'язок $\bar{u}_{0k} = \frac{u_{0k}}{1 + (A_b^{-1})_k \times A'_k} = \frac{u_{0k}}{L_{kk}}$, $i = k$.

$$\bar{u}_{0i} = u_{0i} - \frac{u_{0k}}{1 + (A_b^{-1})_k \times A'_k} \times [(A_b^{-1})_i \times A'_k] = u_{0i} - \frac{u_{0k}}{L_{kk}} \times \bar{L}_{ki}, \quad i \neq k.$$

Проілюструємо запропонований алгоритм визначення об'ємів валового галузевого випуску у випадку технологічних міжгалузевих змін на умовних даних. Нехай коефіцієнти технологічних матриць еколого-економічної моделі (2) мають такі значення:

$$A_{11} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 \end{pmatrix}, \quad A_{12} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.2 \\ 0.1 & 0.2 \end{pmatrix}, \quad A_{21} = \begin{pmatrix} 0.1 & 0.3 \\ 0.2 & 0.3 \end{pmatrix}, \quad A_{22} = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.3 \\ 0.3 & 0.1 \end{pmatrix},$$

матриця витрат на обслуговування емісій парникових газів та вектори галузевого кінцевого випуску і обмеження за викидами парникових газів відповідно:

$$C = \begin{pmatrix} 0.3 & 0.2 \\ 0.1 & 0.5 \end{pmatrix}, \quad y_1 = \begin{pmatrix} 12 \\ 23 \end{pmatrix}, \quad y_2 = \begin{pmatrix} 5 \\ 8 \end{pmatrix}.$$

1. Знаходимо розв'язок вихідної системи (4) та обернену блочну технологічну матрицю:

$$u_0 = \begin{pmatrix} 38.17 \\ 60.43 \\ 32.67 \\ 30.62 \end{pmatrix}, \quad A = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.1 & 0.1 & 0.2 \\ 0.3 & 0.2 & 0.1 & 0.2 \\ 0.1 & 0.3 & 0.2 & 0.3 \\ 0.2 & 0.3 & 0.3 & 0.1 \end{pmatrix}, \quad A^{-1} = A_b^{-1} = \begin{pmatrix} 1.25 & 3.125 & -3.125 & 0.625 \\ -11.25 & 6.875 & 3.125 & -0.625 \\ 8.75 & -8.125 & -1.875 & 4.375 \\ 5.0 & -2.5 & 2.5 & -2.5 \end{pmatrix}.$$

2. Припускаємо, що збурення в моделі (3) зазнає третій стовпець ($k = 3$): проводимо

заміщення k -го стовпця матриці обмежень $A_3 = \begin{pmatrix} 0.1 \\ 0.1 \\ 0.2 \\ 0.3 \end{pmatrix}$ стовпцем $\bar{A}_3 = \begin{pmatrix} 0.2 \\ 0.2 \\ 0.1 \\ 0.1 \end{pmatrix}$. Знаходимо вектор

$$\bar{L}_k = (L_{k1}, L_{k2}, \dots, L_{km}) = A_b^{-1} \times \bar{A}_k :$$

$$\bar{L}_3 = \begin{pmatrix} 1.25 & 3.125 & -3.125 & 0.625 \\ -11.25 & 6.875 & 3.125 & -0.625 \\ 8.75 & -8.125 & -1.875 & 4.375 \\ 5.0 & -2.5 & 2.5 & -2.5 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 0.2 \\ 0.2 \\ 0.1 \\ 0.1 \end{pmatrix} = (0.625 \quad -0.625 \quad 0.375 \quad 0.5)^T$$

3. Визначаємо розв'язки:

$$\bar{u}_1 = 38.17 - \frac{32.67}{0.375} \cdot 0.625 = -16.28, \quad \bar{u}_2 = 60.43 - \frac{32.67}{0.375} \cdot (-0.625) = 114.88$$

$$\bar{u}_3 = \frac{32.67}{0.375} = 87.12, \quad \bar{u}_4 = 30.62 - \frac{32.67}{0.375} \cdot 0.5 = -12.94$$

Отримані розв'язки збігаються з розв'язками отриманими безпосередньо прямими обчисленнями. Вони вказують на суттєву зміну у функціонуванні допоміжного виробництва, зокрема, від'ємні показники вимагають зміни у структурі технологічних матриць як основного, так і допоміжного спектру галузей.

Висновки. Необхідність врахування екологічного фактору в сучасній системі подальшого розвитку цивілізації обумовлює актуальність розгляду виробничої діяльності суспільства в рамках єдиної соціо-еколого-економічної системи. При цьому важливою вимогою її існування є необхідність збалансування інтересів кожної з вказаних підсистем. Ефективним інструментом для цього слугують балансовий метод та відповідні розроблені на його основі моделі, зокрема запропонована в статті модель врахування витрат на реалізацію проектів скорочення емісій парникових газів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sustainable Innovation Forum, 2016. – [Elektronny resurs]. – Режим доступу: <http://www.cop21paris.org>
2. Onyshchenko, A. M., Lyashenko, I. M. (2010). Modeling material valuation sectoral structure in terms of limits on greenhouse gas emissions. Kyiv: Investments: practice and experience.
3. Kudin, V. I., Klyushin, D. A. (2003). Schemes decomposition of large-scale special matrix structure in modeling two-phase fluid filtration. Kyiv: Journal of Computational and Applied Mathematics.
4. Kudin, V. I., Lyashko, S. I., Kharytonenko, N. V., Yatsenko, J. P. (2007). Analysis of linear system properties by pseudoinverse matrices. Kyiv: Cybernetic and system analysis.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

д. е. н. Григорук П. М.

Україна, м. Хмельницький, Хмельницький національний університет

ARTICLE INFO

Received 24 January 2018
Accepted 22 February 2018
Published 15 March 2018

KEYWORDS

Innovations,
innovative development,
innovative enterprises,
research,
level of scientific capacity

ABSTRACT

The article considers the state of innovative development of Ukraine in the period from 2012 to 2016, in particular, the dynamics of indicators of innovative activity of enterprises is analyzed, sources and structure of expenses for financing innovative activity is investigated. It was found that the share of enterprises engaged in innovations during the studied period was of a changing nature. The decrease of this indicator was the result of the crisis in the economy. The main obstacle to the innovative development of the economy is the low technical and technological level of production due to the considerable wear and tear of existing equipment. At the same time, the total amount of research spending has more than doubled since 2012. The indicators of innovation implementation were investigated, regions with the highest share of innovative enterprises were identified. Special attention is paid to staffing of research activities. The high level of scientific capacity of the country is highlighted.

© 2018 The Author.

Вступ. Інноваційний вектор розвитку економічної системи регіону є важливим аспектом відтворення виробничих відносин та розвитку наукоємних виробництв в Україні загалом. Цей шлях розвитку задекларовано в стратегічних та програмних документах, як державного так і регіонального рівнів, зокрема в Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [1], регіональних програмних документах щодо визначення напрямків стратегічного соціально-економічного розвитку, зокрема, Стратегіях економічного та соціального розвитку.

Тому аналіз показників інноваційної діяльності сприяє уявленню не лише про стан справ у цій сфері, рівень підприємницької активності, але й про виконання намічених завдань соціально-економічного, зокрема, й інноваційного, розвитку як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях.

Результати досліджень. Для проведення аналізу інноваційного розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів, визначення основних тенденцій, проблем та перспектив, скористаємось даними Державної служби статистики України [2], Статистичним збірником «Наукова та інноваційна діяльність України» за 2016 рік [3]. Для аналізу оберемо період з 2012 по 2016 рр. При цьому основну увагу приділимо аналізу показників за 2016 р.

Імперативом соціально-економічного розвитку регіонів є технологічний фактор. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси формують новітні чинники, які визначають конкурентоспроможність регіону, впливають на ефективність економіки, забезпечують економіко-екологічну безпеку та зростання соціально-економічного добробуту, а також забезпечують сталий розвиток у перспективі.

Основним гальмом підвищення конкурентоспроможності економіки є низький техніко-технологічний рівень її виробництва, що зумовлений значним зносом наявного устаткування. Так, за даними Державної служби статистики України [2], ступінь зносу основних фондів в середньому по країні неспинно зростає, а саме: із 76,7 % у 2012 р до 83,5 у 2014 році. Але потім мало місце зменшення значення цього показника, і у 2016 році його значення було рівним 58,1 %. Це на 2 % більше, ніж у попередньому році. Найгірша ситуація щодо стану основних засобів у виробництві автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів – ступінь зносу 94,3 %, виготовленні виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – 91 %, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 80,2 %. Найменш зношеними є основні фонди у фінансовій та страховій діяльності – 39 %, в сільському господарстві (37,2 %) та будівництві (36 %).

Однак, не зважаючи на високий ступінь зношеності основних засобів, їх оновлення здійснюється невисокими темпами, а в окремих галузях економіки взагалі не відбувається.

Основною причиною такої ситуації є відсутність необхідних фінансових ресурсів на розробку та впровадження інноваційних технологій. Іншою причиною є тривалий термін окупності коштів, які вкладаються у нові технології, а за умови відсутності власних коштів і високих відсоткових ставок на кредитні ресурси, цей процес ще більше гальмується. Негативний вплив на процес оновлення основних засобів здійснює недосконала амортизаційна політика. Для розвитку економіки, її здатності задовольняти потреби ринку і реалізовувати стратегічні пріоритети, ключовим значенням виступає активне впровадження нових видів інноваційної продукції, наукомісткої техніки та технологій. Лише інтенсивне створення та освоєння нових технологій дозволить скоротити час розробки та впровадження у виробництво нових видів продукції, що в свою чергу, дасть прискорить реакцію на потреби ринку.

Дані про інноваційну активність підприємств наведено в таблиці 1, а темпи росту цих показників – у табл. 2.

Таблиця 1. Дані про інноваційну активність підприємств України (у мільйонах гривень)

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат	у тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	8051,8	2185,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	5546,3	2290,9
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	5115,3	778,8
2015	17,3	13813,7	2039,5	1834,1	205,4	84,9	11141,3	548,0
2016	18,9	23229,5	2457,8	2063,8	394,0	64,2	19829,0	878,4

Таблиця 2. Темпи росту показників інноваційної активності (у відсотках)

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	у тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	придбання машин обладнання та програмного забезпечення	інші витрати
				внутрішні НДР	зовнішні НДР			
2013/2012	96,6	83,3	137,0	135,9	141,2	185,1	68,9	104,8
2014/2013	95,8	80,5	107,1	93,1	163,3	54,3	92,2	34,0
2015/2014	107,6	179,5	116,2	150,2	38,5	179,9	217,8	70,4
2016/2015	109,1	168,2	120,5	112,5	191,8	75,6	178,0	160,3
2016/2012	108,6	202,3	205,5	213,8	170,5	136,6	246,3	40,2

Як випливає з представлених даних, частка підприємств, що займалися інноваціями, впродовж досліджуваного періоду мала мінливий характер. До 2014 р. мало місце зниження показника, що було наслідком кризових явищ в економіці. Однак далі значення зростали, і у 2016 році частка інноваційно активних підприємств зросла на 1,5 % (темп зростання становив 8,6 %). Загальна сума витрат на проведення досліджень зросла з 2012 року більше, ніж удвічі. Особливо відчутним було зростання у 2015 році – на 50 % у порівнянні з попереднім роком.

Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок. Відповідно найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була серед великих підприємств [4].

Щодо видів економічної діяльності, то за даними [4] в середньому протягом 2014–2016 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах інформації та телекомунікації

(22,1 %), переробної промисловості (21,9 %), фінансової та страхової діяльності (21,7 %) та діяльності у сфері архітектури та інжинірингу (20,1 %). При цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості (15,6 %), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (12,6 %), а також підприємств, які займалися діяльністю у сферах архітектури та інжинірингу, науковими дослідженнями та розробками, рекламною діяльністю – 13,2 %; з нетехнологічними інноваціями – серед підприємств фінансової та страхової діяльності (18,0 %), інформації та телекомунікації (17,3 %), переробної промисловості (15,3 %).

Майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів або процесів, таку як техніко-економічне обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організація виробництва тощо.

Динаміка зміни показників частки інноваційно активних підприємств та загальної суми витрат на інновації з 2012 по 2016 роки зображена на рис. 1

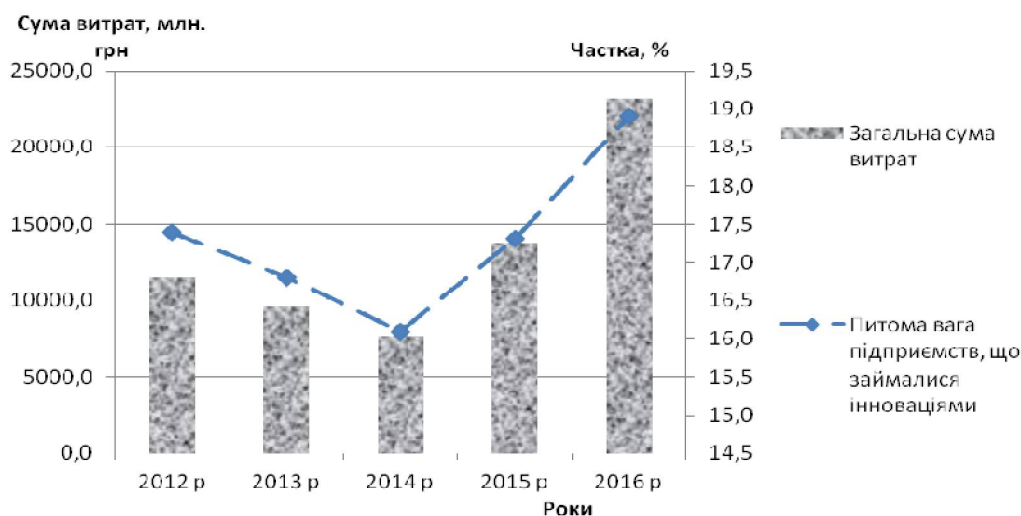

Рис. 1. Зміна показників частки інноваційно активних підприємств та загальної суми витрат на інновації

Розглянемо структуру витрат на інноваційну діяльність (табл. 3). Загальні сума витрат на дослідження і розробки до 2014 року зростала як у абсолютному, так і у відносному вимірюванні, після чого незважаючи на зростання значення показника, їх частка зменшувалась. Витрати на придбання інших знань впродовж досліджуваного періоду були незначними, їх частка становила менше 1 %. Протягом двох останніх років мало місце істотне збільшення витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, у 2016 році їх частка становила більше, ніж 4/5 всього обсягу витрат на інновації.

Таблиця 3. Структура витрат на інноваційну діяльність

Роки	Загальна сума витрат, млн. грн	у тому числі за напрямками							
		дослідження і розробки		придбання інших зовнішніх знань		придбання машин обладнання та програмного забезпечення		інші витрати	
		Значення, млн. грн	Частка, %	Значення, млн. грн	Частка, %	Значення, млн. грн	Частка, %	Значення, млн. грн	Частка, %
2012	11480,6	1196,3	10,4	47,0	0,4	8051,8	70,1	2185,5	19,0
2013	9562,6	1638,5	17,1	87,0	0,9	5546,3	58,0	2290,9	24,0
2014	7695,9	1754,6	22,8	47,2	0,6	5115,3	66,5	778,8	10,1
2015	13813,7	2039,5	14,8	84,9	0,6	11141,3	80,7	548,0	4,0
2016	23229,5	2457,8	10,6	64,2	0,3	19829,0	85,4	878,4	3,8

Частка інших витрат, до яких відносять такі напрями фінансування, як навчання й підготовка персоналу для розробки та застосування, також істотно зменшилась впродовж двох останніх років.

Структура витрат на інноваційну діяльність у 2016 році зображена на рис. 2.

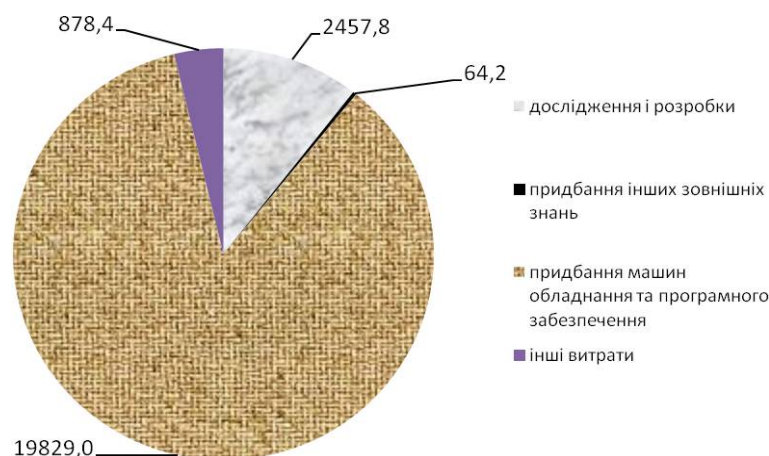

Рис. 2. Структура витрат на інноваційну діяльність у 2016 році

Важливу роль у веденні інноваційної діяльності відіграють фінансові можливості підприємств. Аналіз витрат на інноваційну діяльність за джерелами фінансування (табл. 4) показав, що в їх структурі переважали власні джерела, і в порівнянні з 2012 роком, у 2016 році вони зросли на 200 %. Витрати з державного бюджету мали мінливу тенденцію зміни, спостерігалось істотне зростання цього показника у 2014 та 2016 роках. Обсяг коштів, які надходили від іноземних інвесторів, впродовж досліджуваного періоду зменшувався, і в порівнянні з 2012 роком, у 2016 році становила всього 2,4 %.

Таблиця 4. Джерела фінансування інноваційної діяльності

Назва показника	Значення показників, млн. грн					Темпи росту, %				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2013 р. / 2012 р.	2014 р. / 2013 р.	2015 р. / 2014 р.	2016 р. / 2015 р.	2016 р. / 2012 р.
Загальна сума витрат	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	83,3	80,5	179,5	168,2	202,3
У тому числі за рахунок коштів										
власних	7335,9	6973,4	6540,3	13427,0	22036,0	95,1	93,8	205,3	164,1	300,4
державного бюджету	224,3	24,7	344,1	55,1	179,0	11,0	1393,1	16,0	324,9	79,8
іноземних інвесторів	994,8	1253,2	138,7	58,6	23,4	126,0	11,1	42,2	39,9	2,4
інші джерела	2925,6	1311,3	672,8	273,0	991,1	44,8	51,3	40,6	363,0	33,9

Важливою характеристикою інноваційної діяльності є витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт – загальна сума витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт власними силами організації.

Розглянемо витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт (табл. 5). З аналізу наведених в таблиці даних можна робити такі висновки. Загальна сума витрат на наукові дослідження впродовж досліджуваного періоду зростала, у 2016 році в порівнянні з 2012 роком зростання становило 22,4 %, або в абсолютному вираженні 2110,8 млн. грн. Однак при цьому витрати на проведення фундаментальних досліджень зменшувались у 2014 і у 2016 роках.

Таблиця 5. Витрати на проведення наукових досліджень і розробок за видами робіт

Назва показника	Значення показників, млн. грн					Темпи росту, %				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2013р./ 2012 р.	2014р./ 2013 р.	2015р./ 2014 р.	2016р./ 2015 р.	2016р./ 2012 р.
Усього, у фактичних цінах	9419,9	10248,5	9487,5	11003,6	11530,7	108,8	92,6	116,0	104,8	122,4
У тому числі на виконання										
фундаментальних наукових досліджень	2615,3	2698,2	2452	2460,2	2225,7	103,2	90,9	100,3	90,5	85,1
прикладних наукових досліджень	2023,2	2061,4	1882,7	1960,6	2561,2	101,9	91,3	104,1	130,6	126,6
науково-технічних (експериментальних) розробок	4781,4	5488,9	5152,8	6582,8	6743,8	114,8	93,9	127,8	102,4	141,0

Витрати на прикладні дослідження та науково-технічні розробки також зростали після 2014 року. В структурі витрат (табл. 6) переважають витрати на науково-технічні розробки, причому їх частка впродовж досліджуваного періоду загалом зростала, зменшення мало місце лише у 2016 році. Натомість частка витрат на фундаментальні дослідження зменшувалась. Структура витрат за видами робіт у 2016 році наведена на рис. 3.

Таблиця 6. Структура витрат на наукових досліджень і розробок за видами робіт

Роки	Усього, у фактичних цінах	Фундаментальних наукових досліджень		Прикладних наукових досліджень		Науково-технічних (експериментальних) розробок	
		Значення, млн. грн	Частка, %	Значення, млн. грн	Частка, %	Значення, млн. грн	Частка, %
2012	9419,9	2615,3	27,8	2023,2	21,5	4781,4	50,8
2013	10248,5	2698,2	26,3	2061,4	20,1	5488,9	53,6
2014	9487,5	2452	25,8	1882,7	19,8	5152,8	54,3
2015	11003,6	2460,2	22,4	1960,6	17,8	6582,8	59,8
2016	11530,7	2225,7	19,3	2561,2	22,2	6743,8	58,5

Як видно з рис. 3, витрати на науково-технічні розробки становили майже 60 % всіх витрат. Це свідчить про практичну спрямованість досліджень, які проводяться в Україні. Не в останню чергу це пов'язано з необхідністю посилення обороноздатності країни.

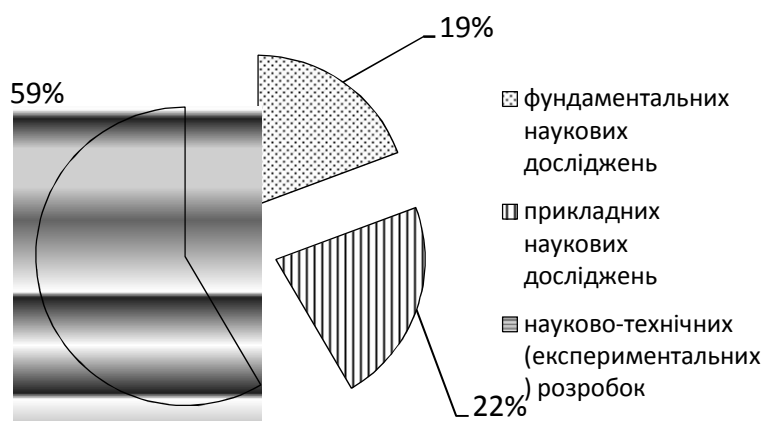

Рис. 3. Структура витрат за видами робіт у 2016 році

Одним із показників ефективності здійснення інноваційної діяльності є реалізація інноваційної продукції на ринку. Аналіз даних щодо впровадження інновацій (табл. 7) показує, що питома вага підприємств, які впроваджували інновації, впродовж 2012 – 2016 років зростала. Аналогічну тенденцію мав показник кількості впроваджених нових технологічних процесів та нових інноваційних видів продукції. Деяке зменшення цих показників спостерігалось лише у 2015 році.

Таблиця 7. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Назва показника	Значення показників					Темпи росту, %				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2013 р. / 2012 р.	2014 р. / 2013 р.	2015 р. / 2014 р.	2016 р. / 2015 р.	2016 р. / 2012 р.
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	13,6	13,6	12,1	15,2	16,6	100,0	89,0	125,6	109,2	122,1
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів, од.	2188	1576	1743	1217	3489	72,0	110,6	69,8	286,7	159,5
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі, од	554	502,0	447,0	458,0	748,0	90,6	89,0	102,5	163,3	135,0
Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	3403	3138,0	3661,0	3136,0	4139,0	92,2	116,7	85,7	132,0	121,6
з них нові види техніки, од	942	809,0	1314,0	966,0	1305,0	85,9	162,4	73,5	135,1	138,5
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	3,3	3,3	2,5	1,4	6,1	100,0	75,8	56,0	435,7	184,8

Крім упровадження технологічних інновацій, підприємства можуть бути активними в організаційних і/або маркетингових інноваціях, які підтримують продуктивні й процесові інновації, підвищують якість і ефективність роботи підприємства та поліпшують обмін інформацією й використання нових знань і технологій, а також можуть впливати на продуктивність фірми, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції.

Поглиблений аналіз інноваційної діяльності підприємств у 2016 році за даними [32, с. 83-96] показав, що у цей рік таким видом діяльності в промисловості займалися 834 підприємства, або 18,9 % обстежених промислових. Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Запорізькій, Івано-Франківській, Одеській, Житомирській, Львівській, Чернівецькій, Херсонській областях та м. Києві; у розрізі видів економічної діяльності – на підприємствах з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, автотранспортних засобів, коксу та продуктів нафтоперероблення.

Впродовж 2016 року на інновації підприємства витратили 23,2 млрд. грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 19,8 млрд. грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,4 млрд. грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд. грн та близько 0,9 млрд. грн – на іншу інноваційну діяльність (включаючи проектування, навчання, маркетинг та іншу відповідну діяльність).

Найбільше коштів витрачено підприємствами Дніпропетровської, Харківської, Вінницької областей та м. Києва; серед видів економічної діяльності – підприємствами металургійного виробництва, добування природного газу, виробництва харчових продуктів, машин та устаткування, виробництва автотранспортних засобів.

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 22036,0 млн. грн (або 94,9 % загального обсягу витрат на інновації). Хоча найважливішими партнерами всіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення,

а також клієнти або споживачі (13,7 %), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, становила 8,4 % [4]

У 2016 році 88,1 % інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 16,6 % обстежених промислових). Ними було впроваджено 4139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3161 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 1305 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 22,3 % нових для ринку.

Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Запорізької, Львівської, Харківської, Дніпропетровської областей та м. Києва; за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, харчових продуктів, металургійного виробництва.

Успішність та результативність наукової діяльності в значній мірі визначається інтелектуальним потенціалом, який формують наукові кадри. Дані про кількість працівників наукових організацій за категоріями персоналу наведена в табл. 8.

Аналіз представлених даних показує, що з 2012 по 2016 рік мала місце негативна тенденція зміни показника загальної кількості науковців. На кінець досліджуваного періоду його значення зменшилось більше, ніж на 40 %. Це пояснюється невисоким рівнем оплати праці науковців, втратою престижності цієї професії, переходом працівників наукових і навчальних інституцій у бізнесові структури, виїзд їх для працевлаштування за кордон. Слід відзначити, що така тенденція має місце і для всіх категорій наукових працівників.

Таблиця 8. Кількість працівників, які займались науковою діяльністю

Назва показника	Значення показників, осіб					Темпи росту, %				
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2013 р. / 2012 р.	2014 р. / 2013 р.	2015 р. / 2014 р.	2016 р. / 2015 р.	2016 р. / 2012 р.
Кількість працівників, усього	164340	155386	136123	122504	97912	94,6	87,6	90,0	79,9	59,6
Які мають науковий ступінь доктора наук	11172	11155	9983	9571	7091	99,8	89,5	95,9	74,1	63,5
Які мають науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук)	42050	41196	37082	32849	20208	98,0	90,0	88,6	61,5	48,1
дослідники	122106	115806	101440	90249	63694	94,8	87,6	89,0	70,6	52,2
техніки	15509	14209	12299	11178	10000	91,6	86,6	90,9	89,5	64,5
допоміжний персонал	26725	25371	22384	21077	24218	94,9	88,2	94,2	114,9	90,6

В структурі наукових кадрів (табл. 9) переважають дослідники. Слід відзначити, що їх частка впродовж 2012-2015 років залишалась практично незмінною – близько $\frac{3}{4}$ від загальної кількості працівників. Однак у 2016 році спостерігалось різке зменшення їх частки на 8,6 %.

Таблиця 9. Структура наукових кадрів

Роки	Кількість працівників - усього	Дослідники		Техніки		Допоміжний персонал	
		Значення, осіб	Частка, %	Значення, осіб	Частка, %	Значення, осіб	Частка, %
2012	164340	122106	74,3	15509	9,4	26725	16,3
2013	155386	115806	74,5	14209	9,1	25371	16,3
2014	136123	101440	74,5	12299	9,0	22384	16,4
2015	122504	90249	73,7	11178	9,1	21077	17,2
2016	97912	63694	65,1	10000	10,2	24218	24,7

Частка інших категорій працівників – техніків і допоміжного персоналу – також залишалась практично незмінною, мало місце зростання лише у 2016 році. Це говорить про зниження ефективності проведення наукових досліджень, оскільки на посадах дослідників працюють переважно особи з науковим ступенем.

За даними [3], упродовж 2016 року наукові дослідження і розробки (НДР) в Україні виконували 972 організації (на 6 менше, ніж у 2015 році), 46,6 % з яких належали до державного сектору економіки, 37,7 % – до підприємницького, 15,7 % – вищої освіти.

Найбільша кількість організацій була підпорядкована Національній академії наук України (181). Міністерству освіти і науки України – 119, Національній академії аграрних наук України – 86, Міністерству аграрної політики та продовольства України – 51, Міністерству охорони здоров'я України та Національній академії медичних наук по 35, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України – 34, Національній академії педагогічних наук – 12 організацій.

Майже третина загальної кількості наукових організацій розташована у м. Києві, 16,5 % – у Харківській, 7,5 % – Львівській, 6,0 % – Дніпропетровській та 4,8 % – в Одеській областях.

Як зазначено у [4], у 2016р. частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,60 %, у тому числі дослідників – 0,39 %. За даними Євростату, у 2014р. найвищою ця частка була у Данії (3,07 % і 2,09 %), Фінляндії (2,95 % і 2,12 %), Норвегії (2,73 % і 1,90 %), Нідерландах (2,18 % і 1,29 %) та Словенії (2,12 % і 1,23 %); найнижчою – у Румунії (0,48 % і 0,31 %), Кіпрі (0,69 % і 0,50 %), Туреччині (0,76 % і 0,65 %) та Болгарії (0,77 % і 0,54 %).

Питома вага докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) серед виконавців НДР становила 27,9 %, серед дослідників – 42,6 %. Більше половини загальної кількості докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук), які здійснювали наукові дослідження і розробки, працювали в організаціях державного сектору економіки, 39,1 % – вищої освіти, 4,8 % – підприємницького сектору.

У 2016р. 45,0 % дослідників становили жінки, з яких 6,6 % мали науковий ступінь доктора наук і 33,0 % – доктора філософії (кандидата наук). Вищою за середню була питома вага дослідників-жінок у галузі суспільних (64,6 %), медичних (63,8 %) та гуманітарних (61,5 %) наук, нижчою – у галузі технічних наук (34,2 %).

Україна традиційно вважається державою з вагомим науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами, розвиненою системою підготовки кадрів. Основними формами підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура і докторантура. Підготовка кандидатів і докторів наук здійснюється вищими навчальними закладами та науковими установами.

Переважна більшість закладів, що здійснюють підготовку аспірантів, перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки – 32 %, Національної академії наук України – 28 %, Національної академії медичних наук – 7 %, Національної академії аграрних наук – 6 %, Міністерства охорони здоров'я – 4 %. Схожа ситуація спостерігається і зі сферою управління докторантур: Міністерству освіти і науки підпорядковуються 44 %, Національній академії наук України – 24 %, Міністерству охорони здоров'я – 5 %, Національній академії аграрних наук – 4 %.

У вищих навчальних закладах працює 48 % (231 одиниць) аспірантур та 62 % (176 одиниць) докторантур, у наукових установах, відповідно, 52 % (250 одиниць) та 38 % (106 одиниць). Найбільша кількість аспірантів навчається у галузі технічних, економічних, юридичних та педагогічних наук.

Переважна більшість аспірантів та докторантів навчається за рахунок державного бюджету – 71 % та 87 % відповідно. Можливість оплатити навчання за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб знайшли у минулому році 7,5 тис. аспірантів та 232 докторанти.

Очікуваним підсумком навчання в аспірантурі та докторантурі є захист дисертації. У 2016 році питома вага осіб, які захистили кандидатську дисертацію становила 26 %, докторську – 28 %.

Розподіл аспірантур та докторантур за регіонами нерівномірний. Більшість з них зосереджені у м. Києві – відповідно 218 і 108, Харківській області – 63 і 40, Львівській – 32 і 21, Дніпропетровській – 29 і 16, Одеській – 26 і 20. В інших регіонах їх кількість обчислюється одиницями, хоча немає жодного регіону, де були б відсутні аспірантура або докторантура. У м. Києві навчається 10029 аспірантів і 736 докторантів, у Харківській області відповідно – 3198 і 220, Львівській – 2182 і 151, Одеській – 1738 і 79, Дніпропетровській – 1313 і 64.

Україну варто відзначити як країну, що додержується гендерної демократії в підготовці наукових кадрів. Жінки нарівні з чоловіками використовують право на продовження освіти в аспірантурі та докторантурі. Так, у 2016 році жінки склали 52 % (14 тис. осіб) загальної кількості аспірантів та 51 % (1 тис. осіб) докторантів.

Висновки. У цілому слід відзначити, що основною невирішеною проблемою сьогодення є низький технологічний рівень виробництва, низька інноваційна активність промислових підприємств, слабе державне фінансування інноваційних розробок, відсутність

власних коштів на ведення інноваційної діяльності, а внаслідок низькі темпи та якість розвитку економіки в цілому.

Для покращення ситуації в інноваційній сфері негайного вирішення потребують питання щодо: вдосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності; фінансового стимулювання активізації інноваційних процесів; покращення та розширення інноваційної інфраструктури; захисту прав інтелектуальної власності в інноваційній сфері; посилення взаємозв'язку між наукою і виробництвом; належного інформаційного забезпечення в напрямі збалансування попиту і пропозиції на інноваційні розробки тощо. Тобто основні зусилля як державних так і регіональних органів влади повинні бути зосереджені на всебічне стимулювання інноваційної діяльності на основі вдосконалення як фінансових так і нормативно-правових механізмів її регулювання засобами проведення ефективної інноваційної політики на місцях. Основну увагу слід зосередити також і на розробці (або удосконаленні існуючих) дієвих регіональних стратегій та програм інноваційного розвитку та усуненні інституційних перешкод для їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36380.pdf>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 140 с.
4. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.

THE ANIMATION – AN ATTRACTION AND /OR A NEED (THE CASE OF COMPANY BVS ENTERTAINMENT LTD.)

¹Assoc. Prof., PhD Zlatina Karadzhova,

²PhD student Alexander Angelov

Bulgaria, Bourgas, Bourgas Free University,

¹PhD is a Professor at Prof. Dr. Assen Zlatarov University, Department of Marketing & Tourism;

²Center for Business Studies, Burgas Free University

ARTICLE INFO

Received 26 January 2018

Accepted 24 February 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

tourism,
tourism product,
tourism animation,
a need

ABSTRACT

Animation industry is constantly presented in each tourism activity. It has the purpose to positively affect the tourists and leave the feeling of exclusiveness, uniqueness and unforgettable memories of the trip. Tourism animation has complex nature – it should affect the tourists to take part in animation events without using any compulsion, bring people together through communication, find, direct and develop various types of talents and abilities among the tourists, and etc. Therefore the problems animator is facing require him/her to have different knowledge and skills which should be successfully applied in a particular case. In a way animator's occupation represents a mixture of the jobs of the teacher, social worker, colleague, friend and all of this should be skilfully combined in one person. Animator should predispose all the tourists, affect them positively, make lots of contacts without neglecting or protecting individuals, be able to entertain and amuse all the tourists in interesting and attractive way. Animator should be able to work in perfect harmony not only with tourists and fellow animators but also with his/her colleagues performing other types of tourism services / accommodation and food / because otherwise a separate animation program could hardly be achieved.

The purpose of this article is to demonstrate that animation is no longer an additional service in tourism, but a vital necessity for any tourist complex, providing it with an unique competitive advantage.

© 2018 The Authors.

Introduction. In recent years the travel industry increasingly began to refer to tourism animation. Animation problems are comparatively inadequate or underdeveloped in our tourism publications. Perhaps that's why different content very often is put into the term "Animation": for some people it is like the circus show, which is arranged on an irregular basis in the tourist complexes; for others it is a funny evening spent in the company of tourists, at the hotel or restaurant; or it is a sports event on the beach or track; or animation is a funny game or quiz during the trip or event, and etc. The essence of the concept of tourism animation should not be clarified first because of these differences. The essence of the tourism animation could not be considered in complete way without mentioning the close correlation undoubtedly existing between tourism and tourism product, and tourism animation. Considering and analysing only the tourism animation in particular, separated from this factual and logical relationship could not lead to the disclosure of the goals and essence of animation which it sets as a part of the tourism product and tourism. Therefore the object, goals, tasks, ways and means used in this thesis are tied directly to this correlation named tourism-tourism product-tourism animation.

In Bulgaria over the last five years, successful efforts have been made to develop this service. World competition, as well as the stringent requirements of major tour operators such as Thomas Cook, TUI, Iberostar, RIU, require a quick response from our resorts, as animation is a must-have service in major clubs and hotels. It is felt that this service is being sought by tourists and that more and more hotels and clubs are investing resources to develop it. The truth is that gradually Animation will soon become a mandatory requirement for sea resorts, a category of three to five stars, which conclude contracts with the big tour operators.

Tourism and tourism product. In its original sense the word "tourism" means travel and temporary stay of people out of their permanent residence.

The definition of Jean-Louis Barma[2] has similar essence namely: human activities /related to business or other reasons/ during his/her travel or stay out of his/her permanent residence.

A Russian scientist [10] interprets the term examined as temporary relocation of people from the place of their permanent residence in other country or area within their own countries for health, cognitive, job, business, and vacation purposes without occupying a permanent job position in the place to visit. He adds that each person defines separately the tourism essence depending on his/her age, level of education, life experience, marital status, income and other factors. The minds of most people associate tourism with fun, active or passive recreation, entertainment. Later the concept is further developed as tourism means "a trip, a journey which is made in order to get to know own or other countries - their natural beauty, historical and architectural monuments, culture, customs and etc".[7]

Substantially[9], that is a social activity that involves the voluntary movement of people with the following features:

- Tourism is normally considered a free activity although for statistical purposes some forms of unfree activity like pilgrimage or business trips are also referred to as forms of tourism;
- This activity arises out of the permanent residence and work meaning that it includes change of location and escape from the monotonous life;
- Tourism is an activity or state of short duration; the intention is always returning home;
- It is socially-oriented. That means participation in tourism and selection of travel and vacation is affected by social, cultural and demographic features of tourists including age, financial status, level of education and gender.

The term "tourism product" has very broad sense. It covers a very changeable reality which may only include a hotel, a restaurant, a forest or an amusement park, a special event of the type of congress or festival, sports or hobby activity but may include a combination of all of the above-mentioned elements in a global product under the name of tourist trip at a common price. It should also be remembered that the tourism product is often identified by the tourist through the effect expected or notion of this effect. There are many and different participants in its creation and this circumstance requires coordination and integration of efforts and interests of those who create the separate product components.

As a range of services it includes communication between tourists and local population of the site to visit.[12]

As content the term "tourism product" should cover a particular set of consumer values designed to satisfy a certain type of tourism demand. In the view of the nature of consumer values services and products forming the tourism product are classified into several groups: transportation services, services providing accommodation and culinary products in the tourist site, services for organizing tourist entertainment, utility services, production of souvenirs and other goods for consumption in the tourist site. [11]

The tourism product [8] is a result of the tourism industry and represents diverse combination including entertainment used by the tourists, utility services, accommodation, food and transportation and many other goods which are seemingly free of charge and quite often present the reason and purpose for the tourist trip - clean air and water, warm sunshine, safety and peace, creating nice atmosphere and good spirits, beautiful landscapes, architectural and historical sights.

The product of the tourism destination consists of accommodation, food and sports facilities, services and opportunities for providing entertainment and background forming together complete experience of tourists in the given destination. Each of these separate components is important on its own but the overall tourist background and experience is not a simple sum received by them but complete consequence dependent largely on the personal expectations and value ordering during the tourist trip. [1]

Origin and development of tourism animation. Explanation of the term "animation" is related to the etymology of the word and its semantic meaning. Latin words "anima" / soul, life / and "animus" / spirit / stand in its base. Passed from the Latin language to many European languages, animation and its derivatives are interpreted through several meanings which - although in different lights and shades - are too similar in their integrity: to encourage, stimulate, incite, abet, be engrossed in something, inspire someone and etc. Our general lexicology explains the term "animation" with regard to the film production only. The newer term of English origin "entertainment" /fun, amusement/ have become popular lately among the professionals.

Caring for leisure of guests and citizens in the society has been existing since ancient times. Olympic Games held in Ancient Greece amused thousands of visitors. In ancient Rome many public and religious holidays were accompanied by dancing, games and competitions. Magnificent demonstrations of strength and agility, chariot racing, gladiator fights and etc. were organized in the Circus Maximus and the Flavian Amphitheater.

Competitions, dances and rituals for various strata of society were held much later in the Middle Ages, during the knight tournaments and religious holidays. Interest in entertainment,

recreation and sports is a catalyst for the tourism development in the 18th century. After the Second World War tourism developed rapidly but increasingly the tour package containing mainly accommodation, food and transportation did not satisfy the tourist needs. Extra services and entertainment were started and that led to the formation of animation as a private phenomenon in the tourism industry. Naturally animation became a massive factor in attracting tourists and increasing satisfaction rate of needs for movement, sports, knowledge and entertainment. Based on the brief historical retrospect it can be summarized that the rise of animation is related to the changes in the trip reasons and value system of tourists as the need for diversity and activity stimulation are the determining factor here.

Essence and significance of tourism animation. Animation occurred in the 1970s when tourism professionals began to realize that accommodation, food and transportation were already exhausted regarding the clients and other type of entertainment such as holidays, vacations were needed although they are currently basic services. Considerable number of tourism organizations realized the need for these services and in a relatively short period of time they established tourist places in exotic locations offering extra activities - sports and other entertainment.

Animation is an activity that is essentially associated with the tourism services and is a "key" to success for each travel company.

Animation includes most types of tourism services starting from the moment of guest arrival - meeting at the airport, in front of the hotel until their departure. Animation is specially organized activity requiring professional skills. It should be the fruit of the hard work of the whole team of the tourist center, contribute to overcome the barriers to effective communication and more rapid and proper adaptation to the environment.

As a part of the tourism product, animation is currently a special type of service to satisfy the tourist needs and cannot be regarded as an integral part of guide service. From these words we can reach several conclusions to clarify the purposefulness of tourism animation:

- animation covers the inner personal world and the processes of communication between people;
- animation aims at creating prerequisites and conditions for using of tourist leisure according to his/her personal notion and preferences;
- animation is not an amateur demonstration of the individual and as any other activity of the tourism organization it should be managed, regulated, planned and provided with the necessary human, financial, material, natural and information resources;

Modern tourism organizations and tourism policy consider *tourism animation as an purposeful activity of winning tourist clientele*. In respect of content, animation includes two features:

1. Encourage; stimulate tourists to utilize their leisure according to their preferences;
2. Practical implementation of this impulse.

Therefore it can be assumed that *animation is a method of implementing an active and relaxing holiday in terms of meeting the interests and desires of tourists*. Tourism animation is important for tourism product. It enriches it with supply and contributes to combine standardization with its individualization. Namely tourism animation is that phenomenon of tourism of the last few decades through which various tourist needs meet the most successful satisfaction. That is the only activity in the structure and organization of modern tourism which settles matters related to tourist leisure. Here we should look for the reasons for the animation prevalence: meeting the needs of demand it specifically contributes to overcome a gap in the colourful palette of tourism supply. On this basis animation gained increasing significance as an important factor to attract tourists and to increase their level of satisfaction.

The significance of tourism animation can be considered in these aspects:

- economic - animation provides greater tourist attractiveness of tourism destinations, contributes to increasing financial income and improving renown of the tourism organizations;
- social - as a special form of multiculturalism, animation includes elements of achievements of human civilizations: art, traditions, sports and physical activities. Animation is also considered an instrument and form of personal socialization. It has bilateral significance – both for tourists and tourism organization.

Tourist needs can basically be divided into several major groups: need for movement and sports; need for diversity; need for creativity; need for knowledge; need for closer touch with nature; need for communication. Generally animation cannot exist as a concept, it is always targeted to a specific type of clients and its results can only be searched in offering these groups of tourists which it was designated for. Market monitoring by nationality only is not enough because in each of them there are differences related to needs in age, social and marital status; it is also important to know the traditions of different social groups when organizing leisure. Tourists who are related to tourism animation could be divided into several groups:

- tourists looking for comfort - comfort is searched for in all its aspects - accommodation, food, sightseeings. These tourists look for the company of prominent persons and people of varied interests. They insist on being served by competent persons;

- tourists looking for risk - this group of tourists looks for new things and ideas, and prefer individual trips over group ones. They look for risk and create themselves risky situations; they are not interested in accommodation facilities;

- tourists looking for adventure – they strive for any unusual experience and they have similar requirements with tourists looking for risk;

- tourists who want to have something to tell - they visit places attended by any celebrities. They just need to attend the event, no matter where their place is in it.

- After distinguishing tourist attitude to animation we can also determine the types of behaviour among the holidaymakers:

- socially active tourists with kind soul - these are mainly free people who like walking and communicating with others;

- tourists looking for recreation – they mainly look for hiking, walking, playing with kids. This group of tourists mostly carry conservative morality;

- educated tourists, having European pattern of thought - they prefer long standing on the beach, meeting with various countries and cultures, photography, sports, sightseeing and etc.

The research of tourism supply is embarrassed because the fun industry and animation traditions are still under development and there is not enough information accumulated. Animation research should not be confined to the hotel or place facility and should be targeted to the entire social infrastructure in the tourism destination.

After researching the tourist needs for offering the proper type of animation it is needed to know and define precisely the animation product. It represents a combination of features, processes and opportunities which are expected by consumers and will lead to satisfaction of their desires and needs. Animation product is very specific because it satisfies needs and preferences which are changing rapidly. We can conclude here that tourism companies operate in very dynamic environment and they face the problem to sell a product which is exceptional, unpredictable and unique by its nature. Animation product has a life cycle - from the moment we design it and then we look for ways and means for its implementation. It cannot be repeated in the next season. At the moment it is no longer so looked for, in parallel other design should be done. The attractiveness of animation product depends on great number of factors:

- product quality;

- client benefits;

- offering method;

- service staff in the person of any professional animators;

- natural resources.

Each of the factors mentioned affects differently in the tourist decision in accordance with the trip reason. Dynamic environment such as tourism environment forces the tourism organizations to act quickly and according to the client requirements, to make unique and exceptional products, including animation ones. Successful animation is not easy-going and extemporaneous activity, it is subject to certain rules and it is included in the whole strategy of the tourism company. The concept of tourism animation is also reflected in the product pricing and advertising policy. Product policy defines the place and significance of animation in the entire company's product. There are several options here:

- using animation as background - creating friendly and amicable environment. This type of animation is mainly a typical feature of small and medium-sized hotels with individual service;

- piecemeal animation – offering separate, episodic entertainment shows /around the pool, kids animation, evening programs and etc./;

- club animation – unified, based on the tourist needs researched and modern methods of meeting these needs. This type of animation is mainly a typical feature of holiday villages;

The company's pricing policy determines the possible relative share of animation costs in the package price. Animation is reflected in advertising through the company's advertising slogan which is targeted to the guest desires and expectations.

Subject of tourism animation is an activity which is targeted to organizing, managing and implementing the process of satisfaction of certain human needs. But this is a specific process because it is only possible in certain conditions – in the field of tourism. Its content and results are impossible in the dimension of everyday life. There are different ways and means to achieve them: specific forms of leisure organization, proper equipment, original environment, freedom, behaviour opening and etc. Animation cannot be a service because it is contained in the tourism services and it is an integral part of the modern tourism product. Tourism animation faces some *problems*: helping tourists to overcome

uncertainty and fear of new environment, language difficulties, lack of initiative or inability to establish contacts. It is enough for tourists to take part in animation which is offered by the tourist place in order to prove that they are the center of events to become involved in the life of the hotel, restaurant or playground. A properly designed animation program tailored to the specific tourist needs, interests and desires contributes greatly to the formation of high satisfaction with the tourism product. It achieves the expectation excess effect because it offers conditions for showing aptitudes, solving pendent problems, overcoming barriers and complexes. *Tourism animation aims at enriching the content of the tourism product and adding more properties to it. This increases its usefulness and makes it more valuable to its consumers - tourists. In addition to becoming more attractive to traditional clients such product is successfully promoted in other market niches because animation makes it attractive and modern. Therefore tourism product is currently impossible without animation. Tourists arriving at some site, place or country represent the *object of tourism animation*.*

In conclusion, we can summarize: "Tourism animation is a specific activity uniting development and implementation of particular programs for leisure organization. Animation programs include not only sports and competitions, dances, carnivals, games, hobby and activities, but they are also called upon to satisfy higher needs [5].

Specific features of animation can be found in its practical application in tourism. In general this is an activity developed by some enterprise or organization providing tourism services (hotel, resort complex, tour operator, and etc.) which aims at encouraging tourists to active and diverse leisure through taking part in specially designed programs. In respect of content, animation comprises a number of activities which can be grouped into several key fields:

- Field of physical exercises, movement and sports;
- Field of social contacts;
- Field of cultural interests;
- Field of creative interests and aptitudes.

Because of its markedly dominant nature, the above-mentioned fields (especially the first 2) are almost an integral part of each animation concept.

Animation as a process of interpersonal communication provides favourable conditions for creating and coordinating notions of behaviour which is generally approved and socially accepted. Potential resources of animation as a socialisation agent can be revealed through its definition:

- As a process of interaction between individuals, where social positions are not premised and they are currently occurring.
- As an interactive approach provoking children and their parents to manifest themselves actively and learn to accept others with their individual features.
- As an instrument of organizing leisure of mixed groups of children and their parents[6].

In essence, sports animation in tourism represents a "combination of activities aimed at encouraging tourists to active physical exercises and sports, promoting the regenerative body capacity, strengthening its health, performance and psychological status" [4]. It has been established as an extra service of new generation. It provides with attractiveness to the tourism destinations and products. It is a source of high added value, increases competitiveness and financial income and leads to creation of new jobs [3].

As a result of a study commissioned by the European Tourism Commission, [13] which explored the preferences and motivations for tourist trips of tourists from 9 markets visiting Europe, several features and characteristics of the individual segments of visitors were drawn, the common one being that all They are looking for something new and attractive, that is, Animating the time of their stay.

The study covers 9 markets, namely: Europe, USA, Canada, Brazil, Russia, India, Southeast Asia, Japan and Korea (as a common market).

Six types of specialized tourism are studied: cultural, eco, shopping, entertainment, sports and business tourism, and for each market there are distinguished leading motivational clusters, which are preferred types of tourism. As a result, there are two distinct trends, namely: visitors from North America (USA and Canada) visit Europe

Mainly driven by the motive to get to know and explore the cultural heritage, this desire is least pronounced in markets such as Brazil, China and, above all, India. Shopping tourism is a major motivation factor for Chinese tourists in Europe, according to the survey, 4 out of 10 Chinese tourists aim to practice this type of tourism by visiting Europe. This type of tourism is leading and in 22 % of tourists from India, 20 % of tourists from Russia, and 16 % of tourists from Brazil. European markets are less intrigued by this motivation factor, and the least influence it has on

Visitors from North America. The survey also includes a comparative study of motivating factors influencing holiday choice and tourism practice by European tourists and tourists from

North America. The results show that European tourists in America are mainly interested in entertainment, visits to theme and amusement parks, shopping, beach entertainment, recreation and nightlife, while American tourists in Europe are interested in cultural attractions, urban tourism, visits

to nature parks, and Etc. The results of the survey show that European tourists living in European countries practice tourism, mostly cultural and sport tourism (39 %), followed by eco-tourism (25 %) and entertainment (19 %). In addition, they are interested in local cuisine, shrubs, nightlife, attractive cruises, visits to entertainment centers and theme parks. Russian tourists visiting Europe combine leisure with a visit to sporting events or practicing sports tourism (63 %), as well as visits to cultural sites (45 %), eco-tourism (35 %) and entertainment (28 %). They tend to consume more, with accompanying activities being shopping, gastronomy, concerts, spa and a very wide range of additional activities. This also applies to sea tourists whose interests occupy many different niches of service and entertainment.

Canadian tourists visiting Europe are interested in cultural sites (60 %), nature (34 %) and active / sport tourism (29 %). They combine these types of tourism with shopping and visits to amusement parks. For them, outdoor and nature activities are very attractive. Chinese tourists visit Europe, attracted by the opportunity to explore nature (41 %), shopping (39 %), and practicing sports activities (38 %). Attractive for them is nightlife, as well as visiting amusement parks. Tourists from Japan and Korea who visit Europe practice eco-tourism (47 %) and cultural tourism (34 %). At the same time, they are interested in shopping as well as in local cuisine.

Analysis of bvs entertainment ltd. And animation product offered.

1. Company's Analysis.

Company's history. BVS Entertainment Ltd. was registered in the fall of 2008 as a limited liability company. The main business activity is in the field of tourism and in particular: tourism animation. Offering a package product of services related to the tourist leisure organization in hotels which the company is working with. It entered the market with strong start from the very beginning by signing three contracts with hotel complexes and hired 14 employees (animators). To date, after 8 years on the tourism market, the company has signed contracts with 20 hotels and most of them are owned by renowned world and European chains. BVS Entertainment Ltd. currently provides 107 individuals with employment. The significant amount of work made the company readjust its organizational and managerial structure by creating new staff positions for control and monitoring of quality of services offered by the company.

Organizational and managerial structure.

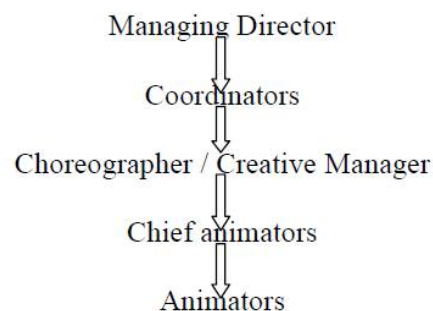

Fig. 1.

From the very beginning the company aimed at offering its clients (hotel complexes) competitive product of high quality, consistent with global trends by satisfying also the most exquisite desires of guests. Managed by young and ambitious people with long-standing work experience in the area of animation, BVS Entertainment Ltd. strengthened the position of reliable partner to its clients. It is no accident that the company signed an exclusive service contract with all RUI hotels (RUI - Spanish hotel chain) which are a synonym for “established quality standard”. The company has also been working since 2010 with the German tourism magnate Der Touristik and in particular with its adjoining hotel brands named LTI Classic, LTI Premium and PrimaSol. Thanks to the company's cooperation with similar partners it also gained occasional reputation outside Bulgaria.

It is common knowledge that the human factor is a major driving force in the tourism industry. Therefore the company strives constantly to improve the skills and knowledge of its employees and it constantly invest in them. In this regard annual in-company training is held for all new employees which are initially performed outside the operating cycle, and then in the course of the work itself. Workshops are usually organized for the management staff twice a year: once before the start of the summer tourist season and after its completion for the second time. They aim at improving their leadership skills and operational management approaches, both to their direct subordinates and to the whole work process. An essential part of these events is also the reporting of results gained and level of satisfaction, both from the clients and their own. Expectations of guests staying at the hotel

complexes towards animation are on the increase each year. Each season the company brings up-to-date the variety of animation services offered in order to satisfy their requirements. What and how to change or further developed is also a topic of discussion during the chief animator workshops because they have the most direct overview of the work process.

Company's mission. One of the goals of *BVS Entertainment Ltd.* is to be the largest animation company in Bulgaria which should also bring the relevant financial profit.

Another goal is to capture the highest market share by building the strongest brand in the market of tourism animation as a product.

The company guarantees loyalty and correctness but accordingly it expects the same from everyone it establishes dealings with. That's why the mission is expressed in the following way: "We would like people who trust us be not just clients but our friends and partners we work with." It is worthwhile to achieve it because soon all of us should form a market society whose striving would not be just to sell and use products but also to exchange values, produce stability and sustainability, integrate distinctions, provide better and creative future for all.

Main trends in the vision. One of the major trends is the introduction of hotel animation as an integral service in each hotel complex striving to offer its clients something more than the standard hotel services.

Company's culture. Client needs should be met with the highest precision. Company's management is also targeted here. Client should not receive just another service but a product emphasizing the specific individual approach.

2. Product Structure Analysis. BVS Entertainment provides the package product named hotel animation consisting of several key services:

- Kids' animation
- Sports animation
- Teen animation
- Evening animation

Subdivision of services of tourism animation offered by the company aims at covering all the age groups of guests of the hotel complexes. All activities and events organized are in accordance with the relevant interests, abilities and preferences of each of them.

- *Kids' animation*

Kids animation covers hotel guests aged between 4 – 12. Kids are the most demanding users when it comes to animation. For this purpose, the kids animators apply a preliminary program including:

- Thematic days;
- Kids' Olympiads;
- Interactive entertainment;
- Kids' shows;
- Kids' discos.

The program is conformable to the equipment of the respective hotel, namely: playgrounds, kids' pool, a specially adapted playground for indoor games (kids' club), and etc.

- *Teen animation*

Teenagers are very specific and demanding contingent especially when we talk about organized entertainment. This program includes all guests aged between 13 - 17. Their program is an original combination between kids', sports and interactive animation.

- *Sports animation*

Sports animation consists of different activities of sports and competitive nature. It is targeted to entertainment and keeping fit and maintaining good health. It is better known as "daily adult animation" because the events are designed for hotel guests over 18 years of age. It consists of team and individual sports games at traditional and world level. There are also games which the hotel guests usually see for the first time:

- Aerobics;
- Yoga;
- Darts;
- Petanque;
- Shuffleboard;
- Rifle and Bow;
- Water gymnastics;
- Water ball;
- Football;
- Volleyball;

- Shulbok

Vast majority of the range of sports activities the company has to offer depends again on the type of base the hotel complex may offer for their conducting. A playground must quite often be readjusted into another one or a sports ground must be reorganized into another one in order to enrich highly the program presented to the guests.

- *Evening animation*

Evening animation consists of:

- Dance shows;
- Comedy nights;
- Musical and artistic shows;
- Moderation games.

Evening animation is targeted to all hotel guests. Some basic rules are observed and that contributes to its high quality: dance shows should be thematic or if not, they should have clear plot and idea, and attractiveness as well. Comedy nights should be in harmony with the entire evening program as the audience laughter is the most important thing here. Banality should be carefully avoided. Musical and artistic shows and moderation games should be tailored to the cultural features of the guest contingent. The main difference in this type of evening animation is that it is not done by the animators on stage but by the tourists who embody in various characters. The proper conduct of each evening show depends on the presence of stage equipped with the appropriate installations and lighting, and a wide range of costumes, makeup and properties.

Conclusions. Tourism animation has significant contribution to the performance of the “face” of the Bulgarian tourism in the world. It acts as a link between tourism and tourism product, enhances tourism supply and thus improves their quality. In Bulgaria the share of tourism organizations offering animation products gradually increases. This is an area which will be developed and improved in the future: the quality of services will be improved, new and attractive activities will be invented, facilities will be modernized.

The final conclusion is: animation is not only necessary for tourists and for the full work of the tourist complex, it also brings a specific financial income.

REFERENCES

1. Anastasova, L., Image of the tourism destination: theoretical and research aspects (2002), paper presented at the Jubilee Conference of the Tourism Department, Sofia University St. Kliment Ohridski, Sofia, 2002.
2. Barma, J. L. Marketing du tourisme et de l'hôtellerie (1999) Lion: Édition d'organisation, p.17.
3. Dimitrov, D. (2014) Competence of the animator as a subject in supplying of the sports and animation service in tourism, Scientific journal Trends in the global tourism development, Vol. .. 387-391.
4. Dimitrov, D. (2012) Features of the sports animation product in the seaside hotel complexes, Tourism challenges in the 21st century, grad??, 266-273.
5. Dimitrova, Zl. (2010) Animation as a specific activity and need for specific staff training, Management and education, Burgas, vol.1, 318-323.
6. Dimitrova, Zl. (2011) Theoretical model of professional competence of the teacher as an animator, Yearbook of University Prof. Dr. Asen Zlatarov, Vol.1, pp. 321-324.
7. Hadzhinikolov, Hr. (1969) Economics and organization of catering and business tourism, Sofia: Nauka i Izkustvo, p. 303.
8. Karadzhova Zl. (2013) Types of clients- consumers of the Bulgarian tourism product and features in their service”, Yearbook of University Prof. Dr. Asen Zlatarov - Book 2, v. XLII, 193-198.
9. Karadzhova, Zl. (2011) Tourism Management, Gabrovo: Eks-Pres, p.12.
10. Kvartalnov, V., (2000) Tourism Finances and Statistics, Moscow, p.24.
11. Rakadzhyska, Sv. (1991) Tourism market and advertising,” Varna: Galaktika, p.40.
12. Rakadzhyska, Sv. et al. (1993) Tourism Marketing”, Varna: Ikonicheski Universitet, p.41.
13. <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/prouchvaniya-i-analizi/prouchvaniya-i-analizi-za-turizma-v-bulgariya-za-2016-g>, accessed 20 april 2017.

РАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКСПЛУАТАЦИЯ МАЛОДЕБИТНЫХ НЕФТЯНЫХ СКВАЖИН, ЭКСПЛУАТИРУЮЩИЕСЯ ШТАНГОВЫМИ ГЛУБИННЫМИ НАСОСАМИ

д. т. н., профессор Габиев Ибрагим Абульфас оглы,

д. т. н., профессор Алиев Нариман Шахмурад оглы

Азербайджан, Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности

ARTICLE INFO

Received 29 January 2018

Accepted 25 February 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

Low-yield wells,
deep pumps,
oil fields,
the method of periodic
pumping,
the factor of the reserve of
productivity,
the periods of accumulation
and pumping out the liquid

ABSTRACT

The article deals with the issues of rational exploitation of low-rate deep-well pumps in Azerbaijan in the regime of periodic pumping of liquid.

It is indicated that the number of low-yield wells in the oil fields of Azerbaijan is huge. The production of oil from the fund of such wells is insignificant, but the cost of operating these wells is very significant. For the purpose of rational operation of low-yield wells in the regime of periodic pumping, optimal conditions of parameters are needed, i.e. time of fluid accumulation in the annulus and pumping time of accumulated fluid.

In the article, the authors recommended methods for determining optimal operating conditions for low-rate pumping wells in the regime of periodic pumping of liquids and an automatic device for controlling the operation of these wells was developed automatically.

© 2018 The Authors.

Нефтяная промышленность Азербайджанской Республики в настоящее время вступила в новый этап своего развития, где особое внимание уделяется развитию нефтедобычи на Каспийском шельфе, имея в виду освоение богатейших месторождений нефти и газа на глубоководных участках моря.

Однако дальнейшее развитие нефтяной промышленности не может быть осуществлено без должного внимания к рациональной разработке старых нефтяных месторождений, запасы нефти из которых далеко не исчерпаны. Следует отметить, что длительно разрабатываемые месторождения эксплуатируются преимущественно малодебитными скважинами.

Среди скважин эксплуатирующийся механизированным способом (в основном штанговыми глубинными насосами) большая часть (более 90 %) относится к категории малодебитным. Добыча нефти из фонда таких скважин составляет незначительную долю общей добыче нефти по республике. Но ввиду многочисленности фонда малодебитных скважин вопросы рациональной их эксплуатации имеют большое значение с точки зрения экономики, так как затраты на эксплуатации этих скважин весьма значительны.

Одним из рациональных методов эксплуатации малодебитных насосных скважин является перевод их на периодическую откачку.

Периодическая откачка насосной скважины, как следует из смысла этого термина, заключается в том, что насосная установка работает и подаёт жидкость не непрерывно, а периодически и в остальное время простаивает. Но приток из пласта не прекращается в пласте и скорость притока всё время меняются в отличие от непрерывной откачки, при которой депрессия и приток постоянны в течение сравнительно длительных времени. В этом заключается основное, принципиальное отличие периодической откачки от непрерывной.

С практической точки зрения применение периодической откачки вместо непрерывной сталкивается с основным вопросом о том, как выбрать длительность периодов накопления жидкости в скважине и откачки ее, чтобы либо не иметь потерь в текущей добыче, либо иметь их в допустимых пределах.

Кроме того, отношение времени простоя скважины к календарному времени эксплуатации должно быть довольно значительным, чтобы экономия в расходах на энергию, ремонтные работы и прочие была ощутимой.

Цикл периодической откачки состоит из двух процессов: процесса накопления жидкости (подъем динамического уровня жидкости в скважине ($t_{нк}$), и процесса откачки жидкости (снижение уровня до крайнего нижнего положения ($t_{ом}$).

Время, соответствующее этим процессам, называют периодом накопления жидкости и периодом откачки жидкости.

Необходимым условием целесообразности применения периодической откачки является наличие резервов мощности используемого на скважине оборудования (станка, штанг, мотора, насоса).

Частично или полностью резервная мощность насосной установки выражается через коэффициент запаса производительности, который получается делением максимальной производительности при данных параметрах на фактический дебит жидкости

$$K = \frac{\eta_0 \cdot Q_T}{Q_0}; \quad (1)$$

где η_0 - начальный коэффициент подачи нового насоса;

Q_T - теоретическая производительность, м³/сут;

Q_0 - фактический дебит жидкости при непрерывной откачке, м³/сут.

В малодебитных скважинах коэффициент подачи K обычно находится в пределах 1,5-10, но в редких случаях он бывает выше.

Основной экономический критерий, по которому определяют целесообразность перевода данной скважины с непрерывной откачки на периодическую, заключается в том, что себестоимость нефти, добываемой из этой скважины при периодической откачке, не должна быть выше себестоимости нефти при непрерывной откачке.

Для грамотного проведения периодической откачки жидкости возникла необходимость разработки метода расчета длительность периодов накопления и откачки (при заданной, допустимой потере в текущей добычи) на основе имеющихся данных непрерывной откачки [1-5]. Наиболее простой и удобной из широкого разнообразия является методика А. С. Вирновского и О. С. Татейшвили [2].

Для случая линейного закона фильтрации ими выведены приближенные и очень простые для практического пользования формулы для расчета периодов накопления ($t_{нк}$) и откачки ($t_{ом}$) жидкости.

$$t_{нк} = -\frac{F}{P} \ln(2\varphi - 1); \quad (2)$$

$$t_{ом} = t_{нк} \frac{\varphi}{K - \varphi}; \quad (3)$$

где $t_{нк}$ - время накопления жидкости, час;

$t_{ом}$ - время откачки жидкости, час;

F - площадь сечения кольцевого пространства в колонне, в м²;

P - коэффициент продуктивности, м³/м. час.

φ - коэффициент снижения дебита при периодической откачке по сравнению с непрерывной.

Указанные выше формулы для расчета времени откачки ($t_{ом}$) носят приближенный характер и они верны только для линейного закона фильтрации.

Следует отметить, что фактическое (точное) значение времени накопления ($t_{нк}$) жидкости определяется из индикаторной кривой скважины (рис.1).

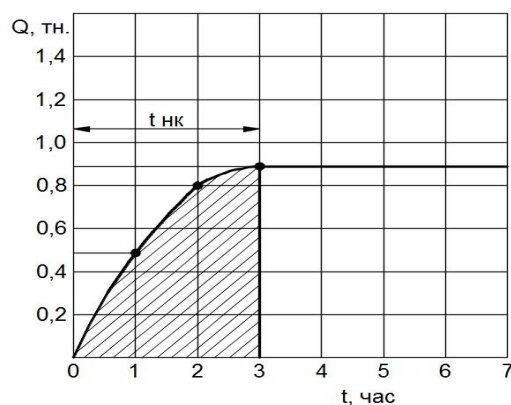

Рис. 1. Индикаторная кривая

Закрашенная площадь на рис. 1 индикаторной кривой это и есть фактическая величина времени накопления жидкости ($t_{нк}$) в затрубном пространстве скважины.

На нефтедобывающих промыслах Азербайджана, как было указано выше, эксплуатируются огромное количество малодобитных насосных скважин. Перевод этого количества скважин на периодический режим работы и эксплуатировать их работой вручную (пуск и остановка электродвигателя станка-качалки) очень трудоемкое и почти невозможное дело. Для устранения этих трудностей авторами разработано устройство позволяющее автоматизировать работу огромного фонда скважин в периодическом режиме.

В основу работы автоматического устройства положено динамограмма работы глубинного насоса в развернутом виде, т.е. зависимость дебита (Q_o), от времени (T). С датчика усилий на прием автоматического устройства поступают импульсы трапецеидальной формы (рис.2а), длительность которых зависит от коэффициента наполнения насоса.

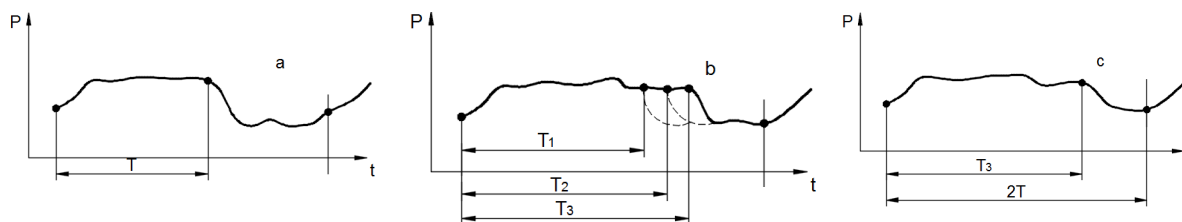

Рис. 2. Развернутая динамограмма работы штангового глубинного насоса (усилие в функции времени $P = f(t)$)

При переходе скважины в режим периодической откачки, длительность импульса постепенно возрастает (рис. 2b), в режиме полной откачки уровня до приема насоса длительность импульса принимает некоторое постоянное значение (рис. 2c).

Таким образом, в каждой скважине при полной откачке жидкости соответствует строго определенная длительность импульса, т.е. длительность импульса, поступающего от датчика усилий находится в прямой зависимости от степени незаполнения цилиндра глубинного насосе. Эта зависимость и была использована для разработки устройства автоматического управления периодической насосной эксплуатацией скважин. Итак, на автоматическое устройство задается только фактическая величина времени накопления ($t_{нк}$) жидкости в затрубном пространстве скважины, а время откачки накопившейся в затрубном пространстве ($t_{ом}$) жидкости до приема насоса будет осуществляться автоматическим устройством.

Необходимо отметить, что при выборе малодобитной скважины для перевода на периодическую откачку следует быть предельно внимательным, потому что могут быть причины, могущие в той или иной, иногда в большей степени, помешать осуществлению нужного режима работы скважины: наличие течи в соединениях насосных труб; вредное влияние свободного газа на работу насоса, и наконец, возможное влияние так же на работу насоса, растворенного в нефти газа.

Поэтому, наличие утечки жидкости из соединений труб, а также влияние свободного и растворенного в нефти газа немедленно нужно ликвидировать.

Разработанный авторами автоматическое устройство было длительное время испытано и широко внедрено на нефтяных промыслах объединения «Азнефть».

Результаты внедрения этих автоматов показали огромную экономическую эффективность. Так, например, расход электроэнергии сократилась на 80-85 %; межремонтный период скважин увеличился на 3÷6 раза; смен глубинных насосов также уменьшился почти на 6-8 единиц; обрыв и отворот штанг сократился на 6-8 раз и т.д.

Известно, что эксплуатация многочисленного фонда глубиннонасосных скважин в той или иной степени является причиной загрязнения окружающей среды. Добыча нефти на длительно разрабатываемых месторождениях сопровождается извлечением из залежей больших объемов минеральных пластовых вод, количество которых в десятки, раз превышает добычу самой нефти. В процессе отделения нефти от воды в водоотделителях, транспорт отделенной воды направляется по открытым каналам в водоемы или в установки подготовки нефти.

Это является одной из причин загрязнения территории нефтепромыслов минерализованными сточными водами, которые к тому же содержат значительное количество остаточной нефти (иногда до 2,0 кг/м³). Поэтому почва территории промысла пропитана различными минеральными солями (NaCl₂, CaCl) а также остатками нефти.

При ремонте глубиннонасосных скважин также загрязняется территория вокруг скважины пластовой водой и нефтью. Подсчитано, что при каждом ремонте теряется до 0,05÷0,1т нефти, а при промывках скважин от песчаной пробки загрязняется до 50-60 м² территории. Между тем охрана окружающей среды в настоящее время является важной социально-экономической и научно-технической проблемой [6, 7, 8].

Следовательно, ликвидация или сокращение источников загрязнения территории нефтепромыслов должно оказать значительное влияние на сохранность территорий от дальнейших загрязнений. В этом смысле перевод глубиннонасосных скважин на периодическую эксплуатацию дает возможность значительно уменьшить объемы добываемых пластовых вод, а также уменьшить общее число подземных ремонтов скважин, при которых, как отмечалось, имеет место загрязнение территорий.

В результате проведенных исследований были решены ряд задач защиты окружающей среды: сокращение добычи пластовых вод из глубиннонасосных скважин, переводимых на периодическую откачку; очистка нефтепромысловых вод от остаточной нефти; рекультивация загрязненных нефтепромысловых земель и использование утилизированных осадков сточных вод.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бузинов С. Н., Умрихин Н. Д. - К вопросу о периодической эксплуатации скважин.
2. Вирновский А. С. Татейшвили - Периодическая эксплуатация насосных скважин. Труды ВНИИ, вып.13, Гостоптехиздат, 1958 г.
3. Адонин А. Н., Алиев Н. Ш. - Оптимизация периодической откачки жидкости из малодобитных насосных скважин. АзГос издат, Баку, 1981 г.
4. Адонин А. Н., Сулейманов А. Б., Алиев Н. Ш. - Об эффективности периодической откачки насосных скважин. "Нефть и Газ", №9, 1972 г.
5. Алиев Н. Ш. - Некоторые вопросы эксплуатации малодобитных насосных скважин. АНХ, №4, 1982 г.
6. Состав для изоляции пластовых вод в нефтяных скважинах. АС№ (СССР).
7. Устройство для очистки сточных вод. АС№ 1209605 (СССР).
8. Садыхов А. М., Алиев Н. Ш. - Основные направления рекультивации загрязненных нефтепромысловых земель Азербайджана. АНХ, №6, 1986 г.

ANALYSIS OF THE MARKETING COMMUNICATIONS IN THE BULGARIAN HOTEL INDUSTRY: THE CASE OF THE BIJOU HOTEL

¹Assoc. Prof., PhD Zlatina Karadzhova,

²PhD Student Plamena Dimitrova

Bulgaria, Burgas, Burgas Free University;

¹PhD is a Professor at Prof. Dr. Assen Zlatarov University, Department of Marketing & Tourism;

²Master of Tourism management and Public Relations

ARTICLE INFO

Received 31 January 2018

Accepted 28 February 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

marketing communications,
channels of communication,
satisfied tourists

ABSTRACT

The trends in the communicational policies and the good practice of positioning the leading tourist destinations are aimed at the distinction of the offered products, at the certain groups and campaigns for the imposition of a brand. In this sense Bulgaria must have a clear strategy for the features and the unique offers which form the identity of a destination. Our communicational campaigns must emphasize on the specifics, on the personal experience and emotions.

The purpose of this article is to prove that marketing communication is an effective way for the company to be represented, to have a good reputation, to build its image and to create the best conditions for its development.

© 2018 The Authors.

Introduction. Marketing communications are a system of relations. They are a public communication and unlike other ways of communication (technical, transport, etc.) they are characterized by the fact that the senders and the receivers of the information are people or a group of people. They are the relations between the company and the target audience(s) in the exchange process (having in mind all of its components – production, distribution, exchange and consumption) and with the marketing's means they are aimed at reaching the goals of both parties of the communicational process on a maximum degree – on one hand, for the company - establishing a stable position on the market and on the other hand for the target audiences - receiving more advantages from the situation compared to the amount of given efforts (financial and nonfinancial).

Marketing communication is the main link in the marketing mix and in particular in its part of promotion. The different communicational channels provide contact with the target audience in a different way. Every single one of them has its own quality and serves a different purpose. Together however they intensify their impact. The integration of the marketing communications allows the accomplishment of a number of business goals and the starting point is the customer.

Dealing with problems and creating a relationship, taking notice of opinions and critique, appreciating the customers' trust - those are just a part of the required professional reactions in the constant process of communication. The fulfillment of effective strategies and PR campaigns in the tourism requires a close management on the whole process of communication.

One communicational action is enough when it does its job without imposing or being noticed at all. The hotels in Bulgaria need more focused, energetic and innovative communicational activities. The creation of stories which cause curiosity and surprise with their uniqueness is an important part of the communication specialist's job. According to Karadzhova (2014) „firstly it is very important the attention of the target audience to be caught. The channels and tools of communication should be chosen according to the audience's profile.“

Hotel industry and hotel product. The hotel industry is a business which aims to provide shelter for the tourists. It is characterized by specialized facilities, industrial technology, specific hotel staff and its own hotel product. It is relatively connected to other areas in the tourism business: restaurant industry, travel agencies, transport, etc. The hotel industry provides its facilities to the needs of the restaurant industry, trade service, travel agencies, etc. The size, structure, duration of the stay and rhythm of visitation of the tourist flow, all depend on the capacity, quality, structure, location and duration of the exploitation of the hotel's basis.

The technology, facilities and social sphere in the hotel industry are determinative for the tourism and they are caused by the nature of the customers' needs which have to be satisfied. Karadzhova (2011) concludes that „the general structure of those needs is related to the common human hierarchy of needs but meant for the specific tourism travel circumstances.“

The tourism product of the hotel's complex depends on the type of facility, the category of each one, the location, the demands, etc. As a product it contains a stay for the night; a stay for the night with breakfast; half board; full board; sports - and cultural entertainment displays. The hotel product has five distinctive features: location, combination of means and amenities (which provide rooms, restaurant, lobby bar and other leisure facilities), the notion of it, services provided there and price.

Integrated marketing communications. The integrated marketing communications include direct marketing, PR, advertising, personal sales, promotions, etc. The communicational programs unite those forms in different combinations and they are dependent of the same logic which is connected to an exact tourist product, situation and audience, meaning that they are unconditionally tied to the marketing mix while thoroughly coordinates and mutually reconciles its elements.

The hotel organizations aim to generate the demands, to increase their product's sales and to establish their brand and image on the market through stimulating their customers and users.

– Direct contact

For the businesses that offer services such as “Bijou” hotel, the form of contact and communication between the users and the staff is direct. Jefkins concludes that:

In order for the hotel to take care of its guests and to cater to their demands, requires and expectations, it is necessary for them to know their audience, to find out who and what kind of people they are, what made them visit the facility, what interests do they have, what are their expectations, would they visit us again (Jefkins, 1993).

How could this customer information be gotten? In the hotel industry part of this information is received right after the registration of the guests via using their personal information and by the way the reservation is made. Although in almost every case the most harmless and unforced way to get information could be simply done only by:

– observation - the more experienced employees in the tourism can get a lot of information only by watching or observing the guest. The guest's luggage, clothes, posture, walk, manners, the people he/she is meeting, his/hers attitude towards them, his/hers tendency of eventual additional expenses for luxury and extravagance, if he/she is close-fisted, practical, etc., could be all a source of information;

– listening - having a direct contact or conversation with the guest is a great way to get information because usually that way they share more personal information about themselves. Although it could be interesting to listen to. The significant information is the one that is related to the working process, such as offering additional hotel services;

– dialog - in order to have a successful communication between the guests of “Bijou” hotel and the employees, it is very important for the staff to have the correct communicational skills and oratory. The relationships “employee - guest” are built on convictional communication and respect on both sides of the parties. The basis of this respect is politeness. When you are talking to a customer, your utterance should be proper and clear. The guests should be listened to very carefully and the approach towards them should be friendly, professional, with respect and concern, which will leave them with good impressions and a feeling of satisfaction from the received services.

It is a common practice for “Bijou” hotel to always keep a special database of its guests. That is the so called history of the guest which contains information about his personal preferences and eventual complains. The research upon the guest's opinion about the offered main and additional services, the quality and speed of service, the employees' politeness and precision, advice on the lack of services which could be helpful or potentially used by them, is all done by the help and usage of questionnaires. They are placed in each room of the hotel. On them, willingly, the guests could give their opinions, suggestions, advices, ratings, critiques and discontent. After they have been filled out it is necessary for the marketing department to research them or informing the related department which is being given a suggestion or critique. This is done in order the future stay of the guest to be more pleasant and satisfying, and also so he can be convinced that his suggestions have been noticed. That way the guest feels the hotel as his own home and the treatment towards him is personal as if he is one of the most important guests of the hotel.

The book of recommendations has a similar purpose. It is placed in the hotel's lobby, right next to the reception and in it the tourist groups or individual tourist could write their impressions from the stay and to give their suggestions or concerns about the offered services.

Communicational policy is one of the most important elements of the marketing mix because it practically offers information and creates the relationship between the customers and a certain organization, while also contributing to the elaboration of the organizations' product.

The communicational policy of “Bijou” hotel regarding the tourists (the most important audience) embraces not only the direct communication, but also the variety of tools used for influence upon the customers, which are grouped in the following fields: public relation services, advertising, direct marketing and personal sales.

– Public relation services

Public relation services are a communicational and an information process related to the establishment of a friendly environment. Each hotel has its own public relation services regarding the hotel's guests, employees, the people who create the public opinion (journalists, trainees, customer associations, etc.), the people who are on a business trip or with recreational purposes (potential clients), the media, suppliers, travel agencies, stockholders, etc. Black suggests that:

The realization of PR is simultaneously an art and a social science of analyzing the development and predicting its upcoming conditions, so that it could help the management of each firm or organization to plan and carry out programs who protect the interest of the organization and the public (Black, 1989).

Public relation services are: the general communicational efforts of a person or an organization oriented towards various present and future (potential) clients, the public, while products or services; degree of building a favorable attitude in the audience; the actions of the management that searches for an appraisal and the favorable influence upon the public's opinion of a person, product or organization by provisioning messages to the public without making direct media expenses; the tools for a mutual adjustment between the hotel and its potential guests; science of the public opinion and the relations between the hotel and the people. Anastasova says that:

The public relation services' mission is global – building up mutually favorable relations between an organization and its audience based on mutual trust. The public relation services' role in providing positive relations with the customers is complicated because the guest's attitude is determined by the circumstances, service, relations with the staff and his personal consciousness. There are a lot of ways of satisfying the guest and stimulating his desire to return again in the hotel (Anastasova, 2010).

The communication with the guests while they are in the hotel has to be a continuous process. The attracting of a new client is five times more valuable than keeping an old one or making him return. Furthermore a satisfied guest would recommend the hotel to other potential clients. That way the communication with the guests multiplies the profits.

Communication with the guests is one of the most important means in the public relation services. Only through communication we can truly understand what the guest is looking for and what we can do to satisfy his needs. The service must not only be good but it also has to exceed the expectations of the client.

Analyzing the opinion of our home tourists, we came up with some important conclusions about their experiences of the behavior of the „Bijou“ hotel staff and their various communicative and professional abilities. Survey data conducted in 2017 indicate that in this segment of tourists, it is noticed that 45 % had no problems at all during their stay at the hotel. This percentage is even higher than the percentage of German tourists (38 %) who were staying seamlessly at the hotel complex. As we have already proven, this speaks of a high level of communication between employees and guests and a good internal organizational policy. According to 83 % of respondents (Figure 1), employees are always ready to help and assist. Their information and communication skills are also high - 63 % identify it as very good and 37 % good. Zero is the percentage of those who have expressed their dissatisfaction. There is a quick fix on how to fix a problem. Bearing in mind that 45 % had no problems at all, the 48 % said they were satisfied with the quick reactions of the staff, were enough to testify to the client's approval. 70 % gave their very good judgment on the criterion of "courtesy of staff", which is close to the German rate of 75 %. We can not fail to note that while German tourists are experiencing a certain degree of resentment and dissatisfaction, in the other segment of respondents - this dissatisfaction is absent. As if the Germans are more critical and look at things in detail, while the Bulgarians are looking more and more at all. They are not so demanding and small negative things the German would necessarily notice, they do not notice them. This fact contributes to their effective communication with the staff because, on the one hand, the Bulgarian language is a native language and does not require concentration as the German one, on the other hand the tourists predispose to a more informal communication.

The type of communication at “Bijou” hotel also has an impact on the customer's adjustments and on the quality of the tourist product it offers. The big directional, illuminated sign situated in front of the hotel, with the proper signs and lettering, helps the tourists to be more oriented and also to always remind them of the facility. This way the tourists can make a first impression for themselves about the hotel. As for the communications in the facility itself, they can vary: the name plate (includes a name and a position) of the employees, directional plates and signs for the location of the rooms and facilities, informational panel containing all sorts of different and useful information for the guests, temperature panel for the weather and water, clocks showing four different time zones. All of the listed above are being used so that the guest can feel like being taken care of and making sure his stay is pleasant.

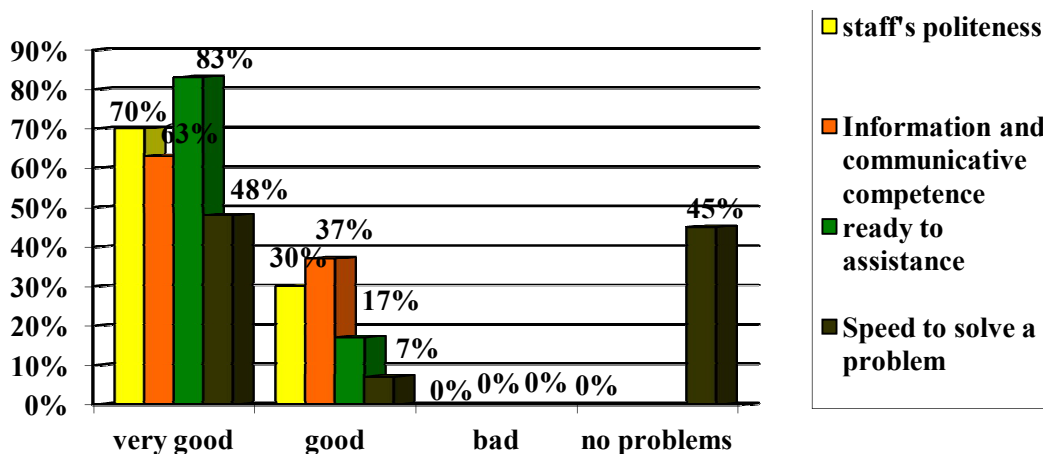

Fig. 1

– Advertisement

Advertisement is a part of our everyday life. Sometimes people receive it positively and sometimes not so much. Some advertisements inform us, convince us or make us laugh, while others bore us and sometimes even offend us. Karadzova (2014) concludes that „it is a paid form of an impersonal communication which is being carried via mass media: TV, internet, radio, newspapers, direct mail, public transportation and exhibitions.“

A lot of companies carry out a communicational policy without even having a clear estimation of their own abilities and the competitors' state. The advertisement, public relation services and promotions themselves can't create the identity of a product or to make its specific qualities known and popular. Anastasova shares the view that:

Usually the goals of the advertisement - encouraging activities are aimed completely towards the customers and they could be one of the following:

- To encourage or to accomplish the trying of the product;
- To encourage a second purchase;
- To cause enthusiasm and verbal recommendation from the customer;
- To reward the loyal customers by compensating part of their expenses;
- To keep the sales on a certain level even though the season is not that strong at the time

(Anastasova, 2001).

From the advertisers' point of view the advertisement is one of the unclear mechanisms for increasing the sales. When considering and forming the budget it is important to know that the advertisement is the most dynamic aspect of the expenses because it can't be calculated how much income in cash you make from it. The users are accustomed to the ads as they are a persistent part of their everyday life. They easily distinguish one another because all ads have an obvious source and they are made with a known procedure. There is a noticeable advertisement gluttony which increases the chance of the customers forgetting about the product and adopting the ads' message. The traditional forms of advertisement are at a drop rate, because the users have gotten indifferent towards them. The classic form of advertisement communication – from the seller to all possible consumers via media is slowly being drained due to the pressure of the new types of media. The famous advertiser Reeves (1994) notes that „it is not the advertisement that synthesizes the customers' demands anymore, it's the demands that synthesizes the advertisement". The accent has moved to making ads with better quality of the marketing which reflects the customer's demands, hopes, needs, etc.

Various means are being used for the advertising of a hotel complex. According to past researches around 30 % of the hotel's guests have been informed, have found out and have made a reservation through a site or a published ad on the internet. This is why it is very important for the hotel to have a working and available internet page. The maintaining expenses for it are fairly low but the benefits of it are significant.

The main method of advertising the “Bijou” hotel is its web page: <http://www.bijouhotel.net/>. The page offers not only information in two languages (Bulgarian and English) and a rich gallery with pictures, but also information about additional services and ways to contact the hotel. For the tourist's convenience the web page offers a possibility of asking questions and making a direct reservation.

“Bijou” hotel is included in the catalogs for resorts in Bulgaria. There are included pictures of its interior, exterior, location and information regarding the variety of services it offers. Furthermore the hotel is included in catalogs of foreign tour operators. In the beginning of every summer a

representative of each operator brings a form to the hotel's manager which he has to fill out. This blank is the same each season but if any changes are made it helps for updating the information in the catalog. It is easier for a tourist to make a decision why they should choose specifically "Bijou" hotel because it is possible for anybody regardless if they are a guest of the hotel or just passing by, to take a brochure or a business card. The brochures are printed in Bulgarian, German and English language so that there could be a more effective communication with the foreign tourists.

It is necessary to use ads in the traditional media – press, radio and TV, in order to attract more tourists and to optimize the communicational policy towards them. One of the possible communicational channels is a package of printed informational advertisement in the periodical press including local, central and regional press. The main advantage of this communicational tool is the ability of direct advertisement.

Another communicational channel could be the electronic broadcasting devices such as TV and radio advertisement.

Internet is the newest means of communication and it gives us freedom to do so. Technologically it is a modern, unfamiliar and a more perfect challenge to the traditional media. Its' structure and specifics distinguish from those of the radio, TV and press and offer bigger opportunities for the development of the already existing advertising tools and techniques.

For a long time marketing and digital specialists have been talking about social media and how it can potentially make an impact on our lives. It turns out they were right for the most part of their predictions. In a recent report done by ComScore it was stated that users spend the greater part of their time on the internet browsing social media. A huge portion of our time is being spent on Facebook and according to ComScore one of every seven minutes we spend online is being tied to our activities on social medias or at least one of them – that being Facebook. Exactly because of the number of options and opportunities for communication and ways of receiving information through that platform, "Bijou" hotel has a profile in Facebook - <https://www.facebook.com/pages/Bijou-Hotel/113052132047117>

As we already mentioned most of society spends a significant amount of time on social media in front of the computer. People prefer to receive information directly through internet rather than travel agencies when looking for a place to go on vacation to. In order to be more convenient, "Bijou" hotel offers its' tourists the ability of making an online reservation through the following sites: <http://www.booking.com/>, <http://pochivka.bg/>, <http://bgnesebar.com/bijouhotel> and <http://www.relaxbulgaria.com/hotel-bijou-ravda>. An e-mail and a phone call are the only two things needed from the user so that they could be contacted back. It has been estimated in the course of a couple of researches that around 30 % of the tourists have decided to make an online reservation at "Bijou" hotel for the second or third time, which shows that the communication made is bidirectional and effective.

It is illustrated in figure 2 the percentage of ways of making a reservation in the hotel. The greater part (47 %) of the guests has chosen to make a reservation through a travel agency. Only 7 % is the difference between the ones who have chosen to make a reservation directly through the hotel (23 %) and the ones that have used its' website (30 %). This is clear proof of an effective communication between the hotel's staff and the guests and also between the employees themselves in the organization. The achieved intense communication between the different departments of the hotel and the potential clients has led to the making of a successful reservation and fortunate accomplishment of the guests' vacation.

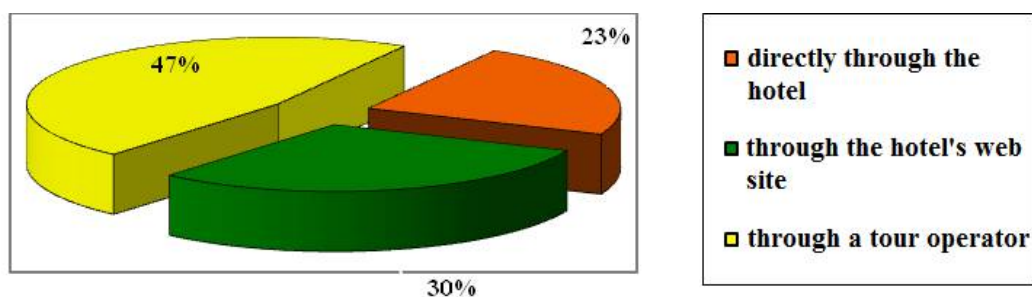

Fig. 1

– Direct marketing

In recent years a trend has been noticed concerning the enrichment of the forms of marketing aiming towards direct communication and stimulating the direct reaction of certain groups of customers, which all has led to the appearance and development of the direct marketing. This tendency reflects mainly on the marketing communications. One of the limitations of the traditional elements of

communication (mainly advertisement) is that they are in the form of a monolog from the advertiser to the anonymous mass user. According to Velev (1998) „Direct marketing is a combination of activities performed by the company-seller directed at a target audience and aiming at a generation of a reaction on the phone, through mail or a personal visitation and a sell.” Anastasova (2001) concludes that „the predominant part of the tourism companies who use direct marketing rely mainly on one of its tools – direct mail or telemarketing.“

The marketing practice shows that it is more effective to have a multistage campaign with more than one method for direct marketing. This is precisely what the essence of integrated marketing is. It is a marketing technique in which more than one tool of marketing is being used multiple times, aimed at generating the sales of a new product or increasing the sales of an already established one. In order to accomplish its goals, the direct marketing uses different tools which can be divided in two main groups – direct sales and direct advertisement. Direct sales are marketing means in which through one or a few trade workers a product is being sold directly to the users.

It is found that “Bijou” hotel is being advertised mainly through its website but other ways could also be recommended such as: direct mail, loyal customers’ program, etc.

– Personal sales

Personal sales are a verbal introduction of products, services or ideas during a personal conversation with one or more potential buyers targeted at stimulation for buying (or react to the idea), as well as helping them out when making a purchase.

Personal sales have a pure commercial meaning but they are not observed as an element of the market stimulation because their main meaning is communicational. They are a form of communication in which the sender presents the message directly to the receiver (or a group of receivers) without using another channel for messaging. Usually the communication happens face to face.

While advertisement is more effective in the initial stages of a customer’s reaction (it causes informing, interest), personal sales are more effective in the last stages – they stimulate a purchase and in this exact case – a reservation in “Bijou” hotel. Because of that the overall result of market stimulation is significantly higher when those two elements combine their actions. Besides, the advantages of personal sales compensate for the disadvantages of advertisement and vice versa.

The public relation services also can be combined with personal sales because on one hand the company’s staff takes part in different events related to public relation services and on the other hand the company’s good reputation and favorable attitude from society make the personal sales easier.

The making of a personal sales plan for “Bijou” hotel goes through the following stages:

– determination of the sales volume – based on the previous month, for every following one a plan is being made for an increase of beds sold, the number of rooms sold and increasing the number of sales of the more expensive rooms;

– alignment of the sales by place and time – an alignment of the sales is being made via the department of reservations and the sales made directly from the reception;

– determination of the rights and obligations of the seller in the channel – main obligation of all representatives of “Bijou” hotel is maintaining the hotel’s reputation, conscientious relation toward the given work and entrusted property and to strive for improvement of the service’s quality;

– systematization of the sales by products and services – while planning the sales it is necessary to take in consideration the offered to the clients services. The attitude towards each customer and his willingness to visit the hotel again are very important;

– budgeting personal sales – it includes planning of income and expenses. The planning in “Bijou” hotel is from top to bottom. The hotel’s manager approves the amount of expenses related to the functioning of the hotel: keeping merchandise in storage; expenses for transportation, monthly payment and social security for the employees; amount of expenses for advertisement – printing of brochures, leaflets, business cards, catalogs, etc.;

– specification of the indicators for choosing the staff - a main indicator are the results shown during the previous period, the guests’ reviews – praise and complaints, also – there are specific requirements for each position pursuant to the nature of it.

After those observations it is found out that the main advantages of the personal sales in “Bijou” hotel are the following:

– direct contact with the potential tourists and immediate feedback;

– ability of giving complex information and responding to objections;

– ability of changing the message according to the audience;

– strong stimulating effect and participation in the guest’s decision for vacation;

– lack of essential communicational noise – almost nothing and no one bothers the personal communication, there is also a lack of other outside messages (unlikely advertisement).

The receptionists at “Bijou” hotel are aware with the prices for an overnight stay during the low, mid and high season. They are also competent on questions about additional services and their price too. Because the administrators are one of the options for making a personal sale, it is very important to avoid giving away information or messages different than the one the other representative of personal sales (in the case of “Bijou” hotel - the hotel’s manager is the other representative of personal sales) has given because it leads to the unfulfillment of the company’s goals. Of course every trade worker is different, with different personal characteristics, knowledge and experience but both the administrator and the manager must have the same goal – the tourist product of “Bijou” hotel to be preferred by the guest and for him to be sure in his choice.

Conclusions. The future of the tourists business is impossible without open communication and approval of the key customer audience which wants the best quality services and the best service. That could be accomplished throughout planning and the realization of effective communicational programs in the tourism and it also requires optimal correlation of the consecutive stages of the practice.

The increasingly active execution of the concept for integrated marketing communications in the real practice means that they should be used in every activity related to sending out all kinds of messages which goal is to inform, convince or remind the potential users and society about the offered products, services and for itself, in which way a favorable representation is being made and the sales are being aided. This is exactly why the stimulation of the customers, the generation of demand for products and services, the increasing of sales – and therefore establishing as a trade brand and having the reputation of a Bulgarian tourist product, is all a part of the overall impact of the main communicational elements.

REFERENCES

1. Anastasova, L. (2001) Marketing communication in tourism and services, Kazanluk: Irita
2. Anastasova, L. (2010) Marketing of the tourist product: communication politics in tourism and services, Gabrovo: Eks-Press
3. Black, S. (1989). Introduction to Public Relations. London: Routledge
4. Jefkins, F. (1993). Introduction to marketing, advertising and public relations, Varna
5. Karadzhova, Zl. (2014). Communicational channels for recognition of the Bulgarian tourist product on the international market, International scientific conference Modern management practices VIII - Expediency and risk in business projects". Burgas: Burgas Free University
6. Karadzhova, Zl. (2014). Management of the small business in tourism. Burgas
7. Karadzhova, Zl. (2011). On the issue of quality management of hotel product. Journal of International Scientific Publications, 4 (3)
8. Reeves, R. (1994). The realism in advertising. Varna: Princeps
9. Velez, M. (1998). Marketing communications, Sofia: Softpress
10. <http://bgnesebar.com/bijouhotel>, accessed 15 marc 2017
11. <http://www.bijouhotel.net/>, accessed 20 march 2017
12. <http://www.booking.com/>, accessed 30 april 2017
13. <https://www.facebook.com/pages/Bijou-Hotel/113052132047117>, accessed 10april 2017
14. <http://pochivka.bg/>, accessed 25 march 2017
15. <http://www.relaxbulgaria.com/hotel-bijou-ravda>, accessed 20 may 2017

ДО ПИТАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ

кандидат економічних наук, доцент **Вольська А. О.**,
кандидат економічних наук, доцент **Будняк Л. М.**,
кандидат економічних наук, доцент **Балла І. В.**

Україна, Подольський аграрно-технічний університет

ARTICLE INFO

Received 01 February 2018

Accepted 28 February 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

human capital,
population,
demographic problems,
emigration,
investments,
labor migrants,
demography

© 2018 The Authors.

ABSTRACT

The world's national human capital as a whole is 64 % of the total national wealth. Human capital - an integral part of the country national wealth, which provides economic growth. Countries, whose policies are aimed at developing human potential, are the most successful. The article studies the state of Ukraine's human capital. In the rating of the World Economic Forum on the educated human capital availability, Ukraine takes 34 place from 140 countries of the world. The characteristics problems of human capital in the country are given. The real «points of pain», reflecting the current changes in human capital, is the outflow of qualified professionals to abroad, the birth rate decrease, mortality increase, an unhealthy lifestyle and a lack of mutual trust in society. Among other weighty negative trends, it is worth noting also the worsening of the conditions for the small business development, the career guidance lack for young people, environmental pollution, stress, and the civil liberties restriction.

Вступ. Розвиток людського капіталу має величезний вплив на соціально-економічний, інноваційно-інвестиційний, культурний розвиток держави, визначає її конкурентоспроможність серед інших країн світу, виступає передумовою переходу до інформаційного суспільства та підвищення якості життя, що визначається рівнем розвитку соціальної сфери: освіти, медицини, культури та відпочинку, науки.

Загально визнано, що зміцнення і утримання конкурентних позицій країни в глобальному світі залежить від таких параметрів якості життя та розвитку людського капіталу, як: обсяг ВВП на душу населення; рівень охорони здоров'я і початкової освіти; якість послуг вищої освіти та професійного вдосконалення; рівень грамотності дорослого населення; рівень розвитку соціальної інфраструктури; очікувана тривалість життя; кількість населення, що проживає за межею бідності; інноваційна активність, розвиток науки та запровадження її досягнень у виробництво (О., 2012, сс. 59-60).

Інститут демографії при Академії Наук України попереджає про стрімке зменшення населення країни. Такими темпами не вмирає жодна європейська країна: на 100 смертей в Україні припадає лише 63 новонароджених. Через економічну кризу, військові дії та падіння достатку, а також враховуючи те, що Україна стрімко старіє, ситуація після 2050-го ризикує стати ще критичнішою, якщо не сказати трагічною. Тому що до того часу кількість людей, старших за 60 років, збільшиться в півтора рази.

Мета статті полягає в проведенні аналізу стану людського капіталу України в умовах посилення глобалізаційних процесів і окреслення напрямів покращення його тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Саме людський капітал – складова частина національного багатства країни, що забезпечує економічне зростання. Зазначимо, що країни, політика яких направлена на розвиток людського потенціалу є найбільш успішними.

Національний людський капітал світу в цілому складає 64 % національного багатства всіх країн проти 16 % фізичного капіталу.

ООН оцінює населення України, включно з Кримом, у 2017 році в 42,2 млн людей. Про це йдеться в нещодавно оприлюдненому звіті ООН.

Інститут демографії при Академії Наук попереджає: до 2050 року українців може залишитися лише 32 мільйони (проти 52, які проживали в країні на початку 1990-х).

Україна входить до п'ятірки країн за темпами скорочення населення. Зауважимо, що найбільші демографічні проблеми прогнозують для країн Східній Європі. Населення Болгарії, Латвії, Молдови, України, Хорватії, Румунії, Сербії, Польщі, скоротиться на 15 -23 % до 2050 року (рис. 1).

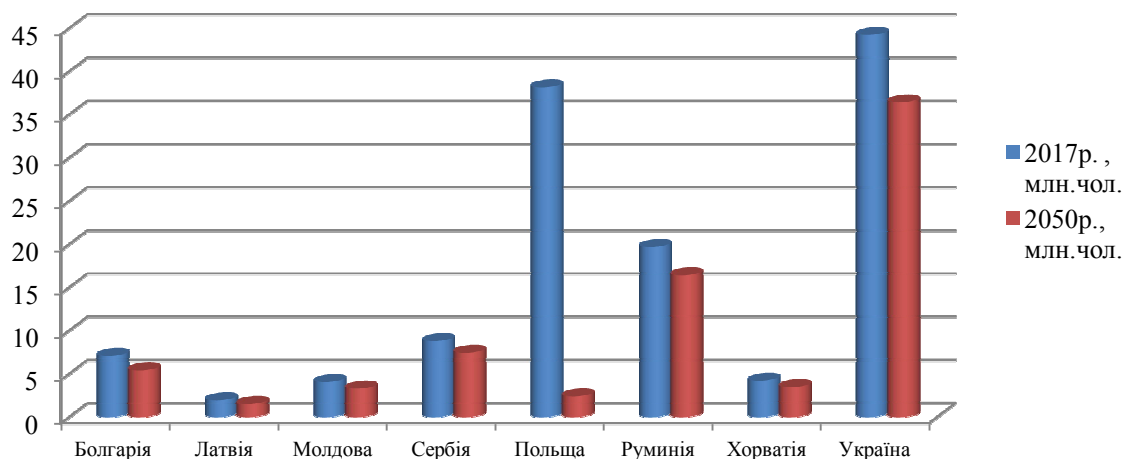

Рис. 1. Темпи скорочення населення

Провідний дослідник Центру Вітгенштейна, який вивчає динаміку чисельності населення, Томас Сobotка називає три фактори, які сприяють зниженню популяції:

- відносно висока смертність,
- зниження рівня народжуваності,
- масова міграція (Українців стає все менше. Що нас чекає: мігранти чи забуття, 2018).

Згідно з підрахунками Держстату, щороку українців меншає на 180 тис. (рис. 2). Слід звернути увагу що дані подані, згідно Всеукраїнського перепису населення на 5 грудня 2001 року. Приписом ООН черговий перепис населення України повинен був пройти в 2010 році.

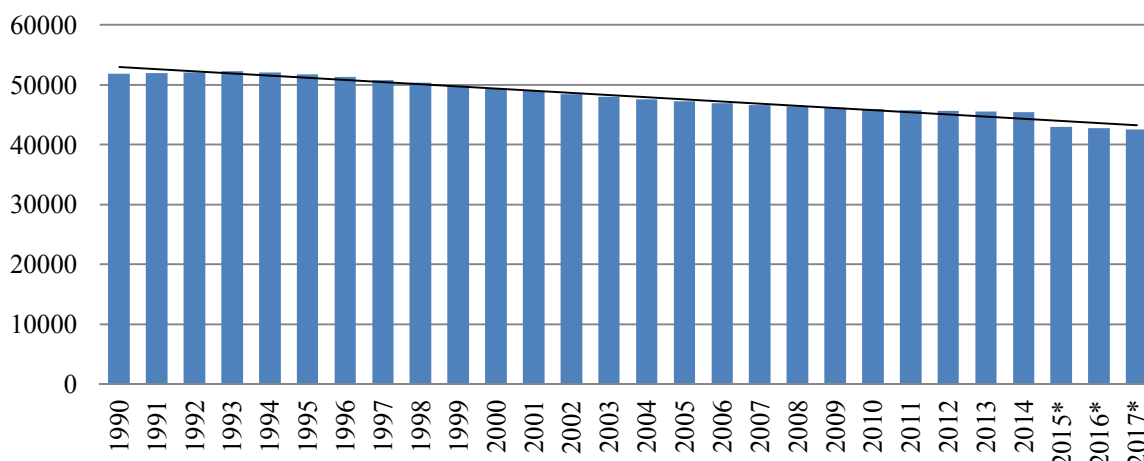

Рис. 2. Чисельність наявного населення України, 1990-2017рр.

Індекс MUNDI свідчить, що до початку війни Україна втрачала 80 людей на годину. Це закріплювало за нами друге місце у світі за рівнем кількості смертей на тисячу осіб (15,72 у 2014) (Українців стає все менше. Що нас чекає: мігранти чи забуття, 2018). Станом на 1 січня 2018 року Україна посідає в цьому рейтингу 5 місце з показником 14,4 смертей на 1 тис. населення. Згідно розподілу постійного населення за окремими віковими групами кількість дітей до 14 років складає 6535,5 тис.чол., що менше кількості людей 65 років і старше (6867,5 тис. осіб).

Другим аспектом, який потребує нашої уваги є міграційні процеси, що відбуваються в Україні та світі загалом. Міграція забезпечує у розвинених регіонах світу 56 % демографічного приросту, а у західноєвропейських країнах – взагалі 89 %, свідчить дослідження економіста Олени Корнієнко. Наразі мігранти складають 10-25 % економічно активної частини в західних країнах.

В Україні ж міграція діє навпаки – тобто Україна втрачає кваліфіковані кадри, і це означає, що у світі є країни, які надають кращі можливості для самореалізації і капіталізації особистого людського капіталу. Точної статистики не існує скільки українців вже виїхали на ПМЖ або на сезонні роботи та за різними підрахунками за кордоном перебувають від 5 до

8 мільйонів українських трудових мігрантів. Зауважимо і зміну настроїв наших співвітчизників. Кілька років тому мігранти виїжджали із думкою заробити певні кошти і повернутися, то алгоритмом сьогодення виступає "поїхати - закріпитися - залишитися".

Трудові мігранти працюють на підйом місцевого ВВП Німеччини, Чехії, Італії, Іспанії, Португалії, Польщі та інших країни. Найбільш популярним напрямком трудової міграції з України залишається Польща. Згідно з даними статистичної організації Єврокомісії, в 2016 році українці отримали найбільшу кількість дозволів на проживання в ЄС (17,6 % всіх дозволів), найбільше їх надала Польща (87 %). При цьому переважна кількість претендентів (82,7 %) становили українці, які виїжджають з метою працевлаштування. Президент КМ Core Євген Уткін під час Форуму економічної свободи 2017 зауважив, що з кожним спеціалістом, який іде з України, країна втрачає близько \$1 млн. капіталізації. Тож прогноз наслідків для економіки країни від такого стану справ є негативним.

Наступним моментом, на який звернімо увагу, це демографічне навантаження (відношення кількості літніх людей до кількості працездатного населення).

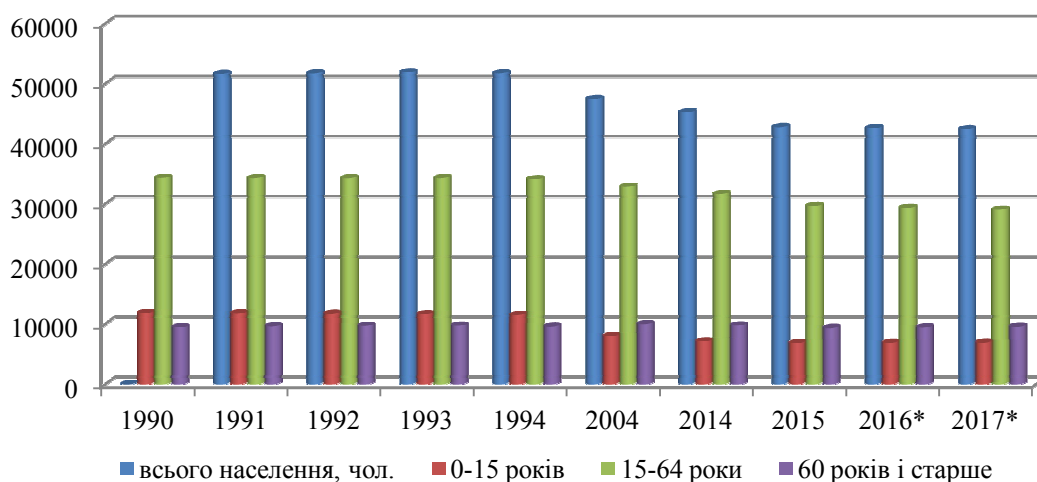

Рис. 3. Розподіл постійного населення України за окремими віковими групами

Якщо зараз на одну особу віком 60 років та старше в Україні є приблизно 2,6 особи у віці 20-59, то вже в 2050 році цей показник зміниться до 1,5 особи, а надалі розрив тільки збільшуватиметься.

Справжніми "точками болю", що відображають поточні зміни в людському капіталі, є відтік кваліфікованих професіоналів за кордон, згорання традиції/звички читати книги, нездоровий спосіб життя та нестача взаємної довіри у суспільстві. Серед інших вагомих негативних трендів також концентрація власності в руках найбагатших сімей чи компаній, погіршення умов розвитку малого бізнесу, відсутність профорієнтації молоді, забруднення середовища, стрес, обмеження громадянських свобод.

На думку дослідників команди «ВікіСітіНоміка» (орґкомітет Human Capital Forum та Київська Бізнес Школа) (Пекар В., 2012) підсилюється забруднення навколишнього середовища, не відбулося масової соціально-культурної трансформації у бік «зелених цінностей». Стрес, серед працездатного населення, прогресує. За оцінками фахівців, від різноманітних нервових розладів страждає кожен третій українець. Способи боротьби із ним індивідуальні: хтось притуплює розчарування наркотичними засобами, хтось періодично бунтує, хтось прагне вирватися в більш перспективні країни. Натомість людський капітал, що вибуває, заміщується іммігрантами, що збільшує етнічну розмаїтість суспільства і продукує додаткову напругу. Цікавим моментом є і те, що серед емігруючих висока частка людей із вищою освітою, а іммігрують із нижчою.

Експерти Всесвітнього економічного форуму опублікували дослідження про те, як країни розвивають свій людський капітал. Розвиток співробітників і розкриття їх потенціалу - один з найважливіших факторів для довгострокового розвитку держави, наголошується в звіті. Навчання і робота забезпечують людям засоби до існування, самореалізації і дають можливість вносити свій вклад в розвиток суспільства. Рівність можливостей в сфері освіти та зайнятості

сприяє економічному розвитку і позитивним соціальним і політичним перетворенням.

В рейтингові Всесвітнього економічного форуму за наявності освіченого людського капіталу Україна посідає 34 місце зі 140 країн світу. За рівнем охоплення вищою освітою країна займає 11 місце в світі. В той час, підкреслимо, що половина українських безробітних закінчили виші. Голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, відомий учений А.Білоус наводить вражаючі дані. У 1991 р. у вітчизняній науці працювало майже 450 тис. осіб, із них – 295 тис. дослідників. Цей людський капітал розподілявся так: 17,1 % – академічна наука, 66, 8 % – галузева, 16,1 % – університетська і заводська наука. На 2015 рік кількість науковців в Україні зменшилася в 4,6 разу, а фахівців, які працювали на підприємствах дослідно-виробничої бази, – у 23 рази (Л., "Дайте модель фінансування науки, і я...", 2018). Повністю розірвано ланцюжок, який поєднував науку і виробництво. Щороку близько 60 тис. студентів виїжджають на навчання до Польщі. Це без урахування навчання в інших країнах світу. По такому критерію, як можливість країни приваблювати і утримувати таланти Україна займає 90 позицію в світі, згідно рейтингу ВЕФ. Безумовно, що потрібні кардинальні зміни в освіті.

Дослідження Київського міжнародного інституту соціології свідчать, що кожен третій українець розглядає можливість виїхати з країни зараз чи за певних сприятливих обставин, з них 55 % – молодь у віці від 18 до 29 років, 44 – від 30 до 39 років; 33 % – 40-50-річні. Серед тих, хто готовий поїхати, 40 % – люди з вищою освітою; 27,6 – із середньою спеціальною; 23,2 – із середньою і 17,8 % – із неповною середньою освітою. Як показало опитування КМІС, 53 % з тих, хто вже має досвід роботи за кордоном, хочуть його повторити знову, а от 43 % тих, що добували хліб на чужині, не хочуть повертатися до такого досвіду знову. «Міжнародна організація з питань міграції зазначає, що серед вивчених нею країн південного сходу Європи українці становлять найбільшу частку трудових мігрантів із вищою освітою (дослідження 2016 р.). І саме в цьому бачать головну загрозу для України, яка стрімко втрачає освічених і досвідчених фахівців (інженерів, лікарів, фахівців ІТ-сектору, агрономів і викладачів)» (Третина українців мають намір емігрувати, з них 55% — молодь — дослідження КМІС, 2018)

Фінансування охорони здоров'я є прямими інвестиціями в людський капітал, від якості якого залежить економічне зростання. Підвищення якості людського капіталу робить можливим перерозподіл відповідальності всередині фірм і корпорацій. Проблема ринкової економіки полягає в тому, що вона створює стимули для розвитку лише невеликому відсотку приватних власників на засоби виробництва, а інші лише продають на ринку свою здатність до праці. Створюється класична схема концентрації надприбутків, що призводить до посилення майнової та соціальної диференціації та, як наслідок, – до загального зниження людського розвитку і капіталу, що може призвести до посилення соціальної напруги. У деяких успішних корпораціях давно зрозуміли цю ситуацію і побудували мотивацію персоналу на його участі в прибутках капіталу через опціонні програми, які наділяють працівників акціями підприємства, і робітники нарівні з керуючими можуть впливати на прийняття рішень. Крім того, важливе значення має піклування підприємців про пенсійне забезпечення працівників, зокрема, шляхом участі бізнесу в діяльності недержавних пенсійних фондів (С.В., 2010, с. 8).

Наступними напрямом є регулювання фіскальної політики держави через мінімізацію податків на доходи підприємств та реальна підтримка малого та середнього бізнесу. Підприємству варто забезпечити сприятливі умови для роботи та доступу до капіталу. Малий та середній бізнес зазвичай є одним з основних джерел створення нових робочих місць (згідно досліджень в економіках ЄС до двох третин усіх робочих місць забезпечується приватним сектором).

Висновки. Отже, є нагальна потреба в середовищі, де існують умови для реалізації досягнутих знань і вмінь, застосування талантів (по такому критерію, як можливість країни приваблювати і утримувати таланти ми на 90 місці в світі). Адже людина буде розвивати свої вміння, навчатися, підвищувати свою кваліфікацію, якщо бачитиме можливості для подальшого зростання і процвітання. І це стосується як матеріальної винагороди, так і соціальної реалізації, можливості вибудувати кар'єру як найманого менеджера або виростити свій бізнес у ролі підприємця. Акцент в розвитку країни варто робити, і тут наша думка збігається із думкою Андерса Ослунда (шведсько-американського економіста і дипломата, провідного міжнародного експерта, професора) на ті галузі економіки, де в Україні є конкурентні переваги: сільське господарство, економічна інтеграція з Європою, ІТ, програмування, інженерія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Суржик Л. Дайте модель фінансування науки, і я... [Електронний ресурс] / Л. Суржик. 2018. Режим доступу до ресурсу: <https://dt.ua/internal/dayte-model-finansuvannya-nauki-i-ya-266652.html>.
2. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
3. Людський капітал України 2025. Підсумки форсайту [Електронний ресурс] // 2012. Режим доступу до ресурсу: <http://open.kmbs.ua/ua/articles/op-manage/18307/lyudskij-kapital-ukrajini-2025-pidsumki-forsajtu>.
4. Науменко С. В. Недержавне пенсійне забезпечення / С. В. Науменко. Київ. Знання. 2010. 66 с.
5. Подра О. Інвестиції в людський капітал як чинник підвищення якості життя / О. Подра. // Економічний аналіз. 2010. №10. С. 59–62.
6. Третина українців мають намір емігрувати, з них 55 % - молодь - дослідження КМІС [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/ukrainu-maiut-namir-rokynuty-55-molodykh-liudei-doslidzhennia-kmis>.
7. Українців стає все менше. Що нас чекає: мігранти чи забуття [Електронний ресурс]. 2018. Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/article/2018/01/26/ukrayinciv-staye_vse_menshe_scho_nas_chekaye_migranty_chy_zabuttya.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ КОНТРОЛІНГУ

Заяц О. В.

Україна, Київ, Національний транспортний університет, асистент кафедри менеджменту

ARTICLE INFO

Received 03 February 2018

Accepted 01 March 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

controlling,
automated control system,
budgeting,
accounting,
management accounting,
tax accounting

© 2018 The Author.

ABSTRACT

The modern system of controlling can exist only on the basis of an automated control system that covers all kinds of accounting: accounting, tax, management, as well as budgeting and, in fact, controlling. When implementing an automated system it is necessary to observe a clear sequence of stages and steps, the result of which is the commissioning of the automated system in the motor transport enterprises for permanent exploitation. All operations in the automated system must have certain universal features and unique reference books. An effective system of automated control and budgeting is possible if there is no need in duplication of the input of the same data into different budgets. An important tool for implementing an effective automated system is the creation of universal reference books and definition of responsible persons for the conducting of such directories.

Постановка проблеми. Сучасна система контролінгу на підприємстві можлива лише за умови функціонування автоматизованої системи управління, яка інтегрує модулі обліку, планування, управління запасами, управління операційною діяльністю тощо. Впровадження таких автоматизованих систем управління повинно здійснюватися з урахуванням галузевих особливостей, категорій споживачів, видів послуг. Передумовою для ефективного функціонування контролінгу в автоматизованій системі є налагоджена система управлінського обліку та бюджетування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання контролінгу досліджено значною кількістю науковців, серед яких Гладкіх М. І. [1], Головкова К. С. [2], Єршова Н. Ю. [3], Кузенко Т. Б. [4], Малярєць Л. М. [5-7], Приймак С. В. [8], Рибак О. В. [9-10] та ін. [11-12]. При цьому потребує подальшого наукового опрацювання та удосконалення методичний підхід до удосконалення контролінгу в автотранспортних підприємствах на основі автоматизованої системи управління.

Метою статті є удосконалення методичних підходів до впровадження автоматизованих систем управління з метою забезпечення ефективного контролінгу в автотранспортних підприємствах (далі – АТП).

Результати досліджень. Впровадження єдиної сучасної автоматизованої системи управління в АТП може виконуватися для вирішення наступних задач: підвищення рівня автоматизації та оптимізація бізнес-процесів, пов'язаних з плануванням та бюджетуванням, бухгалтерським та управлінським обліком, контролінгом, автоматизація аналізу фінансового стану підприємства, заміна наявних відокремлених автоматизованих систем планування та обліку на інтегровану тощо (рис. 1).

Загалом, основні етапи впровадження автоматизованої системи управління наведено на рис. 2. У кожному конкретному випадку можуть бути певні особливості, але загальна схема, як правило, є саме такою, як наведено на цьому рисунку.

В автоматизованій системі управління в АТП на першому етапі варто реалізувати як мінімум ведення бюджетів підприємства – фінансових планів, складених на наступні періоди діяльності в грошовому вираженні, які визначають потребу підприємства в ресурсах, необхідних для одержання доходів.

Побудована на підприємстві система бюджетування та контролінгу забезпечує ефективне управління рухом грошових коштів та фінансовим станом АТП. На сьогодні існуючі системи бюджетування являють собою план або факт оборотів за статтями відповідних бюджетів та план-факт залишків за статтями управлінського обліку. Головним аналітично-контрольним інструментом будь-якої системи бюджетування є план-фактний аналіз.

Бюджетування в автоматизованих системах зазвичай реалізується шляхом введення даних через бюджетні операції, які містять такі головні ознаки, як сценарій, стаття, ЦФВ та ін. (рис. 3).

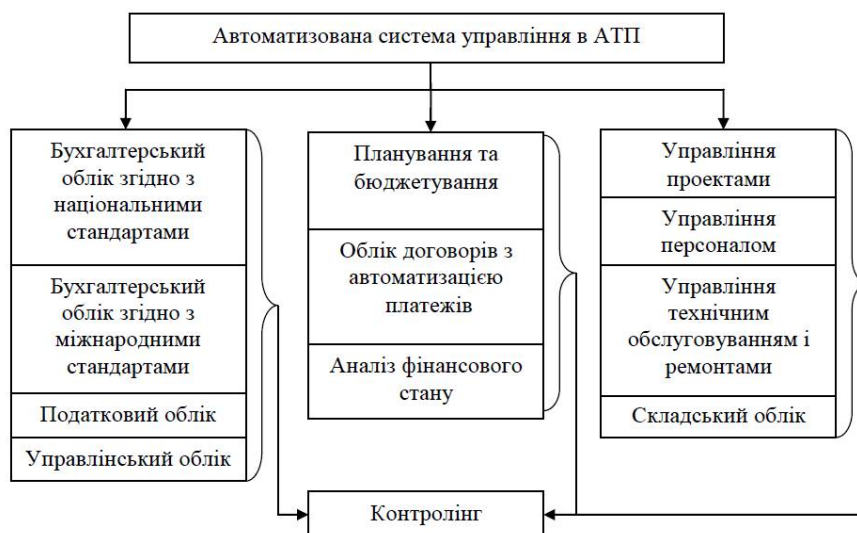

Рис. 1. Напрями використання автоматизованої системи

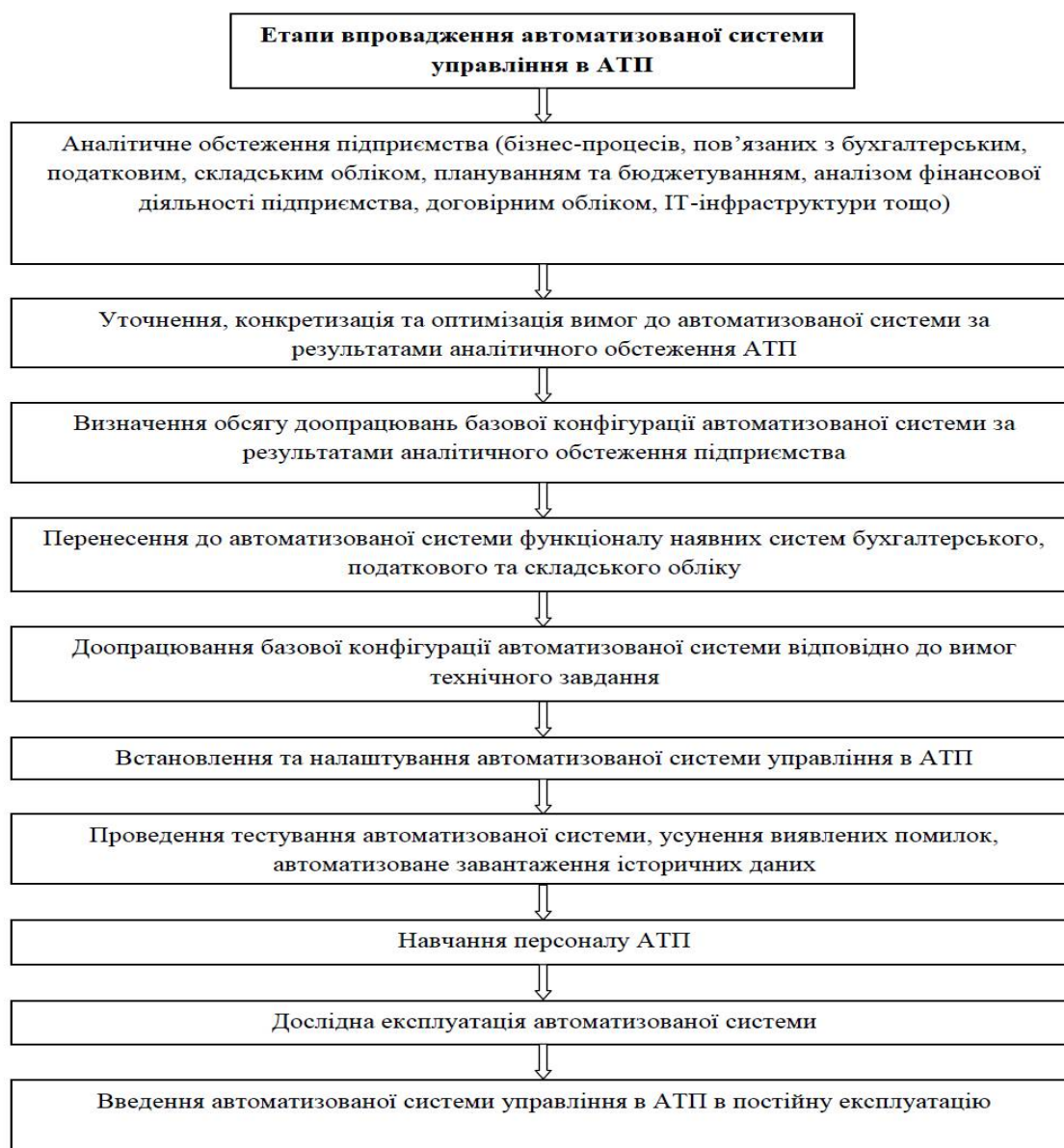

Рис. 2. Етапи впровадження автоматизованої системи

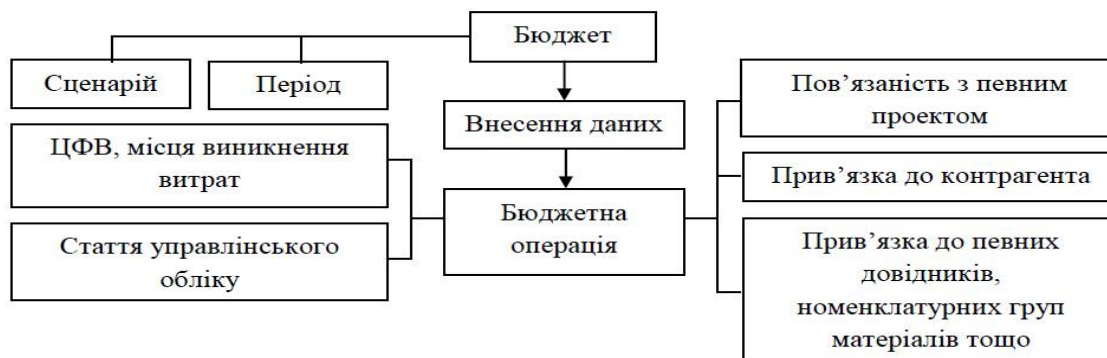

Рис. 3. Ознаки бюджетних операцій в автоматизованих системах

Кожне АТП самостійно визначає ступінь деталізації бюджетування, що знаходить відображення в електронних системах бюджетування. Можливо бюджетні операції за певною статтею відображати згруповано, а можна до найменшої позиції робити деталізацію. Це залежить у тому числі і від об'єкта планування.

Погляди на створення системи бюджетування з точки зору планово-економічного підрозділу та з точки зору тих, хто створює автоматизовану систему, протилежні з точки зору логіки побудови (рис. 4), а саме: фахівці з бюджетування в першу чергу визначають бюджетну модель, перелік та взаємозв'язки бюджетних форм, а потім створюють прототип моделі бюджетування в електронному вигляді для постановки задачі програмістам. Для ІТ-підрозділу першочерговим є визначення та наповнення довідників статей бюджетних операцій, рахунків бухгалтерського, управлінського обліку. І лише потім дані про обороти та залишки за такими рахунками зводяться в певні форми бюджетів.

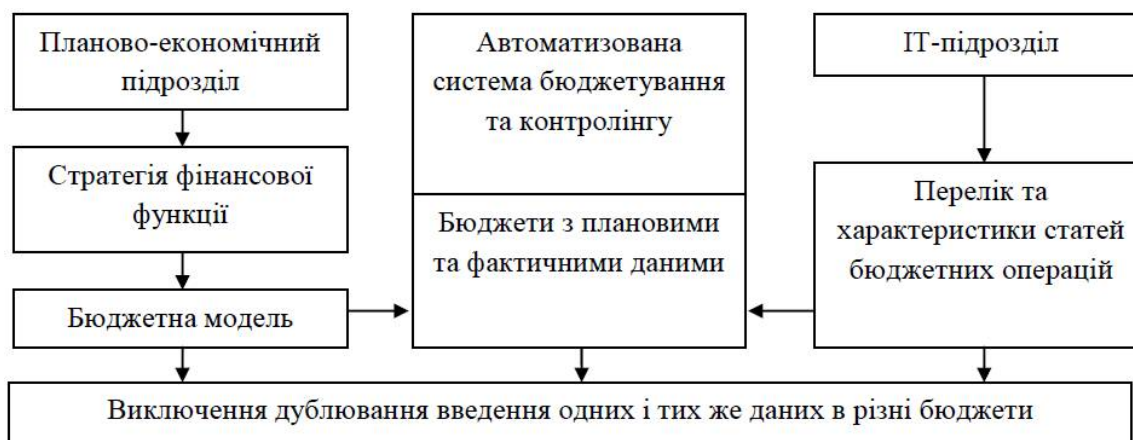

Рис. 4. Підходи до створення системи бюджетування

Як правило, при переході АТП на нову автоматизовану систему бюджетування і контролінгу логічна послідовність дій фінансово-економічних підрозділів виглядає наступним чином (рис. 5).

Важливе значення в кожній автоматизованій системі має процедура перевірки введених даних, фіксування таких даних, погодження, затвердження. Паралельно важливо забезпечити і незмінність фактичних даних, які використовуються для план/фактного аналізу. Система повинна запам'ятовувати і відображати відомості про останні зміни даних, а також працівників, які такі зміни здійснили. Питання достовірності аналітичних даних залежить як від того, наскільки якісно та вчасно опрацьовано первинні документи, так і від того, чи можливо змінювати звітні дані в наступні періоди.

При виборі версії програмного забезпечення, а також способів впровадження автоматизованих систем малоефективним є підготовка технічних завдань з подальшим впровадженням силами працівників планово-економічних та бухгалтерських підрозділів АТП. Це пов'язано як з відсутністю специфічних знань і досвіду, а також із завантаженістю

працівників поточною роботою. Більш доцільно і продуктивно обирати в якості виконавця всього комплексу робіт одного підрядника, який здійснить описання постановки задачі, підготовку технічного завдання, розробку програмного забезпечення, придбання комп'ютерної техніки, мережевого і серверного обладнання, здійснить дослідну експлуатацію та тестування програмного забезпечення, проведе навчання співробітників, запустить систему в промислову експлуатацію та буде здійснювати технічний супровід і оновлення системи.

Рис. 5. Перехід АТП на нову автоматизовану систему

Далі розглянемо окремі аспекти автоматизованої фінансово-економічної системи в АТП з точки зору забезпечення дієвого контролінгу.

Для коректного відображення в автоматизованій системі інформації про фінансову структуру АТП необхідним є ведення довідника «Підрозділи підприємства». Цей довідник призначений для чіткого відображення звітних даних за конкретними центрами фінансової відповідальності, цехами, відділами, управліннями тощо (рис. 6). Такий довідник не лише містить інформацію про фінансово-економічну структуру підприємства – центри фінансової відповідальності, центри контролю і управління (далі – ЦКУ), місця виникнення витрат (далі – МВВ), але й дозволяє здійснювати прив'язку господарських операцій, оборотів за статтями бюджетів до конкретних підрозділів.

Важливо для забезпечення ефективного бюджетування та контролінгу, шляхом, у тому числі, здійснення план-фактного аналізу, планувати та обліковувати господарські операції за єдиним переліком підрозділів. Часто в бухгалтерських системах АТП подібні довідники наповнюються історично, містять некоректні або застарілі назви. При побудові бюджетування в автоматизованій системі виникають конфлікти у зв'язку з неспівставністю планових та звітних даних, пов'язаних з різними об'єктами з довідника, але які є насправді одними і тими ж підрозділами АТП.

Окремі АТП використовують такий довідник, як «Підрозділи підприємства» і для здійснення обліку за видами діяльності. Хоча облікові системи дозволяють пов'язувати планові і фактичні дані з ознаками проектів, такий підхід, як використання цього довідника, в результаті також дає можливість групувати інформацію за необхідними аналітичними розрізами.

Це ще раз свідчить, що важливою передумовою контролінгу є досконалість всіх аналітичних реєстрів бухгалтерського та управлінського обліку, а також відповідних довідників, правильна побудова всіх реєстрів обліку, як управлінського, так і фінансового.

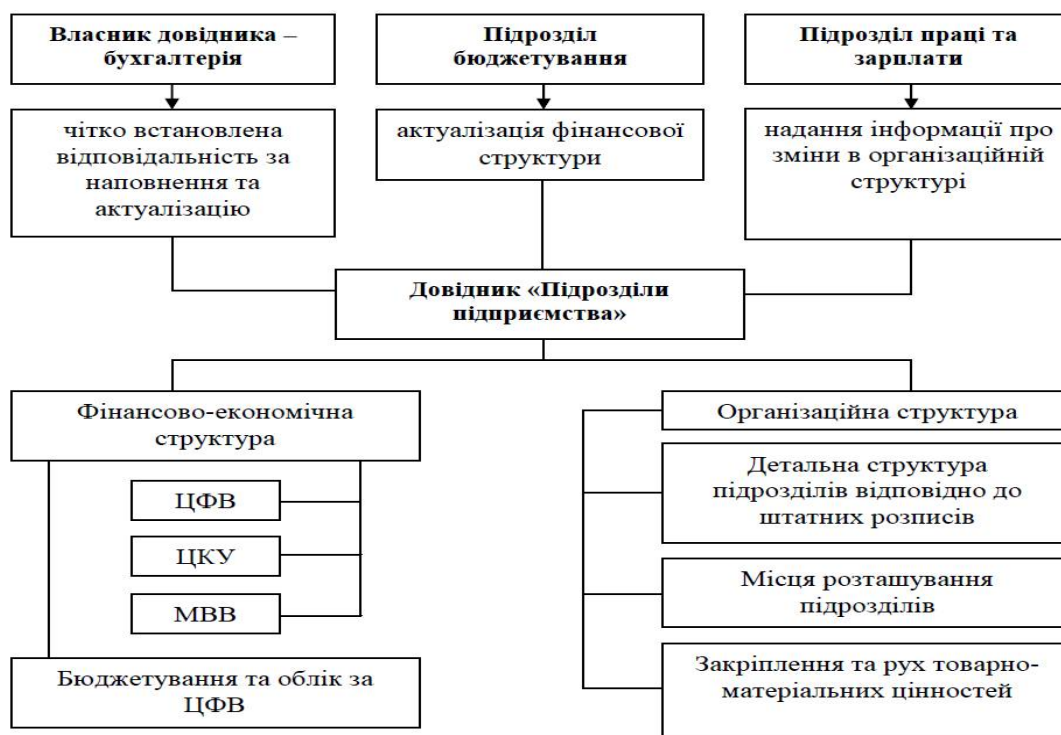

Рис. 6. Довідник «Підрозділи підприємства»

При цьому правильна побудова довідників забезпечує достовірність економічної інформації, що використовується для аналізу та прийняття управлінських рішень. Передумови забезпечення контролінгу з точки зору організації окремих довідників інвестиційних проектів в системі бухгалтерського обліку полягають у забезпеченні актуальної і точної прив'язки господарських операцій до конкретних заходів, об'єктів. Часто один інвестиційних проект може містити в собі значну кількість підпроектів, які важливо в комплексі пов'язати та зібрати узагальнені дані про доходи і витрати.

Для цього здійснюється ведення довідника «Об'єкти капітальних інвестицій» (рис. 7).

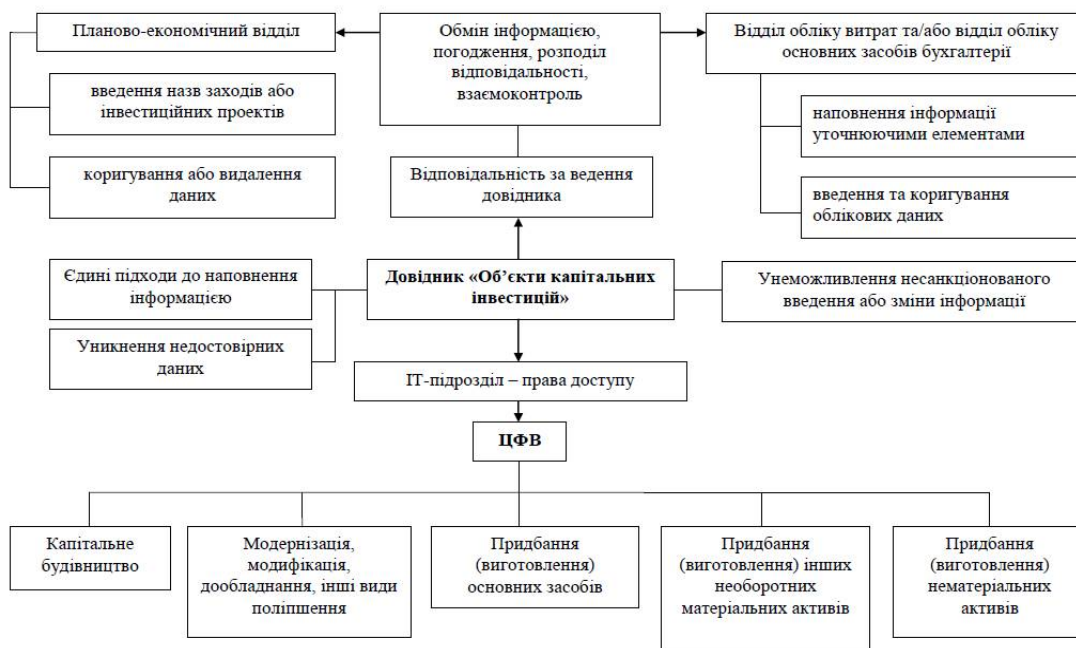

Рис. 7. Довідник «Об'єкти капітальних інвестицій»

Необхідно визначити один підрозділ або одну особу, що буде відповідальною за введення до довідника переліку заходів капітальних інвестицій. При цьому таку назву заходу в

довіднику доцільно присвоювати певній папці. Решта осіб, які мають право вводити додаткову або уточнюючу інформацію, розширюють створений каталог та додають окремі елементи – складові єдиного комплексного інвестиційного проекту.

Наприклад, введення назв-каталогів інвестиційних проектів може бути доручено планово-економічному відділу, відділу інвестиційних проектів або навіть бухгалтерії. Важливо, щоб чітко було передбачено повноваження та відповідальність конкретних підрозділів та осіб. Доцільно надавати права бухгалтерії під час внесення фактичних облікових даних створювати елементи каталогів, оскільки при плануванні інвестиційних проектів часто не можливо до найменших подробиць спрогнозувати хід виконання.

Також на кожному підприємстві окремо варто визначитись з підрозділом, який буде мати повноваження введення в довідник інформації про заходи, які не були заплановані, але фактично виконуються. Це може бути як плановий підрозділ, так і бухгалтерія. Головне забезпечити комунікацію та взаємне погодження дій при внесенні інформації.

Права на видалення інформації повинні бути тільки в одного підрозділу. Інакше може бути втрачено важливо інформацію в результаті неузгоджених дій.

Далі розглянемо більш детально методичні підходи до ведення бюджету доходів і витрат в автоматизованій системі управління АТП з метою забезпечення ефективного контролю.

Бюджет доходів і витрат в автоматизованій системі управління в АТП є прогнозним звітом про прибутки і збитки, встановлює співвідношення доходів і витрат підприємства на бюджетний період, і відображає, з якою ефективністю буде працювати перевізник.

Доходи підприємства в бюджеті доходів і витрат в автоматизованій системі управління в АТП доцільно розділяти на наступні складові:

1) дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг – доходи, одержані в процесі здійснення основної діяльності реалізації послуг з перевезення пасажирів і вантажів;

2) інші операційні доходи – дохід від операційної оренди активів, від операційних курсових різниць, відшкодування раніше списаних активів, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, фінансування з бюджету (за наявності) тощо;

3) фінансові доходи – дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі);

4) інші доходи – від реалізації фінансових інвестицій; від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Витрати підприємства в автоматизованій системі управління в АТП доцільно розділяти на такі складові:

1) витрати операційної діяльності:

– виробнича собівартість перевезень – витрати, які можна безпосередньо віднести на конкретний вид продукції – закупівельна собівартість, запасні частини, сировина і матеріали, електроенергія, витрати на оплату праці тощо;

– адміністративні витрати;

– інші операційні витрати – витрати по непрофільній діяльності, витрати соціальної сфери, витрати, передбачені колективним договором, інші витрати;

2) фінансові витрати – витрати, понесені внаслідок фінансових операцій: витрати на обслуговування кредитів АТП тощо;

3) інші витрати.

В автоматизованій системі управління в АТП при реалізації бюджету доходів і витрат можуть використовуватись наступні сценарії з точки зору часового горизонту: плани на місяць та з наростаючим підсумком, квартальний, річний план.

В цілому бюджет доходів і витрат АТП складається на календарний рік із поквартальною та помісячною розбивкою та відображає обсяги надходжень і спрямування коштів у планованому році з метою забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства. Планування витрат відбувається на підставі затверджених планів або титульних списків на виконання поточного і капітального ремонтів основних засобів, укладених доходних і витратних договорів із сторонніми підприємствами та організаціями тощо.

Складання бюджету доходів і витрат АТП здійснюється відповідно до загального алгоритму, обраного в кожному АТП. Це може бути формування бюджету за принципом «зверху вниз», або навпаки, «знизу вверх». Розглянемо останній підхід, за яким надаються заявки

розрахункових показників структурних підрозділів на плановий період. Основою для складання заявок є плани-графіки планово-попереджувальних робіт, плани поточного і капітального ремонтів, укладені договори, плани з праці, штатний розпис тощо. Після заповнення і затвердження заявок від кожного структурного підрозділу формується загальний план на період по АТП.

За результатами роботи у поточному періоді складається план-фактний аналіз з виявленням відхилень на підставі бюджетів структурних підрозділів – ЦФВ, та фактично віднесених доходів і витрат у бухгалтерському та управлінському обліку за відповідний період.

У бюджеті доходів і витрат на першому етапі автоматизації формування даних може відбуватись шляхом використання бюджетних операцій, тобто занесення даних через відповідні первинні форми.

Висновки. Автоматизована система управління в автотранспортному підприємстві охоплює бухгалтерський та податковий облік, управлінський облік, планування та бюджетування, управління персоналом, управління технічним обслуговуванням та ремонтами тощо. Основні етапи впровадження автоматизованої системи управління передбачають аналітичне обстеження підприємства, вибір базової конфігурації автоматизованої системи, доопрацювання такої конфігурації, навчання персоналу, досліду експлуатацію та введення в постійну експлуатацію. Важливо забезпечити необхідну деталізацію інформації в автоматизованій системі з метою ефективного контролінгу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладкіх М. І. Контролінговий механізм у системі управління підприємством: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка підприємства і організація виробництва» / М. І. Гладкіх. – Донецьк, 2002. – 20 с.
2. Головкова К. С. Організаційно-економічний механізм планування діяльності підприємства на основі контролінгу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К. С. Головкова. – Дніпропетровськ, 2002. – 14 с.
3. Єршова Н. Ю. Діагностика у системі антикризового управління машинобудівними підприємствами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Н. Ю. Єршова – Харків, 2009. – 19 с.
4. Кузенко Т. Б. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу [Текст]: монографія / Кузенко Т. Б., Полтініна О. П. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 227 с.
5. Малярець Л. М. Методичне забезпечення формування та проведення контролінгу зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Л. М. Малярець, Н. В. Проскурніна // Бізнесінформ. – 2012. – № 6. – С. 32-35.
6. Малярець Л. М. Формалізація задач у контролінгу логістичної діяльності підприємства [Текст]: монографія / Малярець Л. М., Матвієнко-Біляєва Г. Л. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 227 с.
7. Малярець Л. М. Контролінг зовнішньоекономічної діяльності підприємства: аналітичний підхід [Текст]: монографія / Малярець Л. М., Проскурніна Н. В. – Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 226 с.
8. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / С. В. Приймак. – Київ, 2007. – 22 с.
9. Рибак О. В. Формування механізму контролінгу в управлінні результативною діяльністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О. В. Рибак. – Хмельницький, 2015. – 20 с.
10. Рибак О. В. Методи контролінгу в системі інструментарного аналізу організаційного середовища підприємства / О. В. Рибак // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 1. – С. 168-173.
11. Заяц О. В. Окремі предметні області контролінгу в автотранспортних підприємствах [Електронний ресурс] / О. В. Заяц // Ефективна економіка. – 2017. - № 5.
12. Заяц О. В. Наукові передумови підвищення економічної ефективності автотранспортних підприємства / О. В. Заяц // Стратегія економічного розвитку України. – 2017. - № 40, ст. 139-148.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

к. е. н. Козар Вікторія Василівна

Україна, м. Вінниця, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, асистент кафедри фінансів

ARTICLE INFO

Received 06 February 2018

Accepted 02 March 2018

Published 15 March 2018

KEYWORDS

labor potential,
labor market,
migration,
globalization,
integration,
international relations

ABSTRACT

In the article the main trends of use labor potential of Ukraine and its impact on economic processes nationwide level. Delineated basic principles of participation and factors of act the domestic workforce in the global labor market in environments of increased globalization. Investigated the potential and structure of migration processes and the directions of state regulation in accordance with unified international standards. Analyzed the relationship between open labor markets countries and internal control of unemployment. Revealed links between the levels of development of the economy and the degree of activity the domestic labor potential in the system of international relations labor resource in globalized world. Outlined promising directions of the state policy in the field of labor markets in terms of integration processes as a regulating factor the social and economic crisis of the country.

© 2018 The Author.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграції та критично кризової економічної та політичної ситуації в Україні важлива роль у вирішенні комплексу соціально-економічних проблем належить трудовому потенціалу. Посилення ролі глобалізації суспільного розвитку вимагає всебічного дослідження особливостей функціонування міжнародних економічних відносин в єдності та взаємодії з національними стратегіями зростання економіки. Така необхідність обумовлена, насамперед, негативними демографічними процесами, неоптимально міграцією, нестачею кваліфікаційних кадрів, нераціональною професійною підготовкою, важливістю підвищення якості життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе значення в системі економічних взаємозв'язків займає світовий ринок праці. А саме, система відносин, що виникають між державами з стосовно узгодження попиту та пропозиції світових трудових ресурсів, умов формування робочої сили, оплати праці та соціального захисту. Ці відносини склалися у зв'язку з нерівномірністю розміщення робочої сили по країнах світу та відмінностями в її відтворенні на національному рівні. В умовах глобалізації виробництва, зростання взаємозалежності в сучасному світі національні ринки праці дедалі більше втрачають свою замкненість та відокремленість. Між ними виникають транснаціональні потоки робочої сили, які набирають постійного, систематичного характеру. Таким чином, поряд із міжнародним ринком товарів, послуг і капіталів значних масштабів набуває тепер і міжнародний ринок робочої сили, який являє собою не просто суму національних ринків, а систему, що базується на їх взаємозв'язках та взаємодоповненнях.

Зв'язок між глобалізацією і міграцією є взаємним. Перша виступає як новітній стимул міграції і джерело появи нових видів і форм переміщення людей, а міграційні процеси навзаєм є одним із проявів глобалізації, а також її або стимулятором, або обмежувачем [8, с.167]. Необхідно зупинитися на нових формах міграції, які формуються під безпосереднім впливом глобалізації.

Формування міжнародного ринку праці відбувається двома шляхами: по-перше, через міграцію трудових ресурсів і капіталу; по-друге, шляхом поступового злиття національних ринків праці, внаслідок чого усуваються юридичні, національно-етнічні, культурні та інші перешкоди між ними. Це приводить до утворення так званого «спільного ринку праці». Становлення міжнародного ринку праці є свідченням того, що процеси світової інтеграції відбуваються не тільки в економічній та технологічній сферах, а й дедалі ширше охоплюють сфери соціальних та трудових відносин, які стають нині глобальними. Регулювання різнонаціональних соціальних структур відбувається у багатьох напрямках, головними серед яких є [3]:

- умови праці, способи найму і звільнення працівників;
- оплата праці, зокрема системи додаткових виплат;
- надання відпусток, вільних від роботи днів, тривалість робочого дня;
- соціальне страхування;
- надання різних пільг, у тому числі матеріального постачання, відпочинку.

Виникнення і розвиток міжнародного ринку робочої сили є результатом зростання міжнародної мобільності двох головних факторів виробництва – капіталу і праці. Підвищення міжнародної мобільності капіталу в соціальному плані означає, що тепер він пред'являє попит не тільки на робочу силу країни свого базування, а й на іноземну робочу силу, яка нерідко має певні переваги порівняно з національною (більш дисциплінована, менш вибаглива щодо оплати праці і т. д.). Попит на іноземну робочу силу почав помітно зростати тоді, коли виник масований експорт приватного виробничого капіталу й почалося створення у всіх країнах підприємств із використанням місцевої робочої сили.

Капітал, як правило, рушав у ті місця концентрації робочої сили, де вона значно дешевша від робочої сили в країні-експортері. Навіть у "нових індустріальних країнах" ставки заробітної плати промислових робітників у 80-х роках були в 5–10 разів нижчі, ніж у розвинутих країнах Заходу.

Об'єктивні можливості для залучення приватним капіталом робочої сили різної національної належності пов'язані з розвитком транснаціональних корпорацій (ТНК), які розгорнули великомасштабне міжнародне виробництво з ієрархічним поділом праці різних груп зайнятих, які, живучи й працюючи в різних країнах, інтегрувалися в єдину виробничо-технологічну систему приватної корпорації. В межах ТНК із часом виник свій внутрішній ринок праці, який характеризувався частими переміщеннями різних категорій працівників (особливо керівної ланки) з однієї країни в іншу.

За всіма ознаками міжнародний ринок робочої сили, що формується, має явно сегментований характер. У межах цього ринку створюються кілька окремих, відносно автономних ринків робочої сили зі специфічними закономірностями її руху. Така сегментація міжнародного ринку робочої сили віддзеркалює як міжнародний поділ праці, що склався, так і особливості у кваліфікації робочої сили й попиті на неї [4, с.741].

У структурі міжнародного ринку праці вирізняються два найзначніші сегменти. Перший сегмент охоплює робочу силу, яка характеризується відносно постійною зайнятістю, стабільністю трудових навичок, високим рівнем кваліфікації й зарплати, а також доволі чіткою ієрархією кваліфікації. Це загалом привілейована верства працівників із країн з розвинутою ринковою економікою, а також країн із середнім рівнем розвитку (Сінгапур, Тайвань, Гонконг). Слід згадати й іншу, щоправда не таку численну, верству зайнятих у різних міжнародних організаціях (ООН, спеціалізованих органах ООН, Міжнародному валютному фонді, СОТ, ЮНЕСКО та ін.). Наймання працівників у такі організації відбувається на чисто міжнародній основі і, як правило, з урахуванням лише професійної придатності. Цей ринок праці має певну тенденцію до розширення з огляду на зростання міжнародних зв'язків та загострення глобальних проблем.

Другий доволі великий сегмент міжнародного ринку праці – *робоча сила, яка походить із районів світу з відносно низьким рівнем економічного розвитку*. Серед цих працівників треба вирізнити специфічний загін так званої нелегальної робочої сили, чималі потоки якої спрямовуються в індустріальні країни, зокрема США. До цієї категорії працівників можна приєднати також екологічних біженців», котрі через катастрофічні природні умови (наприклад, посуха) змушені покинути свої насиджені місця, шукати роботу в інших країнах та регіонах [1, с.345].

Зростання відкритості українського суспільства неминуче приводить до дедалі більшого залучення України до міжнародного обміну робочою силою. Перехід до ринкової економіки створює реальні умови для формування ринку праці. Однією з важливих рис його становлення є різке зростання міграційних процесів як усередині країни, так і за її межі, що не може не відобразитися на складі та структурі трудового потенціалу країни. Згідно офіційних даних Державної служби статистики України [5] протягом останніх десяти років спостерігається постійний міграційний приріст населення України (рис. 1).

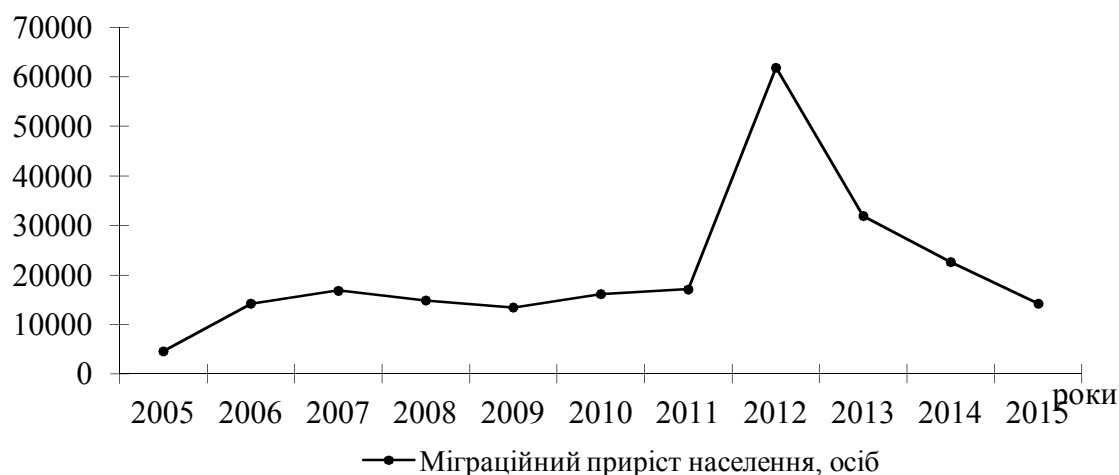

Рис. 1. Міграційний рух населення України [6]

Інформація щодо міграції сформована за результатами щорічної статистичної розробки даних талонів зняття з реєстрації місця проживання в Україні та відомостей про реєстрацію місця проживання особи, які надають територіальні підрозділи Державної міграційної служби України [5]. Основна кількість прибулих – з країн Азії (майже 40 %), Російської Федерації (майже 35 %), Молдови (понад 6 %), країн Америки (близько 2,6 %) та Білорусі (близько 2,5 %). Найбільша кількість вибулих – до країн Європи (близько 44 %), Російської Федерації (16,4 %) та країн Азії (майже 42 %), в тому числі до Ізраїлю (майже 6 %), Туркменістану (8,4 %). До країн Америки від’їжджають понад 8 % українців [5].

Однак, як вважають аналітики і свідчить реальна господарська практика, насправді міграційні потоки суттєво перевищують обліковані офіційні дані. Розходження в експертних оцінках тут дуже суттєві – від 1,5 до 7 млн. осіб. Зокрема, за даними звітів “Міграційний профіль України”, офіційною статистикою за 1991-2012 рр. було зафіксовано 2,9 млн. осіб, які емігрували за межі держави [12]. Згідно зі статистикою Світового банку “Міграція та грошові перекази”, за кордоном перебуває 6,6 млн., або 15 % населення країни [7].

Дуже поширеною є тимчасова трудова міграція українських громадян на заробітки. З цією метою з України щороку виїждить близько 2 млн. чол. За експертними оцінками, сьогодні за кордоном працюють понад 3,5 млн. українців. У звіті ООН про міжнародну міграцію зазначено, що більшу частку у статевій структурі мігрантів з України складають жінки – у 2013 р. Україна була однією серед трьох країн світу (поряд з Латвією та РФ), що мали найвищу частку жінок-мігрантів [9, С. 8]. На сьогодні, за даними ООН, за кордоном працюють 8 млн. українців.

Найповніше міграційна статистика та аналіз розвитку міграційних процесів представлені в інформаційно-аналітичних матеріалах Міжнародної організації з міграції (МОМ). Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ у 2014-2015 рр., за кордоном перебувають для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України [11].

За даними цього ж дослідження, серед трудових мігрантів переважають чоловіки, найчисленнішими серед них є особи 30-44 років (понад 40 %), більшість мігрантів походить із областей заходу країни. 41 % трудових мігрантів мають середню або середню спеціальну освіту, 36 % – вищу освіту. Основні країни призначення працівників-мігрантів – Польща, Російська Федерація, Чеська Республіка та Італія. На них припадає близько 80 % загальних потоків короткострокових та довгострокових трудових мігрантів з України. Зокрема, наприклад, Польща у 2016 р. видала для громадян України близько 1,3 млн. запрошень на тимчасову роботу і понад 125 тисяч дозволів на постійну роботу [5].

Постійно зростає чисельність українців, які проживають на території ЄС. У 2015 р. їх нараховувалось 905,2 тис. Вони становили понад 6 % іноземців з третіх країн на території Євросоюзу. Найбільше українців проживали в Італії (238 тис.), Польщі (336 тис.), Німеччині (112 тис.), Чеській Республіці (113 тис.) та Іспанії (84 тис.) [5].

За даними Європейського агентства з вирішення питань надання емігрантам притулку (EASO), число українців, охочих покинути країну, в 2014 р., порівняно з 2013 р., збільшилося в 14 разів. Як заявили в EASO, у 2013 р. притулку в ЄС шукали 1060 українців, а в 2014 р. ця цифра зросла до 14040 осіб. Україна увійшла до першої шістки держав, звідки надходять

прохання про притулок в ЄС. Крім України, до цього списку входять Сирія, Еритрея, Ірак, Сомалі і Нігер [13].

За експертними даними МЗС України, за кордоном нелегально перебуває понад 2 млн. українських громадян.

Основною мотиваційною причиною масових трудових міграцій українських громадян є економічна: наднизький рівень заробітної плати, безробіття, деформація ринку праці тощо. Країна ж при цьому втрачає найбільш продуктивну, найбільш мобільну, активну і, як правило, молоду й освічену частину свого трудового потенціалу. За показником чисельності емігрантів Україна сьогодні займає п'яте місце у світі після Мексики, Індії, Китаю, Росії.

Посилення тенденції до міжнародних трудових міграцій погіршують і без того складну демографічну ситуацію, закручуючи спіраль депопуляції, що в кінцевому підсумку руйнівно діє на трудовий потенціал нашої країни, його склад і структуру.

З огляду на таку ситуацію, Г. В. Задорожний зауважує, що Україна не зможе забезпечити економічне зростання шляхом приросту чисельності зайнятих в економіці, а тому має зростати значущість якісних характеристик трудового потенціалу: рівня освіти, кваліфікації, прагнення до отримання нових знань протягом трудового життя.

На ринку праці можна вирізнити ще дрібніші сегменти, класифікуючи робочу силу за віковими й професійними особливостями, ознаками тієї або іншої культури, традиції, а також національними, расовими та статевими ознаками. Такий поділ чималою мірою пов'язаний із діяльністю ТНК, які мають попит на чітко визначені категорії робочої сили. Так, філіали західних компаній у країнах, що розвиваються (зокрема, в зонах «вільної торгівлі»), прагнуть використати, насамперед, працю молодих незаміжніх жінок, які не висувають високих вимог щодо оплати праці і водночас є слухняними, надійними, спритними в роботі і т. д. Жіноча робоча сила стала важливим сегментом нинішнього світового ринку праці, особливо в країнах, що розвиваються.

Сучасна структура світового ринку праці характеризується, насамперед, виникненням такого нового й особливого його сегмента, який пов'язаний із використанням висококваліфікованих спеціалістів (наукових працівників, інженерів, аналітиків систем та ін.), а також фахівців у сфері інформатики, менеджерів і т. д. Розвиток розглядуваного сегмента ринку робочої сили значною мірою зумовлюється стрімким зростанням світової торгівлі послугами. Специфіка цього сектора ринку праці полягає в тому, що завдяки розвинутій мережі телекомунікацій певна частина інтелектуальної робочої сили може брати участь у виробничому процесі, що здійснюється на будь-якій відстані від місця її перебування.

Інтелектуальна міграція, яка має місце в усіх країнах з розвинутою ринковою економікою і чий вплив на функціонування світової економіки є неоціненним. У цей міграційний рух залучені вчені, викладачі навчальних закладів, експерти міжнародних організацій, висококваліфіковані працівники, зокрема працівники ТНК, а також студенти і стажери [14, с.221].

Важливою формою глобальної міграції стала міжнародна *студентська міграція*, адже іноземні студенти є важливим джерелом доходу освітньої галузі, а також – у процесі навчання і після його завершення вони стають для країни джерелом робочої сили відповідної кваліфікації.

Важливою характеристикою міжнародного ринку праці є ступінь мобільності робочої сили. Рух трудових ресурсів набирає різних форм: природний, територіальний, видовий, професійний, кваліфікаційний та соціальний. Найбільшу вагу має територіальний рух робочої сили, хоч у міру еволюції міжнародного ринку робочої сили посилюється значення й інших форм.

Для формування і функціонування міжнародного ринку праці потрібні певні стартові умови, зокрема високий рівень міждержавних господарських взаємозв'язків. На сучасному етапі постала низка нових факторів, що зумовлюють необхідність широкої участі всіх країн у світогосподарських процесах. Нині жодна країна, навіть маючи багаті природні ресурси, розвинуту економіку, науку, кваліфіковані трудові ресурси і ємний внутрішній ринок, не може залишатися осторонь від потужних загальносвітових інтеграційних процесів.

На сучасному етапі міжнародний ринок праці характеризується *формуванням нової стратегії провідних фірм світу у сфері робочої сили*. Тепер у центр внутрішньофірмової стратегії ставиться завдання скорочення витрат на робочу силу, які становлять значний і, що найголовніше, зростаючий елемент виробничих витрат.

Важливим методом зниження витрат на робочу силу є впровадження гнучких форм зайнятості на умовах термінового договору. У західноєвропейських країнах неповний робочий день зайнятий кожний 8-й працездатний.

Поряд із кількісними змінами в динаміці попиту на працю відбуваються суттєві зміни в рівні вимог до якості робочої сили. Завдання підвищення якісних характеристик працівників диктується постійним оновленням асортименту продукції, що випускається, впровадженням нових технологій, активним поширенням практики сумісництва.

Для західних країн характерний інтенсивний процес перерозподілу робочих місць на користь більш кваліфікованої праці за одночасного «вимивання» місць для низькокваліфікованих працівників. У цих країнах щорічно оновлюється 10–15 % усіх робочих місць. Сектор кваліфікованої праці постійно зростає. Так, на менеджерів та кваліфікованих спеціалістів припадає 50–60 % усіх вакансій, що відкриваються. Причому вимоги до робочої сили підвищуються не тільки в матеріальному виробництві, де питома вага кваліфікованих робітників традиційно більш висока, а й у сфері послуг. Ідеться, насамперед, про «інтелектуальні» сфери (наприклад, фінансово-банківська сфера), а також торгівлю та обслуговування.

Водночас підготовка нових кваліфікованих кадрів нерідко відстає від вимог виробництва. Оскільки якість робочої сили стає вирішальним фактором у конкурентній боротьбі, підприємці починають розглядати навчання свого персоналу як пріоритетне завдання внутрішньофірмової стратегії. Багато компаній створюють спеціальні відділи з перепідготовки кадрів, збільшують витрати на освіту.

Динамічно розвиваються такі обмінні форми міграції, як *транснаціональна міграція і міграція, здійснювана на підставі міжнародних контрактів* про надання індивідуальних послуг або реалізацію завдань іноземної фірми. Перша форма представляє собою один із різновидів маятникової міграції і передбачає переміщення робочої сили без домашнього господарства з одночасним функціонуванням мігранта щонайменше в двох країнах – країні походження і країні роботи.

Друга обмінна форма розвивається головним чином у зв'язку з дерегуляризацією і лібералізацією світової економіки, а також зі зростаючою свободою економічної діяльності, незалежністю особи як економічної одиниці, від конкретного суспільства (країни). Ця форма міграції є типовою для територій, які пов'язані економічно та географічно і які в цьому сильно зацікавлені, наприклад, ЄС або NAFTA [14, с.222].

В найближчі роки ситуація на ринку праці в західноєвропейських країнах зазнаватиме суттєвих змін у зв'язку з новою хвилею приватизації державної власності. Цей процес неминуче викликає скорочення зайнятих.

Вирішення *проблеми безробіття* лідери західних країн пов'язують із підвищенням гнучкості ринку праці, що передбачає розширення прав підприємців у питаннях наймання і звільнення робочої сили.

Раціоналізація і технічне переозброєння виробництва приводять до того, що економічне зростання досягається, головним чином, за рахунок збільшення продуктивності праці, тим самим звужуються можливості використання додаткової робочої сили.

Боротьба з безробіттям у країнах із нерозвинутою ринковою економікою проводиться шляхом комбінації пасивних та активних програм на ринку праці – надання допомоги з безробіття (на обмежений термін) і сприяння в пошуках роботи для зареєстрованих безробітних, а також профпідготовка, реалізація кредитних та інших програм із метою підвищення шансів на ринку праці для тих, хто шукає роботу.

Альтернативна стратегія має передбачати утримання надлишкової робочої сили на державних підприємствах (замість її звільнення або оголошення підприємств банкрутами) і розробку неринкових шляхів підвищення попиту на робочу силу. Елементом альтернативної стратегії може бути широке використання програм громадських робіт для створення робочих місць.

Загалом слід констатувати, що мета повної зайнятості залишається і нині реалістичною, а твердження, що технічний прогрес неминуче призводить до скорочення компонента зайнятості в економічному зростанні, має мало підстав.

Щоб реалізувати в умовах глобалізації економіки нагромаджений нею потенціал заради досягнення високого зростання виробництва й зайнятості в усьому світі, необхідні такі дії на міжнародному рівні, які б сприяли стабільним і відкритим економічним взаємовідносинам між державами. Це, по-перше, зобов'язання всіх країн підкорятися загальним правилам підтримки відкритої економічної політики й уникати такої політики, яка давала б комусь із них несправедливі конкурентні переваги. По-друге, необхідна посилена координація макроекономічної політики в провідних розвинутих країнах, що дало б змогу активізувати економічне зростання в цих країнах, яке, у свою чергу, стимулюватиме економічне зростання в країнах із перехідною економікою і в країнах, що розвиваються. По-третє, для вирішення

проблем, пов'язаних зі зростаючою глобалізацією фінансових ринків, слід розробити ефективні заходи щодо зниження можливостей виникнення фінансових криз в окремих країнах. По-четверте, необхідно надати міжнародну допомогу найменш розвинутим країнам, щоб підвищити їх здатність конкурувати в глобальній світовій економіці.

Зростання відкритості українського суспільства неминуче приводить до дедалі більшого залучення України до міжнародного обміну робочою силою. Перехід до ринкової економіки створює реальні умови для формування ринку праці. Однією з важливих рис його становлення є різке зростання міграційних процесів як усередині країни, так і за її межі. Посилення територіальної міграції населення зумовлюється:

по-перше, структурною перебудовою економіки і пов'язаними з нею зростанням безробіття, процесами роздержавлення власності й приватизації, які супроводжуються збільшенням мобільності капіталу, його інтенсивним міжвидовим і географічним переливанням;

по-друге, нерівномірністю в розміщенні продуктивних сил, суттєвими відмінностями в соціально-економічних умовах життя в селі і в місті, в різних регіонах країни;

по-третє, різким погіршенням екологічної ситуації в окремих регіонах;

по-четверте, інтенсифікацією міграційних процесів на національному ґрунті;

по-п'яте, розширенням зовнішньоекономічних зв'язків України, а також лібералізацією режиму виїзду громадян за кордон.

Становлення ринкових методів господарювання відбувалося в умовах гострих кризових явищ в економічному, соціальному і політичному житті. Почуття постійного занепокоєння в населення країни викликають два чинники, що загрожують його фізичній та економічній безпеці: беспрецедентне зростання бандитизму і насування масового безробіття.

Оцінюючи проблему безробіття в Україні, слід зважати на один важливий урок, що випливає з досвіду західних країн: довготривале безробіття приховує надзвичайно високу соціальну небезпеку. Зростання кількості безробітних призводить не тільки до великих матеріальних і психологічних втрат та збільшення затрат держави, а й до цілковитої дискваліфікації безробітних, що позбавить їх будь-яких шансів знайти роботу.

Досягнення в найближчий період оптимальної зайнятості є для України нездійсненим завданням, і, передусім, через те, що якість наявної робочої сили не відповідає суспільним потребам.

Проблема масового безробіття і зuboжіння широких мас населення може бути частково вирішена за рахунок міграції, виїзду частини громадян України за її межі в пошуках роботи і засобів проживання. Не секрет, що через погіршення соціально-економічної й морально-психологічної ситуації в Україні еміграційні настрої в населення зростають. Але якщо раніше основним мотивом еміграції був етнічний, то в останній період таким став економічний фактор.

Загальна чисельність емігрантів з України до цього часу точно невідома, оскільки спеціальної статистики не ведеться. Більше того, невідома кількість емігрантів, які виїжджають за кордон на постійну або тимчасову роботу. Спробувати працевлаштуватися за кордоном у період поїздки за особистим запрошенням прагне половина тих, хто отримує дозвіл на виїзд. Їх можна віднести до категорії напівлегальних іммігрантів, оскільки, діставши право на виїзд до тієї чи іншої країни, вони не мають при цьому дозволу на отримання роботи, але в нелегальний спосіб усе-таки отримують її.

На жаль, нам не вдасться уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, а й висококваліфікованої, причому у багатьох випадках безповоротного. Економічні й професійні мотиви еміграції полягають у незадоволенні спеціалістів не тільки матеріальним становищем, а й своїм статусом у суспільстві, низьким соціальним престижем, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

Нині міжнародна міграція робочої сили перетворилася на суттєвий економічний, соціальний та гуманітарний фактор розвитку як країн походження, так і тих, що приймають. Кожна із сторін, яка бере участь у процесі обміну трудовими ресурсами, намагається здобути для себе конкретну користь. Що стосується України, то її в найближчий період чекає, найімовірніше, доля країни-постачальника робочих рук на європейський і світовий ринок праці. Але і в цій якості вона може отримати не лише негативні наслідки, а й низку економічних вигод. Найкращі з них представлені нижче у вигляді розробленої причинно-наслідкової схеми наслідків міждержавної трудової міграції (рис.2).

Рис. 2. Схема наслідків міждержавної трудової міграції

Глобалізація істотно змінює сутність міграції, адже процес глобалізації робить характер сучасних переміщень людей латентними, а строки і географічні рамки переміщень – нечіткими. Глобалізація не додає чіткості для розуміння всіх параметрів ідентифікації міграції: часу, відстані, задоволення потреб суб'єктів міграції тощо [2]. Навпаки глобалізація є одним із чинників, який впливає на розвиток сучасних тенденцій міграції, а також визначає специфіку функціонування світового ринку праці.

В умовах глобалізації міжнародний ринок праці являє собою новий рівень розвитку ринку робочої сили, який забезпечує посилення зв'язків між країнами світу. Значний розвиток світового господарства спричинив активізацію участі країн у задоволенні потреб економік світу в робочій силі незалежно від місця проживання людини. Тому особливої актуальності набуває потреба вивчення сучасних тенденцій розвитку в міжнародному ринку праці.

Невирішеним в даний час є питання взаємозв'язку між глобалізацією і положенням найманих працівників на ринку праці. До проблем, які вимагають детального дослідження в даний час, відноситься проблема державного регулювання ринку праці в умовах зростаючого впливу глобалізації і обґрунтовується необхідність підвищення його ефективності.

Слід зазначити, що подальший розвиток економіки України на основі ринкових відносин призведе до широкого використання окремих правил інституційної теорії. Сучасна соціально-економічна криза довела, що в умовах відкритості економіки стратегічним сектором, що вимагає захисту з боку держави, є ринок праці. У зв'язку з цим виникає необхідність перегляду методів захисту національного ринку праці в умовах глобалізації [1, с.348].

Ринок праці - це не тільки механізм регулювання попиту на робочу силу та її пропозиції, сукупність відносин, сформованих між найманими робітниками і роботодавцями в зв'язку з трудовими умовами і найманням, але разом з тим - це економічний механізм, котрий потребує захисту від негативних наслідків глобальних перетворень.

Важливою особливістю сучасного міжнародного ринку праці є те, що національні ринки робочої сили країн із розвинутою ринковою економікою задовольняють попит на неї не тільки власного, національного, а також іноземного капіталу. У США, наприклад, одним із

вагомих факторів, що стимулює приплив іноземних приватних інвестицій, є наявність у цій країні висококваліфікованих робітників найрізноманітніших спеціальностей, без яких неможливе сучасне високотехнологічне виробництво.

В різних країнах світу сформувалися нині великі групи найманої робочої сили, що визначаються як «*транснаціональна робоча сила*». Цим професійним кадрам притаманна висока міжнародна мобільність: вони готові у будь-який момент задовольнити попит на робочу силу з боку підприємств, розташованих у різних районах світу. Такі групи робочої сили утворилися, наприклад, у країнах Азії, Західної Європи, Африки, в районі мексико-американського кордону. Умови їх найму, як правило, досить вигідні підприємцям, хоча у багатьох випадках ці працівники отримують доволі високу заробітну плату, частину якої вони переказують своїм сім'ям на батьківщину [10].

Висновки. Таким чином, динаміка міжнародного ринку робочої сили має складний соціально-економічний характер, що визначається розвитком трудових ресурсів, національних ринків праці, процесами розподілу та перерозподілу робочої сили.

Розвиток сучасної економіки характеризується досить істотними змінами у сфері зайнятості в умовах переходу до інформаційного суспільства. Інтеграція України в глобальний інформаційний простір і глобальну інформаційну економіку вимагає визначення стратегічної мети, розробки організаційного механізму з урахуванням забезпечення умов переходу до траєкторії сталого розвитку та конкурентоспроможності економіки України [8]. Усезростаюча відкритість національних економік в умовах посилення глобалізації світової економіки перетворили соціально-трудова відносини в сучасному світі, національні ринки праці в фактори, що потребують потужного державного регулювання.

У зв'язку з процесами глобалізації значно змінилися напрямлення розвитку ринку праці. Глобалізація світової економіки помітно впливала на стан і розвиток ринку праці. У зв'язку з цим, заснований на усезростаючому впливі глобалізації на ринок праці повинні бути досліджені в розрізі взаємодії й інших форм міжнародних економічних відносин, визначити точки їх дотику та напрямки подальшої оптимізації з метою зниження впливу негативних явищ глобалізації на функціонування окремих інститутів регулювання міжнародних зв'язків.

Міграційна політика України має спиратися на міждержавні угоди з країнами-потенційними користувачами нашої робочої сили. Такі угоди, крім правової й соціальної захищеності співвітчизників за кордоном (маються на увазі ті, хто збереже українське громадянство), повинні передбачати планомірний, цілеспрямований відбір наших земляків, їхню професійну підготовку й перепідготовку на місці, до виїзду за кордон, забезпечувати умови проживання і, як уже зазначалося, компенсацію за підготовку кадрів нашою державою (витрати на виховання, освіту, оздоровлення та ін.). Важливою функцією молодшої української дипломатії має стати захист інтересів громадян України за кордоном, незалежно від того, в якій країні вони перебувають. Саме тому виникає необхідність формування власної моделі регулювання міграційних процесів для України, що дасть можливість активізувати позитивну дію найбільш впливових факторів та мінімізувати негативні наслідки деструктивних процесів, зберігши тим самим трудовий потенціал країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байжолова Р. Повышение эффективности государственного регулирования национального рынка труда в условиях глобализации / Р.Байжолова // Актуальні проблеми економіки №10 (136), 2012.- С. 344-352.
2. Блинова М. С. Трансформация теоретических представлений о глобальной миграции в контексте научного дискурса [Електронний ресурс] / М. С. Блинова // Материали XIV Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов». – М. : Изд-во МГУ, 2007. – Режим доступу:http://www.lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/17/blinova_ms.doc.pdf.
3. Бойко А. М. Особливості розвитку міжнародного ринку праці в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.pdf
4. Калініна С. П. Регулювання ринку праці України в контексті європейського вектору економічної інтеграції / С. П. Калініна, Г. В. Серета // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. — Сборник научных трудов. Донецк:ДонНУ, 2010. — С. 741-745.

5. Державна служба статистики України [сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Україна у цифрах 2015. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 236 с.
7. Migration and Remittances: Factbook / The World Bank Database. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/data-catalog/migration-and-remittances>.
8. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі [Текст] : монографія / Б. М. Юськів. – Рівне : видавець О. М. Зень, 2009. – 476.
9. International Migration Flows to and from Selected Countries: The 2015 Revision. (United Nations database, POP/DB/MIG/Flow/Rev.2015) // Population Division Department of Economic and Social Affairs. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/empirical2/migrationflows.shtml>.
10. Globalizing management. Eds. V. Pucik, N. Tichy, C. Barmet. N.Y., 1992.
11. Міграція як чинник розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – К.: МОМ, 2016. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
12. Міграційний профіль України 2011-2015 [Електронний ресурс]. – К.: Державної міграційної служби України, 2016. – 74 с. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/images/files/MP2015.pdf>.
13. Петрос О. М., Васильєв В. Т. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О. М. Петрос, В. Т. Васильєв // Вісник НАДУ. – 2015. – №4. – С. 93-100.
14. Okólski M. Migracjeaglobalizacja [Текст] / M. Okólski // GlobalizacjaodAdoZ/ E. Czarny (red.) ;NarodowyBankPolski, DepartamentKomunikacjiSpołecznej. – Warszawa :NarodowyBankPolski, 2004. – S. 199–232.

PRINCIPLES OF REGIONALISM FORMATION IN EUROPEAN COUNTRIES AND CONSIDERING THEM FOR THE PRACTICE OF A NEW REGIONALISM FORMATION IN UKRAINE

Associate professor *Tulchinskiy R. V.*

Ukraine, Kyiv, PHEI "Academician Yuriy Bugay International Scientific and technical university", head of the department management and public administration

ARTICLE INFO

Received 08 February 2018
Accepted 03 March 2018
Published 15 March 2018

KEYWORDS

new regionalism,
formation,
regionalism,
experience,
regional policy

ABSTRACT

The article determines that new the institutional practices are being formed within individual states, a new regionalism with some common tendencies under the influence of globalization processes in European countries. It has been found out, that the European space is developing under the paradigm of new regionalism, which manifests itself both in the form of international cooperation and in the development of internal regionalization processes, in which the regions act as subnational territories. It is founded, that the new regionalism has accompanied in the European public opinion forming ideas for reform of the European Community on the liberalization of administrative organization United Europe, updating new regionalism, and the purpose statement regions as subjects of political, social, economic and administrative relations. This takes place in parallel with the process of regionalization through the establishment of independence from the central regions of national governments.

© 2018 The Author.

Introduction. The new regionalism in the EU has accompanied by processes of decentralization and deconcentration, consisting not only in increasing and extending the rights of local authorities to manage all spheres of the population's life, but also in deconcentrating financial resources enshrined in the right to introduce and collect local taxes, using them to improve the welfare of their citizens.

New regionalism is in constant transformation as a phenomenon under the influence of globalization, economic liberalization, political forces and socio-economic policies at various levels, including the regions themselves, because there are different directions and the vision of the regions regarding the choice of measures for their socio-economic development and different the principles of formation of regional entities.

Research typology processes in regionalization of European countries governed on the basis set out institutional rights, political and legal trends and other factors of proving lack of uniformity and diversity regionalization process in general. At the same time, the paradigm of the new regionalism, which has confirmed by the experience of European countries, has aimed at leveling disproportions in the socio-economic development of the regions, overcoming the institutional obstacles to development.

The development of the new regionalism theoretical foundations and the transition of the EU countries' economic development model from neo-Keynesianism to neo-liberalism led to the introduction of EU regional policy measures aimed at convergence of regions, strengthening European co-operation, stimulating the development of regional infrastructure and refusing full homogenization of the regions.

It is worth noting, that the comprehension of the new regionalism formation processes is carried out not only in the economic, but also in the historical, philosophical, political, social, cultural, psychological and other aspects. Already this fact is evidence of the complexity and multidimensionality of a new regionalism formation, the understanding of which requires both differentiation and the synthesis of the scientific research results, the isolation of general and special, the combination of a wide worldview and highly specialized approaches. New regionalism theory came under the influence of globalization and motivated by a desire to modernize the economy.

Purpose of the study: to find out the foundations for the emergence of a new regionalism in European countries in order to take into account the European experience in the formation of a new regionalism in Ukraine. For achieving this goal: common trends in the process of regionalization in

European countries have been identified under the influence of globalization processes; the principles of the formation of a new regionalism and the processes, that accompany it in European countries are singled out; the typology of regionalization processes is determined in accordance with the political and legal status of the regions, the level of their self-governing rights and the corresponding state policy proposed by the European Parliament.

Research results. Under the influence of globalization processes in European countries, a new institutional practice is being formed within apart states, a new regionalism with certain common tendencies, namely:

- reducing the influence of states and administrative resources on the regulation of economic processes in the regions and the creation of new zones of regional influence;
- formation of new information connections and interaction of regions' subjects through interaction not at the state but at the regional horizontal level, which in the conditions of globalization processes promotes the entry of regions into world structural processes;
- regional interaction both within and outside the individual countries, which is conditioned by economic feasibility rather than administrative resources;
- creation of an international communication environment with creative social and managerial practices, etc.

The development of the new regionalism theoretical foundations and the transition of the EU countries' economic development model from neo-Keynesianism to neo-liberalism led to the introduction of EU regional policy measures aimed at convergence of regions, strengthening European co-operation, stimulating the development of regional infrastructure and refusing full homogenization of the regions.

The period since the middle 80s of the last century and before the start of the new period is characterized by the process of improving the regional policy of the EU, based on the principles of solidarity, and emphasizes the need for economic and social cohesion of the regions of the Community. In 1988, the official model of the EU in the "Charter of Regionalism" proclaimed the model of "Europe of Regions", which was approved by the European Parliament in November of that year.

The "Europe of Regions" model serves as the foundation for integration processes and giving regions the opportunity to become independent, independent actors in the European space. There are also changes in priority funding from the European Regional Development Fund. However, over time, the chosen model of European development began to threaten the EU collapse, because of the formation a large number of weak and small formations and has become a failure to address the inequality of the socio-economic development of the EU regions. This and other models contributed to the formation of "Europe across the region", which combined a result of lessons learned and benefits of different forms of regionalism's expressions with current realities of the EU.

In 1992, with the signing by the European Union of the Maastricht Treaty, the main priority of the Community was the economic and social grouping of the regions and the creation of the Cohesion Fund, which meets the established priorities. The Maastricht Treaty, taking into account the experience of European integration and regionalization processes, the requirements of regional and local communities, introduces the principle of subsidiarity into the contractual base of the EU, justifies the creation of the Committee of the Regions as a new communist institution, which acts in a "collective voice" of the territories and the Association of European Regions, which promotes regional integration and cooperation in Europe beyond the existing state borders.

Regions of states with a federal system receive the right to represent their interests in the Council of Ministers. There is a transformation of the European political process in terms of its regional dimension. With the consent of the Federal Government of Germany within the framework of the respective competences for land, the law provides for the conclusion of agreements with foreign states [5]. The same rights within the respective competences for independent conclusion of agreements with foreign states and international organizations for provinces are legally foreseen in Belgium and for cantons in Switzerland [9]. The activities of the regions as subjects of international law and economic activity led to the development of special structures within the states to coordinate such activities. Thus, the Belgian provincial executive authorities have established departments for the regulation of international relations, in Switzerland they are responsible for economic development departments within the ministries of economy of the respective cantons; in Germany, a Bundesrat consisting of representatives of local governments is established [3].

The principles of new regionalism lead to cooperation with certain regions, which acquire new features of subjects in European processes and get the right to act independently. At the same time, the

importance for the united European community is the establishment of regionalism, which does not prevent further European integration [7, c. 48].

The new regionalism in the EU has accompanied by processes of decentralization and deconcentration, consisting not only in increasing and extending the rights of local authorities to manage all spheres of life of the population, but also in deconcentrating financial resources enshrined in the right to introduce and collect local taxes, using them to improve the welfare of their citizens. Such processes are inherent in such EU countries as Austria, Belgium, Spain, Italy, Germany, France [6, c. 88].

Within the limits of the financial resources deconcentration, held by the EU countries, the fiscal policy is played an important role that do not require the functioning of a particular management apparatus, but are based on the legally established tax system and determined by the goals and objectives of the development of a particular region. This, in turn, becomes the basis for the establishment of differentiated tax incentives and / or tax abolition for a specific region or certain entities. Since the new regionalism paradigm is aimed at activating the endogenous potential of the regions, special attention in fiscal policy is paid to tax incentives for enterprises in the field of R & D. Thus, the most widespread in European countries is a reduction in the tax base by deducting additional R & D expenditures that exceeds the real costs for them (Belgium, Great Britain, Malta, Poland, Slovenia, Hungary, Czech Republic) and / or a reduction in the tax base by accelerating depreciation of capital expenditures (Belgium, Great Britain, Greece, Finland) [8, c. 143]. R & D tax credit is used to reduce taxation (Italy, Spain, the Netherlands, Portugal), as well as special or zero tax rates for enterprises that carry out R & D (Austria, Ireland, France). There is a form of reduction in taxes on wages and salaries of workers employed in R & D (Belgium, the Netherlands) [8, c. 144]. Such a fiscal policy aimed at stimulating the endogenous potential of the regions, including through the intensification of R & D, is more effective than the subsidy policy, as proved by the practice of European countries.

New regionalism as a phenomenon is in a constant transformation under the influence of globalization, economic liberalization, political forces and socio-economic policies at various levels, including the regions themselves, as there are different directions and the vision of the regions regarding the selection of measures for their socio-economic development and different the principles of formation of regional entities. For example, the formation of regional entities based on the predominance of national peculiarities is inherent in Belgium, historical and cultural foundations - Austria, Spain, Italy, Germany, Switzerland, economic and territorial features - Bulgaria, Greece, Hungary, Poland, Sweden.

European countries also have different internal regionalization. Thus, countries with a division into same status regions and corresponding authority can include, first of all, countries with a federal system – the Netherlands, Norway, Poland, Slovakia and Hungary. Countries with an asymmetric territorial structure and different rights and competences include the regions of Spain, Italy, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and include certain regions of France (Overseas Territories, Corsica), Greece (Athos), Denmark (Greenland), Faroe Islands) [10, c. 114].

EU countries have a different internal structure, which has been shaped by historical, cultural and socio-economic development, for example: Austria consists of 9 lands, Belgium - 3 regions and 10 provinces; Great Britain - 4 historical and geographical parts and 56 counties; Germany – 16 lands and 426 counties; Spain – 17 autonomous communities and 50 provinces; Italy – 20 regions and 110 provinces; France – 22 regions and 96 departments, etc. [4]. However, unifying is that the regions of these countries have sufficient competencies of subjectivity to meet the needs of the population in the cultural, socio-economic and other spheres of life, including representing the interests of regions in the world market by acting as subjects of international relations.

It should be noted, that in many of the EU, the process of regionalization was quite lengthy. For example, if you look at the experience of Italy, then in 1947 the constitution provided for the creation of administrative and territorial organizational structures with the rights of administrative autonomy. But in practice, this process of decentralization was implemented only in 1970 with the adoption of a laws' number in the implementation of areas their own administrative and legislative competence, and since 1975, the regional administrations have been assigned the functions of central government, as well as resources for their implementation. As a result of regionalization, 110 provinces were created in Italy, consisting of 20 autonomous regions, five of which have a special status, in which broad autonomy is established [2, c. 46].

The process of regionalization and decentralization in France began in 1960 and was completed in 1972, in which the institutes of economic administration designated the regions. Since 2006, 36,571 municipalities, 3879 cantons, 329 districts, 96 departments and 22 regions have been

legally established in France [2, c. 47]. Regional functions include stimulating and coordinating regional development, education, vocational training, etc., taking into account the needs and requirements of departments that are not subject to regional control. The communes have the right to resolve urban planning issues, the departments care for the problems of the agrarian sector, the development of social and industrial infrastructure, and so on.

Consequently, the new European regionalism in response to the current challenges implies a gradual transformation of the state into a regional format that characterizes the EU's policy towards the development of its own regions and acts as a determinant of self-development over the national European association as a whole.

The European Parliament in accordance with the political and legal status of the regions, the level of their self-governing rights and the corresponding state policy proposed the following typology of regionalization processes [1, c. 57]:

firstly, regionalization through federal education – involves the transition to a federal territorial entity from a complete state unitary and / or complete state independence;

secondly, regional autonomy – where autonomy acts as a form of decentralization of state power and institutionalization of regional power at the same time;

thirdly, regional decentralization involves granting the right to self-government to territorial units of the upper level; at the same time, national interests at the regional level are realized through the delegation of respective powers to the self-government authorities and / or the system of state authorities separate from the self-government;

fourthly, regionalization through existing local authorities – creation of local government on a contractual basis of target regional institutions, generating the effect of "managerial synergy"; while the territorial basis of the mentioned formations, as a rule, does not coincide with the administrative-territorial units;

fifth, administrative regionalization – separation in the territorial structure of a large country for the performance of the state power functions; self-governing rights to such territory are not granted or imitated because of the possibility of establishing within the administrative regions representative bodies without their own administration.

The typology of regionalization processes in European countries based on self-government, set out institutional rights, trends in political and legal development, and other factors proves the lack of unified and multi-faceted process of regionalization in general.

At the same time, the unifying is that, the new regionalism paradigm, which has confirmed by the experience of European countries, is aimed at leveling out disproportions in the socio-economic development of the regions, overcoming the institutional obstacles to development and based on the fact that the main bases of the region's development are:

– use of its endogenous potential, focusing not on the material but on the innovation and information component;

– the process of regionalization, which is aimed at expanding powers and functions at the regional level of government with simultaneous strengthening of responsibility both to the population and to the state at the same time.

New regionalism, as well as any complex, multifaceted phenomenon, has certain threats, which is confirmed by the experience of European countries. Such an example might be the situation in Spain, generated by processes of decentralization, difficulties in establishing an optimal balance of interests in the redistribution of resources and powers between the state and regions, the desire of certain regions to interact with supranational structures of direct management bypassing the state, which threatened to preserve the integrity of the state. Constitutively, in Spain, the inviolable unity of the Spanish nation and the right to autonomy of the nationalities and the districts that make it fixed [8]. At the same time, it should be noted that such problems arose and were successfully solved in other EU countries, such as Great Britain, Italy and France.

Conclusions. Consequently, modern conditions of development make it possible to state that European countries are developing in accordance with the paradigm of new regionalism, which is confirmed by the functioning of the relevant institutions that promote regional integration and cooperation of regions that are established outside the state borders with other countries. Also, the modification of the regions' role not only within the borders of the states, but also the completely institutional architecture of the European community, in which the regions act as subjects of socio-economic and political processes.

The new regionalism is accompanied in the European public opinion forming ideas for reform of the European Community on the liberalization of administrative organization United Europe. It is

updating new regionalism, the purpose statement regions as subjects of political, social, economic and administrative relations that may accompany the process of regionalization because of the independence of the regions from the central national governments. Conceptually, the region is considered the main form of education between the central and local levels of government, with legally established powers and rights with a high degree of autonomy.

Consequently, the new regionalism formation in the context of economy modernization in the conditions of Ukraine's European integration, based on the decentralization of state power and the formation of the multicentricity principles of decision-making will promote the modernization of the economy in Ukraine and achieve competitive advantages in the European and world markets.

REFERENCES

1. Życki A. Europejska polityka regionalna. Piła : Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica, 2010:157.
2. Берегой Т. Закордонний досвід децентралізації: перспективи для України. Державне управління та місцеве самоврядування. Вип. 4(11). 2011:40-48.
3. Колінко Я. А. Регіони та їх роль в сучасному інтеграційному процесі. Парадигма пізнання: гуманітарні питання. № 7 (10). 2015:31-44.
4. Колінко Я. А. Теорія регіоналізму та її втілення в законодавстві європейських держав. Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право: гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т.1, Вип. 35; Ч.2:88–91.
5. Конституція ФРН 1949 р.: [Електронний ресурс] Режим доступу http://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0014_gru&l=ru&object=translation
6. Лендъел М. Інституційний механізм реалізації регіональної політики в країнах Центрально-Східної Європи. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України. К.: Логос, 2000.
7. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі. Віче. 2008. № 13– 14:47-49.
8. Рябець Н. М. Імперативи та механізми «нового регіоналізму» в європейському союзі в умовах глобальних трансформацій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економіка. В. 7, Ч. I. 2014:141-145.
9. Союзна Конституція Швейцарської конфедерації 1999 р. : [Електронний ресурс] Режим доступу http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.html.
10. Топалова Е. Х. Особливості вітчизняної та європейської моделей регіоналізації. Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. 2011. № 1 (4):107-115.
11. Тульчинская С. А. Инновационные приоритеты как основа конкурентных преимуществ экономики Украины на мировом рынке в условиях глобализации. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». К.: НТУУ «КПІ», 2009. Вип. 6:396-400.

SEASONAL FLUCTUATIONS IN THE RATE OF UNEMPLOYMENT IN BULGARIA

Chief Assistant Professor, PhD *Milen V. Velev*

Bulgaria, Burgas, "Prof. Dr. Asen Zlatarov" University

ARTICLE INFO

Received 09 February 2018
Accepted 04 March 2018
Published 15 March 2018

KEYWORDS

economic growth,
seasonal factor,
Bulgaria,
European Union

ABSTRACT

The main purpose of the present study is to estimate the influence of the seasonality factor on the rate of unemployment in Bulgaria by comparing it with the European Union including its current 28 members. The dynamics and seasonal fluctuations in the rate of unemployment in Bulgaria have been studied by means of statistical models. The conclusion reached is that the seasonality factor exerts a greater influence on the rate and dynamics of unemployment in Bulgaria in comparison with the EU economy as a whole.

© 2018 The Author.

Introduction. The problems related to the rate and dynamics of unemployment, the influence of different factors, including the factor of seasonality, are crucially important from both theoretical and practical points of view. A great number of factors influence the rate and dynamics of unemployment in Bulgaria, with the factor of seasonality occupying an important place among them. The influence of the factor of seasonality on the rate of unemployment in Bulgaria is comparatively highly pronounced [4]. The estimation of the exact quantitative effect of the influence of the seasonality factor on the rate of unemployment would contribute to the development and implementation of a range of measures to keep down and reduce the rate of unemployment in Bulgaria.

Materials and Methods. The main purpose of the present study is to estimate the influence of the seasonality factor on the rate of unemployment in Bulgaria by comparing it with the European Union including its current 28 members (EU-28) (members of the EU for the period after 01.07.2013).

The present paper has the following main tasks:

1. To define the terms 'unemployment' and 'unemployment rate' by applying them to both the national economy and the European Union (EU-28);
2. To study the seasonal fluctuations in the rate of unemployment in Bulgaria;
3. To make a comparative analysis between Bulgaria and the European Union (EU-28).
4. To present the main conclusions and results obtained in examining the economic indicators in the course of time.

Modern market economy, and the labour market in particular, can be represented as a complex and self-regulating system which functions under the influence of the counterbalancing forces of demand and supply [1]. From this point of view, unemployment characterizes the imbalance of the labour market in which labour supply exceeds demand. According to the definition of the International Labour Organization [3], the unemployed comprise all persons above a specified age who during the reference period were:

- without work, that is, were not in paid employment or self employment during the reference period;
 - currently available for work, that is, were available for paid employment or self-employment during the reference period; and
 - seeking work, that is, had taken specific steps in a specified recent period to seek paid employment or self-employment.
- Different institutions define and establish the main criteria according to which a person is classified as unemployed. For example, according to the methodology of Eurostat [2], an unemployed person is defined as:
- someone aged 15 to 74 (in Italy, Spain, the United Kingdom, Iceland, Norway: 16 to 74 years);
 - without work during the reference week;

- available to start work within the next two weeks (or has already found a job to start within the next three months);
 - actively having sought employment at some time during the last four weeks.
- The unemployment rate is calculated as follows:

$$U = \frac{\text{Persons unemployed}}{\text{Labour force}} \cdot 100 \quad (1)$$

The labour force includes both employed (employees and self-employed) and unemployed people, but not the economically inactive, such as pre-school children, school children, students and pensioners.

Due to putting greater focus on the purpose of the present study, it has the following limitations:

1. The period on which information is presented is 2000Q1- 2017Q3;
2. Quarterly data are used at the level of both Bulgarian and EU (EU-28) economies;
3. The study is based on official and publically available information.

Eurostat’s latest information has been used to conduct the study. The main methods applied are: comparative method, factor analysis, visual fit approach, the expert judgment method.

Seasonal dynamics of unemployment in Bulgaria and in the EU-27. The study continues with examining the rate of unemployment in Bulgaria on the basis of quarterly data on the Bulgarian economy for the period 2000Q1- 2017Q3.

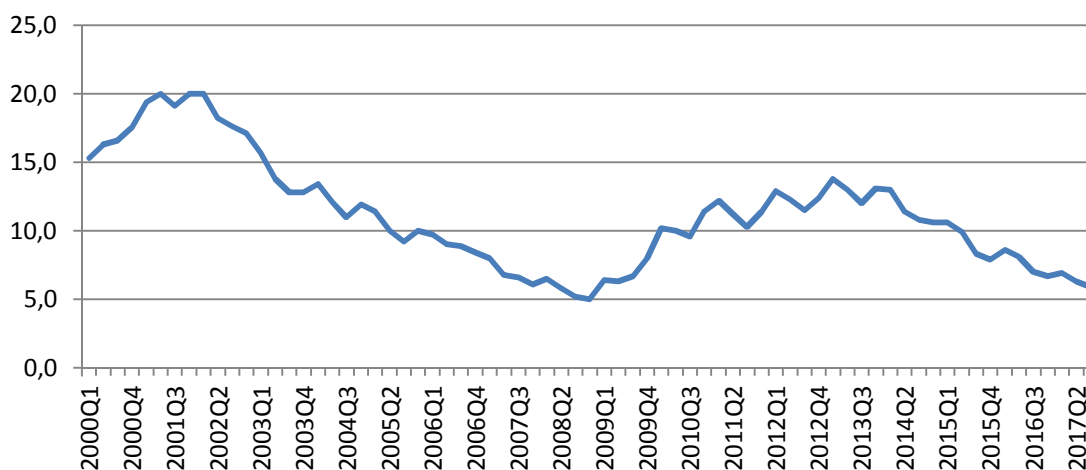

Fig. 1. Dynamics of the rate of unemployment in Bulgaria for the period 2000Q1- 2017Q3
 Source: Eurostat

As can be seen in fig. 1, the period studied can be notionally divided into four sub-periods. During the first sub-period 2000Q1-2000Q4, the rate of unemployment decreased by 2.1 percentage point (pp) (from 18.7% in 2000Q1 to 16.6% in 2000Q4). During the second sub-period 2001Q1-2008Q4 considerable dynamics of the unemployment values in Bulgaria were observed. Its rate decreased more than four times - from its highest value during the period studied (22.5% in 2001Q1) to its lowest value (5.1% in 2008Q4). During the third sub-period (2009Q1- 2013Q1), as a result of the impact of the global financial and economic crisis, unemployment in Bulgaria rose more than twice (from 6.4% in 2009Q1 to 13.8% in 2013Q1). During the fourth sub-period (2013Q2-2017Q3), when the Bulgarian economy was recovering from the economic crisis slowly and with difficulty, a decreasing trend in the rate of unemployment was observed. It decreased by 7.1 pp (from 13% on 2013Q2 to 5, 9% in 2017Q3). This trend will most likely continue and unemployment will regain its pre-crisis level or reach an even lower level.

The results from the seasonal decomposition of the rate of unemployment in Bulgaria are presented in fig. 2.

As can be seen in fig. 2, the seasonal indices reached their highest value during the first quarter (106, 1%), and their lowest value - in the third quarter (94.7%). The deviation about the mean during the individual quarters is 11.4 pp.

For the adjusted time series (i.e. a time series with removed seasonal or random fluctuations) the most suitable model for modeling the trend has been estimated by means of the procedure Curve

Estimation of the software package IBM SPSS Statistics. The different models have been compared according to the value of the coefficient of determination (explanatory part).

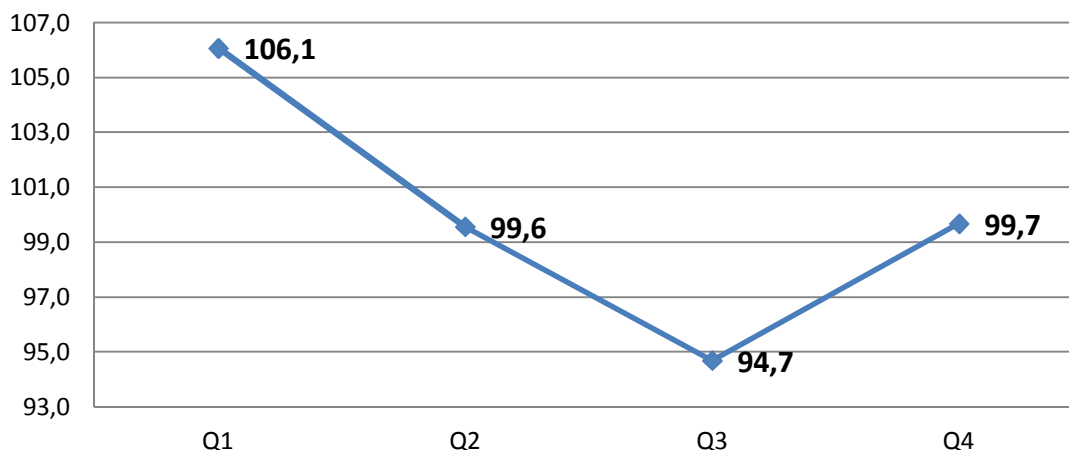

Fig. 2. Seasonal decomposition of the rate of unemployment in Bulgaria, quarterly data
 Source: Eurostat, the author's own calculations

Table 1. Estimation of the different models describing the variation in the rate of unemployment in Bulgaria, made by means of the statistical software SPSS

Model Summary and Parameter Estimates

Dependent Variable: Trend-cycle for U from SEASON, MOD_1, MUL CEN 4

Equation	Model Summary					Parameter Estimates			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,371	40,620	1	69	,000	15,340	-,116		
Logarithmic	,489	66,117	1	69	,000	21,128	-3,009		
Inverse	,203	17,573	1	69	,000	10,298	12,948		
Quadratic	,541	40,140	2	68	,000	19,090	-,424	,004	
Cubic	,686	48,891	3	67	,000	23,354	-1,110	,028	,000
Compound	,304	30,122	1	69	,000	14,753	,991		
Power	,401	46,186	1	69	,000	23,581	-,244		
S	,172	14,381	1	69	,000	2,281	1,069		
Growth	,304	30,122	1	69	,000	2,691	-,009		
Exponential	,304	30,122	1	69	,000	14,753	-,009		
Logistic	,304	30,122	1	69	,000	,068	1,009		

According to the results obtained, the coefficient of determination has the greatest value with the cubic (0.686) and quadratic (0.541) models. For the linear model this coefficient is 0.371. The F-statistic shows that the total variations explained by these models are significant (the significance levels are with values Sig. =0,00<0,05). As the difference between the values of the coefficient of determination for the cubic and quadratic models is equal to 0.315, i.e. it is larger than 0.1, the cubic model has been chosen as the most adequate one- fig. 3. The cubic model is described by means of the following equation:

$$U=23.3542-1.1105t+0.0280t^2-0.0002t^3+\varepsilon, \tag{2}$$

where U is the rate of unemployment in Bulgaria, t=1,2,3,...,71 (the number of quarters), ε-the error term (fig. 3).

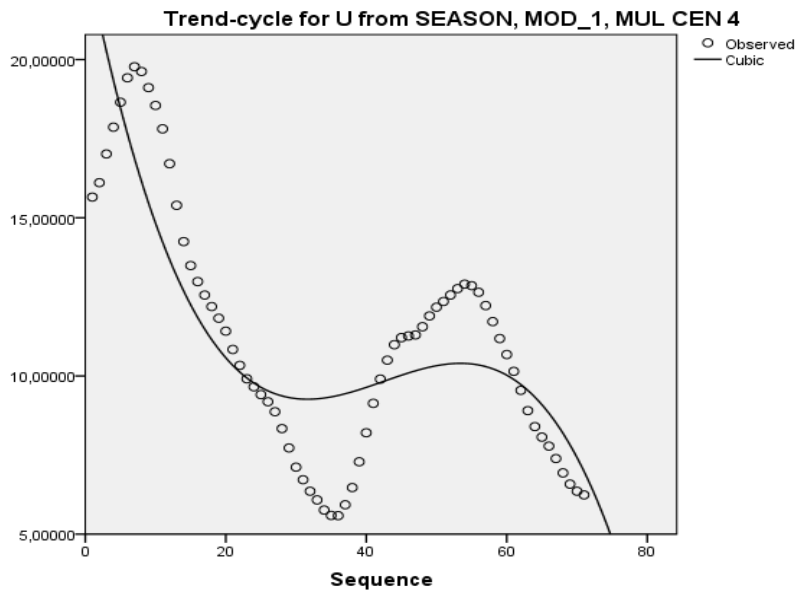

Fig. 3. Dynamics of the rate of unemployment in Bulgaria with removed seasonality and random fluctuations (cubic regression model)

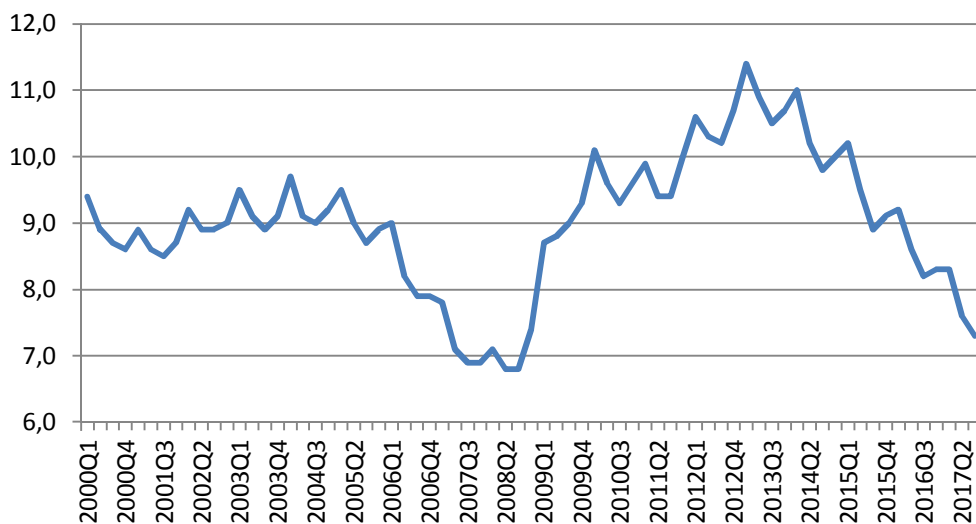

Fig. 4. Dynamics of the rate of unemployment in the EU-28 for the period 2000Q1- 2017Q3
Source: Eurostat

As can be seen in fig. 4, the rate of unemployment in the EU-28 was at its lowest in 2008Q2-Q3 (6.8%) immediately before the global economic crisis affected the European economies. The rate of unemployment reached its highest value in 2013Q1 (11.4%). Over recent quarters a steady decreasing trend in the rate of unemployment has been observed and the expectations are that it will reach values equal to the pre-crisis ones or lower than them.

The results from the seasonal decomposition of the rate of unemployment in the EU-28 are presented in fig. 5.

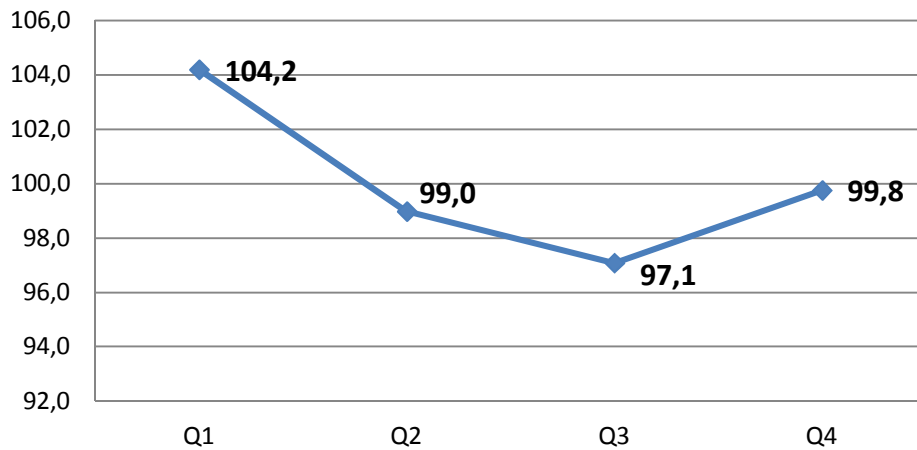

Fig. 5. Seasonal decomposition of the rate of unemployment in the EU-28, quarterly data
Source: Eurostat, the author's own calculations

Table 2. Estimation of the different models describing the variation in the rate of unemployment in the EU-28, made by means of the statistical software SPSS

Model Summary and Parameter Estimates

Dependent Variable: Trend-cycle for U from SEASON, MOD_1, MUL CEN 4

Equation	Model Summary					Parameter Estimates			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,054	3,970	1	69	,050	8,614	,011		
Logarithmic	,027	1,894	1	69	,173	8,429	,179		
Inverse	,002	,145	1	69	,704	9,042	-,335		
Quadratic	,054	1,958	2	68	,149	8,598	,013	-1,929E-5	
Cubic	,366	12,876	3	67	,000	10,184	-,243	,009	-8,160E-5
Compound	,043	3,067	1	69	,084	8,606	1,001		
Power	,018	1,255	1	69	,266	8,484	,017		
S	,001	,052	1	69	,820	2,195	-,023		
Growth	,043	3,067	1	69	,084	2,152	,001		
Exponential	,043	3,067	1	69	,084	8,606	,001		
Logistic	,043	3,067	1	69	,084	,116	,999		

The cubic model is the most adequate one (0.366), followed by the quadratic and linear models (0.054). The cubic model is statistically significant unlike the rest of the models. In this case, the cubic model has been chosen as the most adequate one:

$$U=10.1844-0.2430t+0.0088t^2-0,0001t^3+\varepsilon, \tag{3}$$

where U is the rate of unemployment in the EU-28, t=1,2,3,...,71 (number of quarters), ε-the error term, (fig.6).

On the basis of the models thus obtained, a forecast could be made for the quarterly values of the rate of unemployment in Bulgaria and the EU-28 for the next period. The time horizon of the forecast is 5 quarters, i.e. about 7% of the length of the time series.

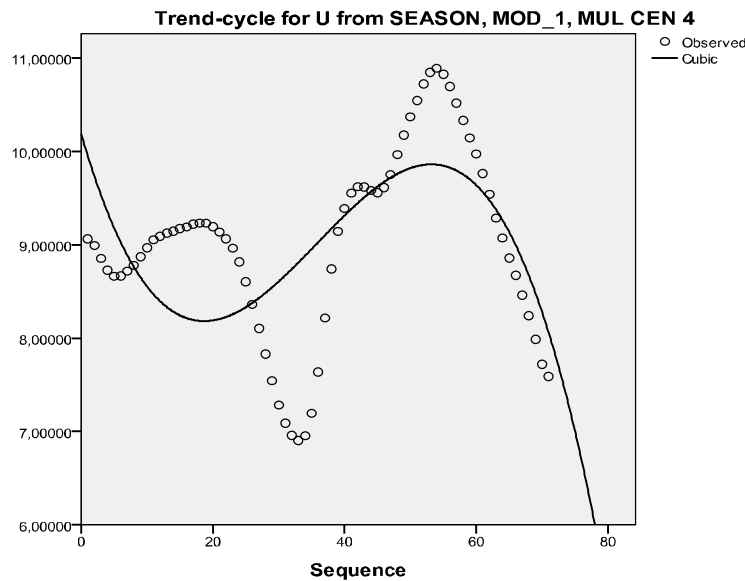

Fig. 6. Dynamics of the rate of unemployment in the EU-28 with removed seasonality and random fluctuations (cubic regression model)

Table 3. Quarterly forecast values of the rates of unemployment in Bulgaria and the EU-28

Quarter	Bulgaria	EU-28
Q4 2017	6.5	7.8
Q1 2018	6.5	7.8
Q2 2018	6.4	7.9
Q3 2018	5.4	7.2
Q4 2018	4.6	6.8

Therefore, if we assume that the patterns found will hold steady during the forecast period too, then the rate of unemployment in Bulgaria will fall and in the fourth quarter of 2018 it will reach 4.6%. The rate of unemployment in the EU-28 will also go down and in the fourth quarter of 2018 it will reach 6.8%. The quarterly forecast values of the unemployment rate in Bulgaria are lower than the forecast value of the rate of unemployment in the EU.

Fig. 7 presents the difference between the rates of unemployment in Bulgaria and the EU-28 for the period 2000Q1- 2017Q3.

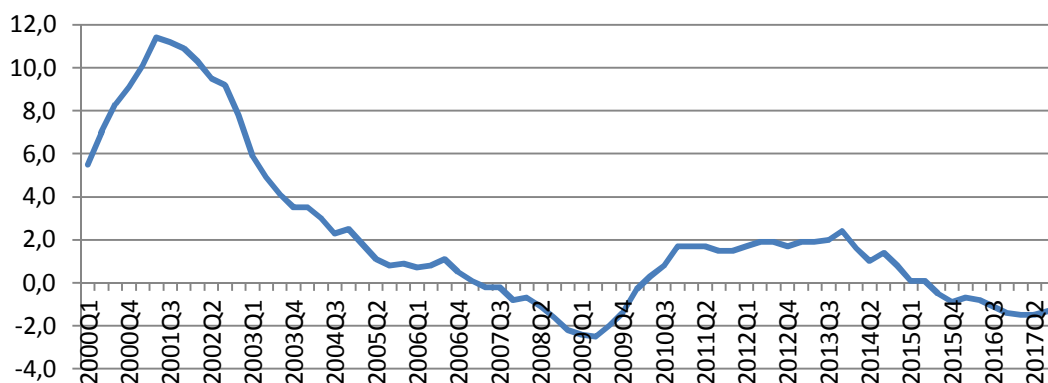

Fig. 7. Difference between the rates of unemployment in Bulgaria and the EU-28 for the period 2000Q1- 2017Q3. Source: Eurostat, the author's own calculations

Note: The time series are seasonally adjusted

As can be seen in fig. 7, at the beginning of the period studied the rate of unemployment in Bulgaria was considerably higher than the rate of unemployment in the EU-28. The biggest was the

difference in 2001Q2, when the rate of unemployment in Bulgaria was higher than the rate of unemployment in the EU-28 by 11.4 pp. The rate of unemployment in Bulgaria was lower than the average level for the European Union during the periods of revival and economic upswing for the Bulgarian economy: 2007Q2- 2010Q1 and 2015Q3-2017Q3.

Conclusions and closing. The following conclusions can be drawn from the analysis of the data presented:

– According to the data on the rate of unemployment, the global financial and economic crisis had a stronger negative impact on the Bulgarian economy in comparison with the EU economy as a whole.

– The seasonality factor had an extremely strong impact on the dynamics of unemployment. The influence of the seasonality factor was stronger in Bulgaria in comparison with the European Union. The dynamics of employment in the sectors of tourism, agriculture, commerce, etc., can be pointed out among the main reasons for the stronger influence of the seasonality factor on the rate of unemployment in Bulgaria.

– If we assume that the patterns that have been found will hold steady during the forecast period too, then the rate of unemployment in Bulgaria will continue to decrease, and during the fourth quarter of 2018 it will reach 4.6%.

– The rate of unemployment in the EU-28 will also decrease and during the fourth quarter of 2018 it will reach 6.8%.

– The quarterly forecast values of the rate of unemployment in Bulgaria are lower than the forecast values of the rate of unemployment in the EU-28.

In closing, it can be noted that the seasonality factor exerts a greater influence on the rate and dynamics of unemployment in Bulgaria in comparison with the EU economy as a whole. In the short run the positive decreasing trend in unemployment in both Bulgaria and the European Union will most likely remain unchanged and the pre-crisis levels will be reached with lower values of this indicator in Bulgaria compared to the average values for the EU.

REFERENCES

1. Atanasova, V. Modern changes in Marketing instruments in the tourism industry. Management and Education. Burgas. 2015. Vol. XLIV (2), p. 236.
2. Eurostat, Labour market, <http://ec.europa.eu/eurostat> (accessed 19 January 2018).
3. International Labour Organization, <http://www.ilo.org>
4. Velev, M. Unemployment Rate Dynamics in Bulgaria and in European union, Management and Education. Burgas. 2017. Vol. XIII (1), pp. 141-154

THE INFLUENCE OF THE FACTOR OF SEASONALITY ON THE REAL GDP OF BULGARIA

Chief Assistant Professor, PhD *Milen V. Velev*

Bulgaria, Burgas, "Prof. Dr. Asen Zlatarov" University

ARTICLE INFO

Received 11 February 2018
Accepted 05 March 2018
Published 15 March 2018

KEYWORDS

economic growth,
seasonal factor,
Bulgaria,
European Union

ABSTRACT

The main purpose of the present study is to analyze and forecast the dynamics of the real GDP of Bulgaria and to estimate the influence of the factor of seasonality. The dynamics and the seasonal fluctuations of the real GDP of Bulgaria have been studied by means of statistical models. A comparative analysis between Bulgaria and the European Union (EU-28) has been made. A conclusion has been reached that the factor of seasonality exerts a greater influence on the dynamics of the GDP in Bulgaria in comparison with the economy of the European Union as a whole.

© 2018 The Author.

Introduction. One of the main goals of every macroeconomic policy is to achieve the potential level of output and a steady economic growth. Understanding the factors which influence the dynamics of the real GDP is therefore crucially important from both practical and theoretical points of view. The factor of seasonality has a huge influence on the main parameters of the macroeconomic system, including the dynamics of the GDP.

It should be noted that a number of authors like Statev, Rangelova, Yotzov, Neycheva [3,4,5,6] did some research into the dynamics and major factors of the economic growth in Bulgaria, but they did not focus on the influence of the seasonality factor. Each economic system exists in a dynamic and complex environment. There is the well-grounded notion that economy does not develop under the same conditions and therefore managerial decisions should not be of the same type, regardless of the external conditions [1]. The identification of the major factors affecting the dynamics of the real GDP and the estimation of the exact quantitative effect of their impact will help make the right managerial decisions in developing and implementing macroeconomic policies.

Materials and Methods. The main objective of the present study is to analyze and forecast the dynamics of the real GDP of Bulgaria and to estimate the impact of the seasonality factor by making a comparison with the trends for the European Union.

The main tasks of the present paper are as follows:

1. To study the seasonal fluctuations of the real GDP of Bulgaria;
2. To make a comparative analysis between Bulgaria and the European Union (EU-28).
3. To present the main conclusions and results obtained in examining the economic indicators

in the course of time.

Due to putting greater focus on the purpose of the present study, it has the following limitations:

1. The period on which information is presented is 2000Q1- 2017Q3;
2. Quarterly data are used at the level of both Bulgarian and EU (EU-28) economies;
3. The study is based on official and publically available information.

Eurostat's latest information has been used to conduct the study. The main methods applied are: comparative method, factor analysis, visual fit approach, the expert judgment method.

Seasonal dynamics of the GDP in Bulgaria and in the EU-28. Fig.1 presents the dynamics of the real GDP of Bulgaria for the period 2000Q1-2017Q3 (Chain linked volumes (2010), million euro- [2]).

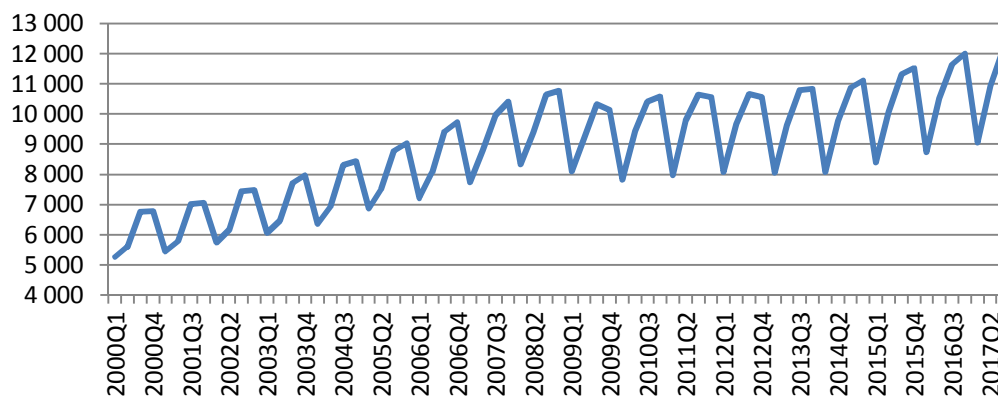

Fig. 1. The dynamics of the real GDP of Bulgaria, quarterly data
 Source: Eurostat

This indicator reached its highest value in 2017Q3 (12080,8 million euro), and its lowest value - in 2000Q1 (5269,6 million euro). As can be seen in fig.1, the factor of seasonality had a huge impact on the real GDP in Bulgaria.

The results of the seasonal decomposition of the dynamics of the real GDP of Bulgaria are presented in fig. 2. The multiplicative model has been used.

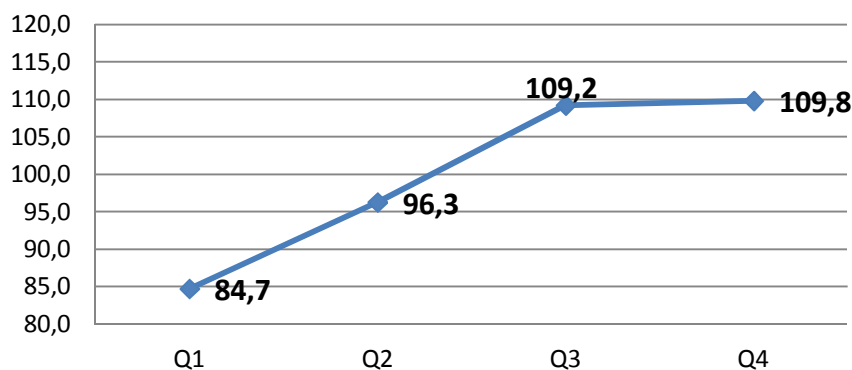

Fig. 2. Seasonal decomposition of the dynamics of the real GDP of Bulgaria
 Source: Eurostat, the author's own calculations

As can be seen in fig. 2, the seasonal indices in Bulgaria reached their highest value in the fourth quarter (109.8%), and the lowest value – in the first quarter (84.7%). The seasonal indices show that in the time series studied there is pronounced seasonality – the deviation about the mean during the individual quarters is 25.1 percentage points (pp).

For the adjusted time series (i.e. the time series with removed seasonal or random fluctuations) the most suitable model for modeling the trend has been estimated by means of the procedure Curve Estimation of the software package IBM SPSS Statistics. The different models have been compared according to the value of the coefficient of determination (explanatory part).

According to the results obtained, the coefficient of determination has the greatest value with the cubic model (0.966) followed by the quadratic (0.962) and the linear (0.916) models. The F-statistic shows that the total variations explained by these models are significant (the significance levels are with values Sig. =0.00<0.05). As the difference between the values of the coefficient of determination for the cubic and linear models is equal to 0.05, i.e. less than 0.1, the linear model has been chosen as the most adequate one. The linear model is described by means of the following equation:

$$Y=6344,3136+69,1318t+\varepsilon, \tag{1}$$

where Y is the real GDP, t=1,2,3,...,71 (the number of quarters), ε-the error term (fig. 3).

Table 1. Estimation of the different models describing the variation in the level of the real GDP of Bulgaria

Model Summary and Parameter Estimates

Dependent Variable: Trend-cycle for Y from SEASON, MOD_1, MUL CEN 4

Equation	Model Summary					Parameter Estimates			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,916	751,245	1	69	,000	6344,314	69,132		
Logarithmic	,872	468,799	1	69	,000	3779,839	1528,657		
Inverse	,335	34,725	1	69	,000	9265,190	-6330,080		
Quadratic	,962	861,295	2	68	,000	5602,517	130,101	-,847	
Cubic	,966	629,292	3	67	,000	5343,144	171,877	-2,287	,013
Compound	,889	553,315	1	69	,000	6462,888	1,008		
Power	,897	602,800	1	69	,000	4674,140	,188		
S	,370	40,460	1	69	,000	9,126	-,806		
Growth	,889	553,315	1	69	,000	8,774	,008		
Exponential	,889	553,315	1	69	,000	6462,888	,008		
Logistic	,889	553,315	1	69	,000	,000	,992		

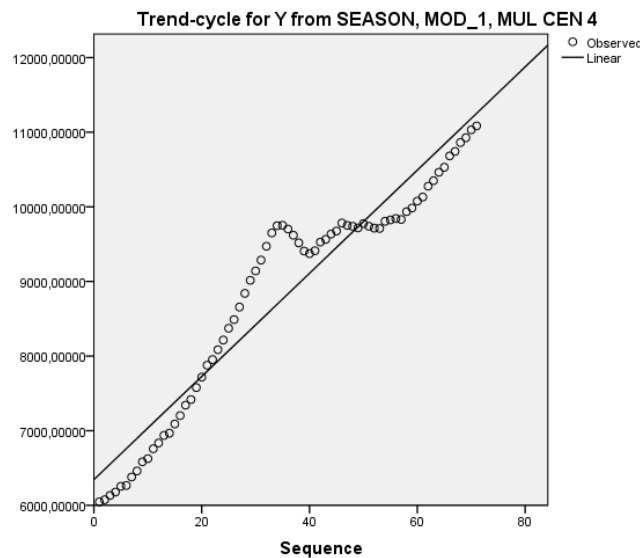

Fig. 3. Dynamics of the real GDP of Bulgaria with removed seasonality and random fluctuations (linear regression model)

Fig. 4 presents the dynamics of the real GDP of the EU-28, with quarterly data used on the European economy for the period 2000Q1-2017Q3 (Chain linked volumes (2010), million euro).

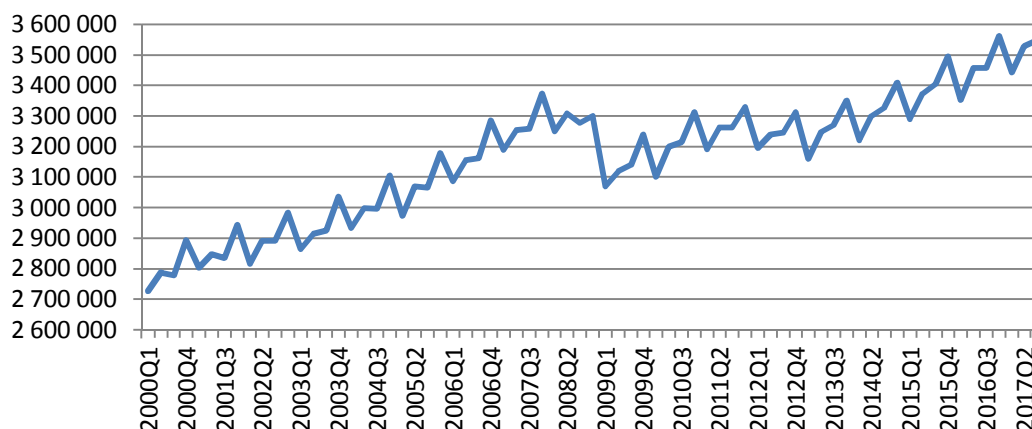

Fig. 4. Dynamics of the real GDP of the EU-28, quarterly data
Source: Eurostat

As can be seen in fig. 4, in the periods 1995-2007 and 2013-2017 there was a strongly marked upward trend in the real GDP of the European Union. In the period 2008-2012 a considerable fall in real output was observed as a result of the negative impact of the global financial and economic crisis. The most considerable fall was in the first quarter of 2009 compared to the fourth quarter of 2008 (6.94%).

There is pronounced seasonality in the time series examined. The results from the seasonal decomposition of the dynamics of the real GDP of the EU-28 are presented in fig. 5.

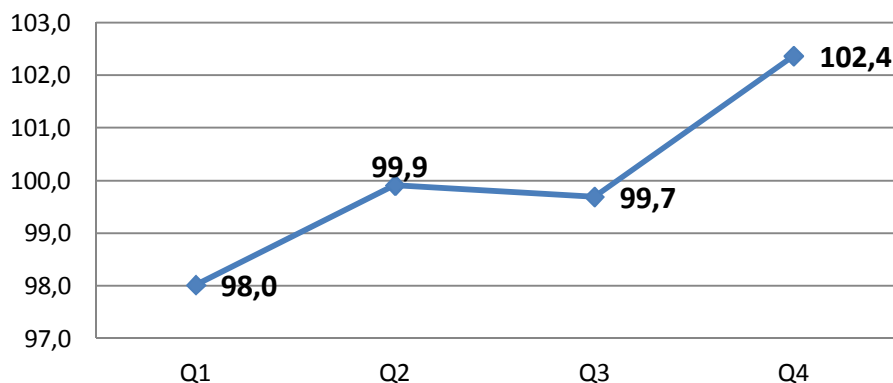

Fig. 5. Seasonal decomposition of the dynamics of the real GDP of the EU-28, quarterly data
 Source: Eurostat, the author's own calculations.

As can be seen in fig. 5, just like in Bulgaria, the seasonal indices in the EU-28 reached their highest value during the fourth quarter (102.4%), and their lowest value – in the first quarter (98.0%). The factor of seasonality exerted a comparatively greater influence on the Bulgarian economy in comparison with the mean values for the European Union. The deviation about the mean during the individual quarters is 4.4 pp.

For the adjusted time series (i.e. the time series with removed seasonal or random fluctuations) the most suitable model for modeling the trend has been estimated by means of the procedure Curve Estimation of the software package IBM SPSS Statistics. The different models have been compared according to the value of the coefficient of determination (explanatory part).

Table 2. Estimation of the different models describing the dynamics of the real GDP of the EU-28

Model Summary and Parameter Estimates									
Dependent Variable: Trend-cycle for Y from SEASON, MOD_1, MUL CEN 4									
Equation	Model Summary					Parameter Estimates			
	R Square	F	df1	df2	Sig.	Constant	b1	b2	b3
Linear	,896	592,561	1	69	,000	2836198,626	9185,788		
Logarithmic	,832	340,813	1	69	,000	2503715,284	200617,157		
Inverse	,332	34,240	1	69	,000	3224677,695	-846545,377		
Quadratic	,909	340,146	2	68	,000	2782438,660	13604,416	-61,370	
Cubic	,943	369,768	3	67	,000	2676969,897	30591,399	-647,090	5,423
Compound	,892	567,529	1	69	,000	2844255,479	1,003		
Power	,850	389,482	1	69	,000	2551123,712	,065		
S	,349	37,035	1	69	,000	14,985	-,278		
Growth	,892	567,529	1	69	,000	14,861	,003		
Exponential	,892	567,529	1	69	,000	2844255,479	,003		
Logistic	,892	567,529	1	69	,000	3,516E-7	,997		

According to the data in table 2, the cubic model is the most adequate one (0.943), followed by the quadratic (0.909) and the linear (0.896) models. The models shown are statistically significant. As the difference between the values of the coefficient of determination for the cubic and linear models is less than 0.1, the linear model has been chosen as the most adequate one:

$$Y=2836198,6258+9185,7884t+\varepsilon, \tag{2}$$

where където Y is the real GDP, $t=1,2,3,\dots,71$ (the number of quarters), ε -the error term (fig. 6).

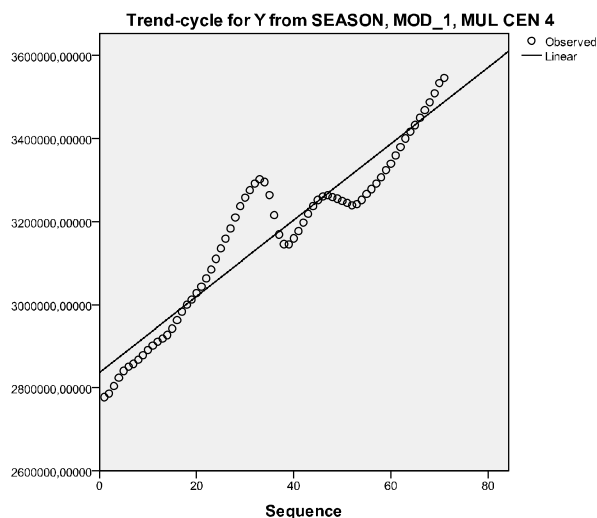

Fig. 6. Dynamics of the real GDP of the EU-28, with removed seasonal and random fluctuations (linear regression model)

On the basis of the model thus obtained a forecast could be made for the quarterly values of the real GDP in Bulgaria and the EU-28 for the next period. The time horizon of the forecast is 13 quarters, i.e. about 18% of the length of the time series.

Table 3. Quarterly forecast values of the real GDP of Bulgaria and the EU-28 (million euro)

Quarter	Real GDP- Bulgaria	Real GDP - EU-28
Q4 2017	12431,4	3580408,0
Q1 2018	9652,8	3437369,2
Q2 2018	11030,9	3512919,3
Q3 2018	12590,3	3514438,5
Q4 2018	12735,0	3618021,4
Q1 2019	9887,1	3473385,3
Q2 2019	11297,1	3549630,8
Q3 2019	12892,3	3551070,2
Q4 2019	13038,6	3655634,7
Q1 2020	10121,4	3509401,4
Q2 2020	11563,3	3586342,3
Q3 2020	13194,3	3587701,9
Q4 2020	13342,2	3693248,1

Therefore, if we assume that the patterns found will hold steady during the forecast period as well, then the level of the real GDP of Bulgaria will grow and during the fourth quarter of 2020 it will reach a value of 13342,2 million euro, i.e. it will be larger by 7.32% in comparison with the fourth quarter of 2017. The real GDP of the EU-28 will also grow and during the fourth quarter of 2020 it will reach 3693248,1 million euro. The forecast growth rates of the GDP of Bulgaria are considerably higher than the growth rates of the real GDP of the EU-28. For example, Bulgaria’s real GDP growth in 2020Q4 and 2019Q4 compared to 2017Q4 is 7.32% and 4.88% respectively, and for the EU-28 – 3.15% and 2.10% respectively.

Conclusions and closing. The following conclusions can be made from the analysis of the data presented:

- The global financial and economic crisis had a strong negative impact on the Bulgarian and European economies.

– The factor of seasonality has a huge influence on the dynamics of the real GDP. The influence of the seasonality factor is considerably stronger in Bulgaria in comparison with the European Union.

– If we assume that the patterns found will hold steady during the forecast period as well, then the real GDP of Bulgaria will grow and during the fourth quarter of 2020 it will reach a value of 13342,2 million euro.

– The forecast growth rates of the GDP of Bulgaria are considerably higher than the growth rates of the real GDP of the EU-28.

In closing, it can be noted that the factor of seasonality exerts a greater influence on the dynamics of the GDP in Bulgaria in comparison with the economy of the European Union as a whole. In the short run the positive upward trend in the real GDP of both Bulgaria and the European Union will most likely hold steady, with higher growth rates of this indicator in Bulgaria compared to the average values for the EU-28.

REFERENCES

1. Atanasova, V. Marketing in Tourism. Flat-Bourgas. 2018, pp. 32-33.
2. Eurostat, National accounts (including GDP), <http://ec.europa.eu> (accessed 19 January 2018).
3. Neycheva M. The Role of Education for the Economic Growth of Bulgaria. 2014. Munich Personal RePEc Archive/ Burgas Free University, <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/55633/>
4. Rangelova, R. „Europe 2020” Strategy and Bulgaria’s economic growth. Economic Thought journal. 2011. issue 3, pages 3-29.
5. Statev, S. Interrelationship between Economic Growth and Financial Development (Econometric Analysis for Bulgaria: 1991-2006). The Yearbook of UNWE 2009, (1), pp.207-286.
6. Yotzov, V. Economic growth through the prism of the external sector. Economic Thought. 2013. 6, pp. 3-19.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

к. е. н. Кудлаєнко С. В.

Україна, Хмельницький, Хмельницький національний університет, здобувач

ARTICLE INFO

Received 13 February 2018
Accepted 06 March 2018
Published 15 March 2018

KEYWORDS

social policy,
socio-economic development,
indicators of socio-economic
development,
competitiveness index,
index of social progress,
human development index,
index of the prosperity of
countries

ABSTRACT

The article contains the results of studies on the positioning of Ukraine in the international ratings of social-economic development. The presented analysis allows revealing the main components that have an impact on the state's social policy. The obtained results allow forming directions of introduction of changes in the processes of regulation of social development of the country. An analysis of the criteria for socio-economic development of the country made it possible to identify the main international indicators. The Global Competitiveness Index of Ukraine includes 114 indicators, grouped in 12 categories: institutions, infrastructure, macroeconomic environment, health and primary education, higher education, product market efficiency, financial market development, technological readiness, market size, development level business, innovation. The World Competitiveness Index is set for 63 countries and is calculated on the basis of study of 50 criteria: 30 quantitative and 20 qualitative. The index of the prosperity of the countries, human development, human capital, social progress, and others correspond to the steps of the Maslow Pyramid, both in relation to the individual, and in relation to the social policy of the country. The results of the study allow us to conclude that the indicators of socio-economic development should be monitored according to the components of certain indices, as well as to identify the priority directions for which changes in the social policy to the state are necessary - activation of human development, healthcare reform, introduction of new technologies, ensuring the level of employment.

© 2018 The Author.

Вступ. Питання соціально-економічного розвитку країни у відповідності до європейських стандартів є актуальним не тільки в зв'язку з активізацією євроінтеграційних процесів в економіці України. Метою оцінки соціально-економічного розвитку є вивчення рівня економічного зростання, суспільного благополуччя та його поширення у глобальному масштабі [1, с. 79]. Зрозуміло, що такі індикатори пов'язані з показниками конкурентоспроможності, економічного зростання, проблемних факторів ведення бізнесу тощо. Виявлення європейських тенденцій соціально-економічного розвитку та їх вплив на соціальну політику в Україні дозволить сформувати цільові напрями соціального розвитку країни.

Ціла низка аналітичних матеріалів щодо оцінки соціально-економічного розвитку України дозволяє сформувати індикативні показники відповідно до європейських стандартів [1-8]. Але динаміка розвитку змінюється дуже швидко і потребує нових аналітичних досліджень.

Мета статті – представити результати аналізу можливостей наближення євро інтеграційних перспектив для України.

Результати досліджень. Аналіз критеріїв соціально-економічного розвитку країни дозволив виявити основні міжнародні індикатори. Ці індикатори відповідають складовим піраміди Маслоу, якщо її використати до соціальної політики країни [9].

Індекс глобальної конкурентоспроможності є базовим індикатором, фрагментарні результати якого представлені в таблиці 1.

Він включає 114 показників, згрупованих в 12 категорій: інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, здоров'я і початкова освіта, вища освіта, ефективність товарного ринку, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації [2].

Дані таблиці свідчать про значне погіршення рівня глобальної конкурентоспроможності України на міжнародній арені. Так, з 2013 року Україна з 73 позиції перемістилась на 85-ту, хоча ситуація погіршення в інших країнах спостерігається тільки у Греції та Кіпрі, а країни близького зарубіжжя в більшості покращили свої позиції. Детальний аналіз рейтингу за складовими вищої освіти та розміру ринку дозволяє говорити про те, що рейтинг вищої освіти занадто низький у порівнянні з такими країнами, як Фінляндія та Нідерланди, що займають

друге та третє місця в рейтингу. Однак, у той же час, Україна за підсумками 2016 р. входить до топ-35 країн з найкращою системою вищої освіти.

Таблиця 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності України та країн Європейського Союзу в 2013–2017 рр. (місце в рейтингу зі 138 країн)*

Країна	2013	2014	2015	2016	2017
Болгарія	62	57	54	54	50
Греція	96	91	81	81	86
Естонія	34	32	29	30	30
Литва	45	48	41	36	35
Німеччина	6	4	5	4	5
Польща	41	42	43	41	36
Румунія	78	76	59	53	62
Словенія	56	62	70	59	56
Угорщина	60	63	60	63	69
Фінляндія	3	3	4	8	10
Франція	21	23	23	22	21
Хорватія	81	75	77	77	74
Чехія	39	46	37	31	31
Швеція	4	6	10	9	6
Україна	73	84	76	79	85

* сформовано автором на основі даних [2]

Рис. 1. Рейтинг окремих країн ЄС та України за показниками вищої освіти та розміру ринку в 2016 р. [2]

За показником розміру ринку Україна в рейтингу ІГК має великі можливості і про це свідчить значне зростання обсягів експорту. Але свій потенціал Україна не використовує.

Найгірша ситуація в Україні спостерігається за такими індикаторами як: інституції, макроекономічне середовище, ефективність товарного ринку, розвиток фінансового ринку (рис. 2.). Тобто, навіть, якщо враховувати вплив військових дій, рівень довіри до влади, ефективність державних інституцій знаходяться на дуже низькому рівні. Такі показники свідчать про необхідність удосконалення системи державного регулювання економічного середовища та соціальної сфери, проведення глибоких наукових досліджень та їх впровадження в практику у вигляді змін в законодавстві та механізмах регулювання соціального розвитку країни.

Показники інновацій та здоров'я і початкової освіти достатньо високі, але вони відображають кількісні показники і також потребують перегляду збору та обробки статистичних даних. Європейський досвід свідчить про те, що при наявності оптимального середовища ведення бізнесу, активно розвивається соціальне підприємництво, приватно-державне партнерство, тому індикатор можливостей ведення бізнесу також є одним з провідних.

Найбільш негативними факторам впливу на бізнес є інфляція, корупція, політична нестабільність, неефективна урядова бюрократія, доступ до фінансових ресурсів. Варто відзначити, що в Україні спостерігається не найгірша ситуація в розрізі впливу окремих чинників на можливості ведення бізнесу у порівнянні з окремими країнами Європейського Союзу. Найгіршими є показники інфляції.

Рис. 2. Рейтинг України та окремих країн Європейського Союзу за окремими складовими ІТК у 2016 р

Другим індикатором є індекс світової конкурентоспроможності, який визначається Центром світової конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту в Швейцарії [3]. Цей індекс встановлюється для 63 країн і розраховується на основі вивчення 50 критеріїв: 30 кількісних та 20 якісних, тобто заснованих на опитуванні експертів [4]. Важливим є те, що експертами оцінюється також рейтинг міжнародної конкурентоспроможності цифрових технологій країни. Аналіз цього рейтингу також свідчить про низькі показники для України. Ще нижчі показники має тільки Румунія. Так, на рис. 3 представлено місце окремих держав ЄС та України у рейтингу світової конкурентоспроможності цифрових технологій за фактором «знання» у 2013–2017 рр.

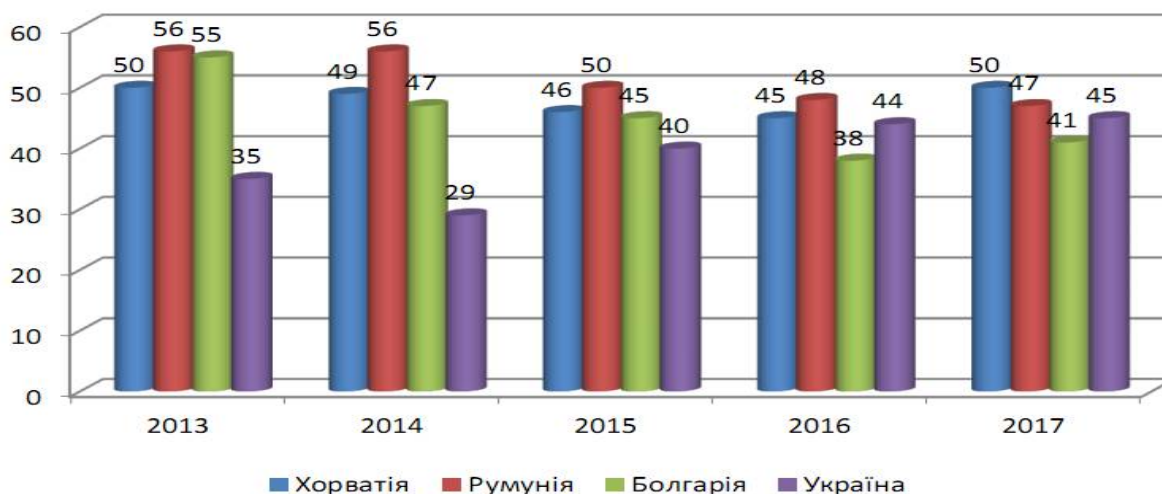

Рис. 3. Місце окремих держав ЄС та України у рейтингу світової конкурентоспроможності цифрових технологій за фактором «знання» у 2013–2017 рр

Не дивлячись на потенціал ІТ-технологій та достатньо високі показники освіти можемо констатувати, що на протязі останніх років ситуація значно погіршилася і станом на 2017 р. Україна вже займає 45-ту рейтингову позицію. Основними причинами погіршення рейтингу країни стали низька ефективність міського самоврядування та навчання персоналу; відтік високо-кваліфікованих фахівців.

За фактором «технології», ситуація ще гірша. Жодна з країн Європейського Союзу не має таких низьких показників рівня застосування провідних технологій, як Україна, хоча і є певні країни ЄС з низьким рейтингом за чинником технологій (рис. 4).

Все це свідчить про недостатню увагу держави до науки і, зокрема, до високотехнологічних наукових досліджень, розробок тощо.

Важливим також є індекс процвітання країн світу [3]. З точки зору параметрів соціального розвитку нашої держави, варто відзначити, що найгірша ситуація склалася за складовими соціального капіталу, безпеки та здоров'я. Дуже низький рівень безпеки пояснюється обставинами ведення військових дій та анексії частини територій країни. Значний вплив на індекс процвітання також здійснює і той факт, що в нашій країні громадяни масово не відчувають особистої безпеки, в тому числі і внаслідок слабкої соціальної згуртованості,

зростання рівня злочинності та перевищення повноважень службовцями, покликаними забезпечувати особисту безпеку кожного [1]. Необхідно відмітити, що цей індекс найбільше відображає піраміду Маслоу як по відношенню до окремої особистості, так і по відношенню до соціальної політики країни.

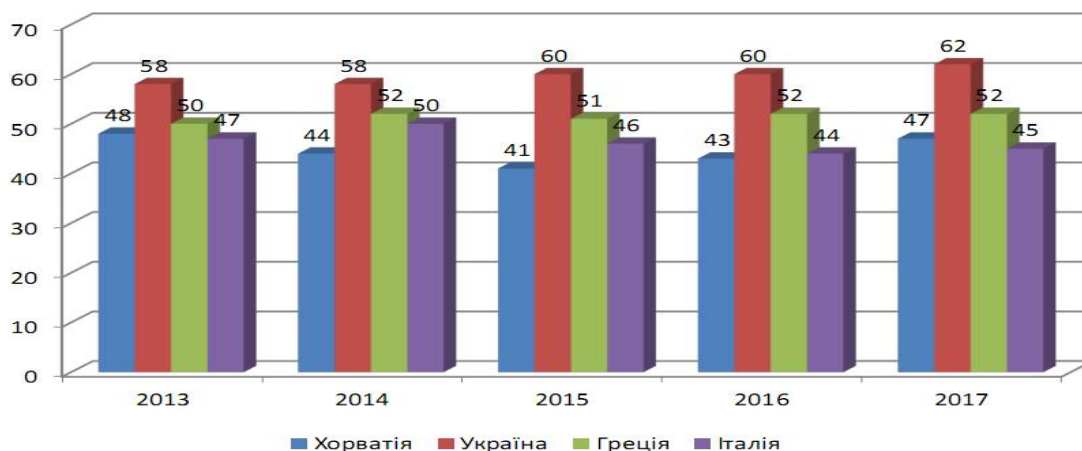

Рис. 4. Місце окремих держав ЄС та України у рейтингу світової конкурентоспроможності цифрових технологій за фактором «технології» у 2013–2017 рр

В Індексі процвітання під соціальним капіталом розуміється соціальна участь громадян, їх сімейні та громадські зв'язки, волонтерство, пожертви у благодійні організації тощо. Цей індекс достатньо високий (рис. 5).

Не дивлячись на розпочаті реформи в сфері охорони здоров'я, Україна, за даними 2016 р., займає лише 111-те місце серед усіх досліджуваних держав за станом сфери охорони здоров'я

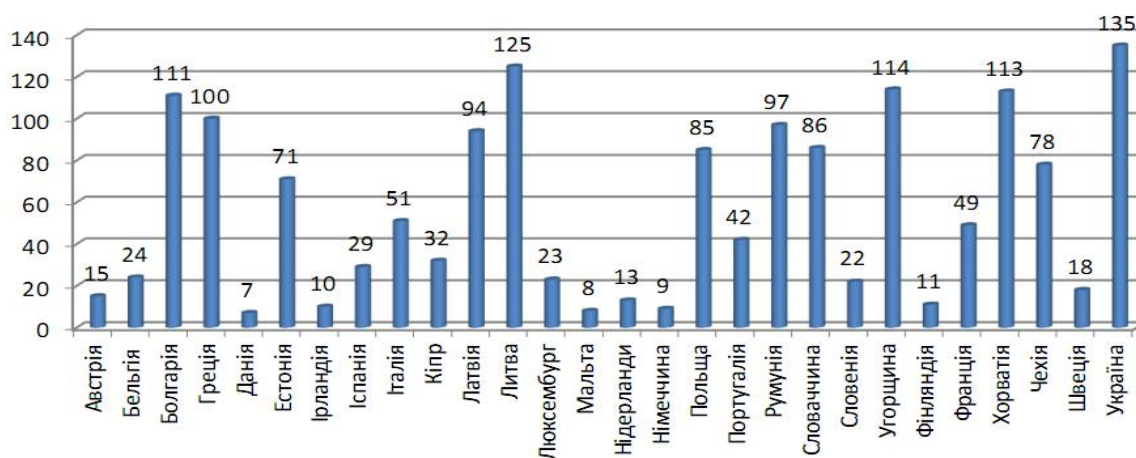

Рис. 5. Рейтинг України серед країн-членів ЄС за показником соціального капіталу Індексу процвітання у 2016 р

Це свідчить про необхідність розвитку інфраструктури системи охорони здоров'я, пропаганди імунізації населення, збільшення обсягу державних витрат на медичні заходи, запровадження різноманітних програм для збільшення середньої тривалості життя, зменшення показників дитячої смертності, покращення чистоти навколишнього середовища та цілого ряду інших чинників впливу на здоров'я населення (рис. 6).

Ще одним з інтегральних показників є індекс людського розвитку, який є комплексним, а також індекс розвитку людського капіталу, але ці індикатори потребують окремого дослідження і будуть представлені більш детально в подальших публікаціях [4 - 6]. Необхідно тільки відмітити, що цей індикатор вимірює досягнення країни з точки зору стану здоров'я, отримання освіти та фактичного доходу її громадян [1, с. 128] і також є низьким для України в порівнянні з країнами Європейського Союзу (рис. 7) [4].

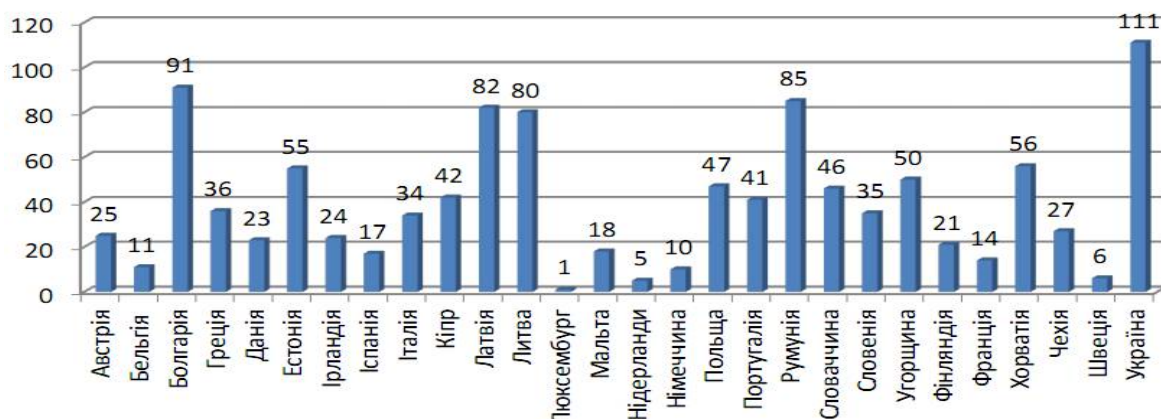

Рис. 6. Рейтинг України та країн ЄС за показником охорони здоров'я Індексу процвітання у 2016 р

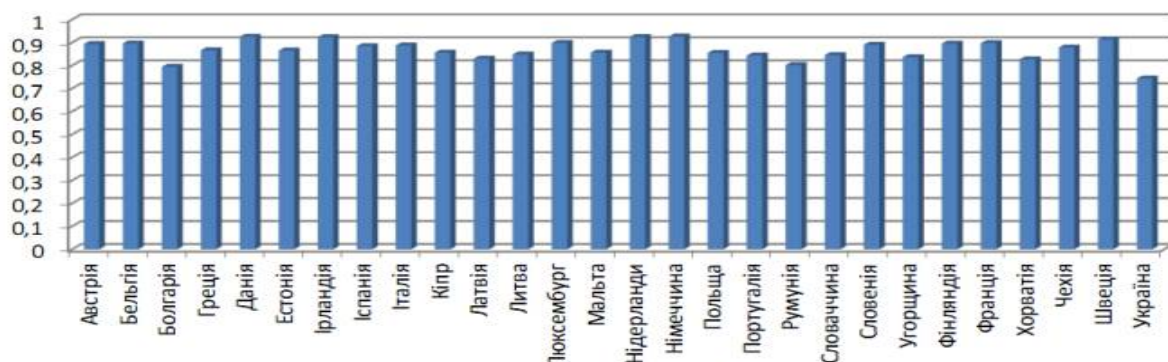

Рис. 7. Індекс людського розвитку України та країн Європейського Союзу у 2016 р

Ще одним застосовуваним у світі показником оцінки соціально-економічного розвитку країн світу є Глобальний індекс добробуту літніх людей, розроблений науковцями організації «HelpAge International». Ним на сьогодні охоплюються 96 країн світу та більше 91% осіб похилого віку. Глобальний індекс добробуту літніх людей дозволяє виокремлювати країни з найкращою практикою піклування про добробут осіб похилого віку, різновиди державної політики у сферах соціальних пенсій, охорони здоров'я, освіти, зайнятості та соціального середовища проживання літніх людей [7].

Рейтинг країн світу згідно до Глобального індексу добробуту літніх людей представлений на рис. 8.

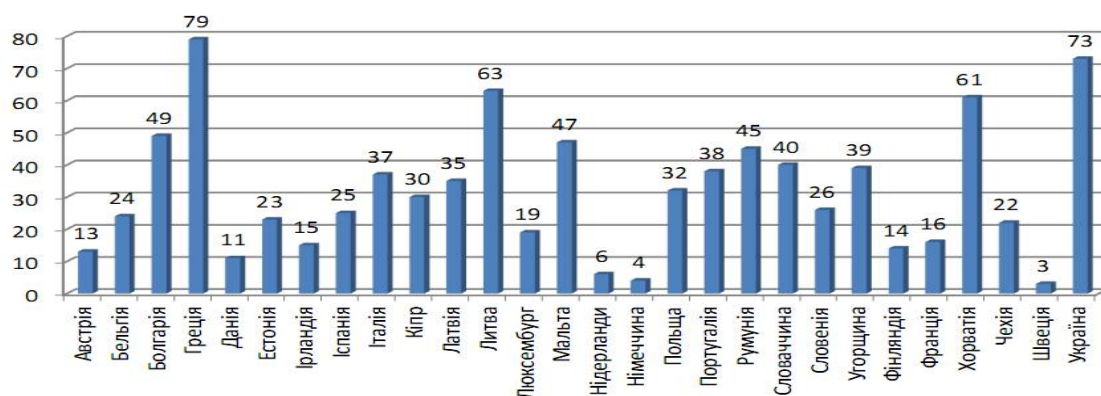

Рис. 8. Рейтинг країн ЄС та України за Глобальним індексом добробуту літніх людей у 2015 році

В контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути і показники Індексу соціального прогресу, запропонованого у 2013 р. організацією «The Social Progress Imperative» на всесвітньому форумі із соціального підприємництва «Skoll World Forum» [8].

Застосування Індексу соціального прогресу дозволяє оцінити рівень фізіологічних потреб людини, можливостей безпеки, якості життя та самореалізації. За показником Індексу соціального прогресу в Україні найгірше місце з-посеред досліджуваних країн (рис. 9) [8].

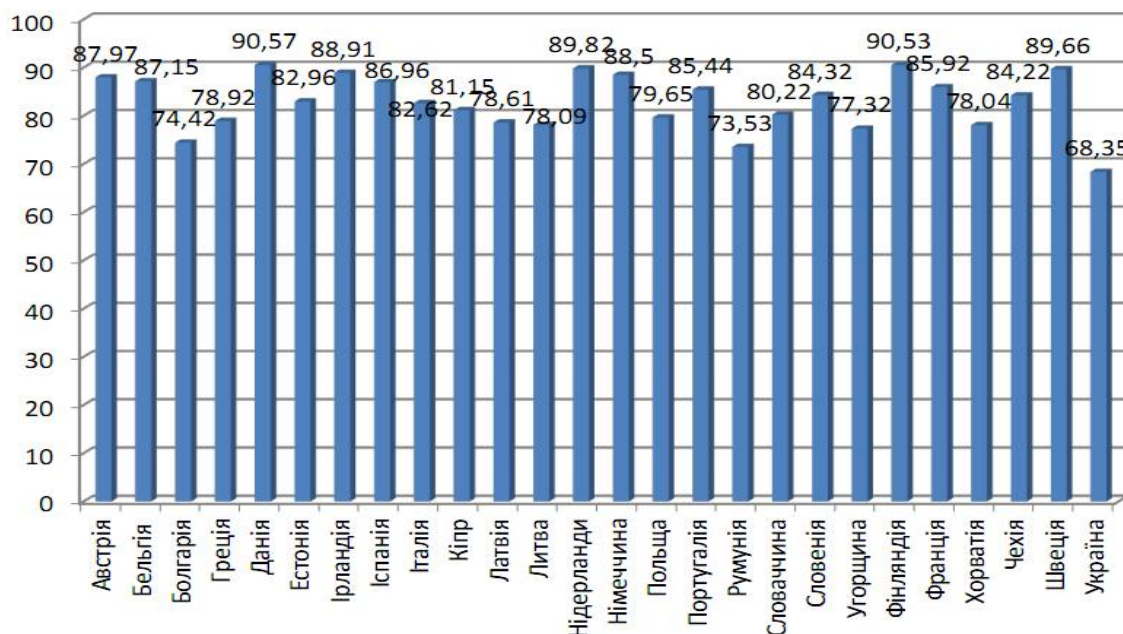

Рис. 9. Індекс соціального прогресу країн Європейського Союзу та України у 2017 р

Наведені дані дозволяють зробити висновок про занадто низький рівень соціального прогресу нашої держави у порівнянні з показниками соціального розвитку країн Євросоюзу, але аналіз складових дозволить визначити основні напрями соціальної політики. За цими напрямками можна сформулювати цільові стратегічні карти соціального розвитку країни за допомогою сучасних управлінських та інформаційних інструментів [10].

Висновки. Виконаний аналіз основних індикаторів соціально-економічного розвитку країн дозволяє погодитись з європейськими фахівцями, що відносять Україну до проблемних та найбідніших країн Європи. Але, в той же час, результати дослідження дозволяють зробити висновок про необхідність моніторингу показників соціально-економічного розвитку за складовими визначених індексів, а також виявити напрями, за якими необхідно впроваджувати зміни в соціальній політиці держави. До них відносяться активізація щодо людського розвитку, реформи в галузі охорони здоров'я, запровадження нових технологій, забезпечення рівня зайнятості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік / В. В. Козюк та ін., за ред. В. В. Козюка. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 248 с.
2. The Global competitiveness report 2016. – Geneva : World economic forum, 2016. – 400 p.
3. Legatum prosperity index 2016 // Електронний ресурс. – Режим доступу : www.prosperity.com/
4. Доклад о человеческом развитии 2016. Человеческое развитие для всех и каждого / Опубликовано для Программы развития ООН (PROON). – М. : Весь мир, 2016. – 288 с.
5. Чорна Л. О. Науково-методичні підходи інноваційного розвитку людського капіталу / Л. О. Чорна, О. Д. Зачоса // Агросвіт. - 2017. - № 6. - С. 17-20.
6. The human capital report 2016 // Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.helpage.org/global-agewatch/population-ageing-data/global-rankings-table/>
7. Global age watch index 2015 // Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.helpage.org/global-agewatch/population-ageing-data/global-rankings-table/>
8. Social Progress Index 2017. Findings Report / Social progress imperative. – Washington, 2017. – 95 p.
9. Villarica, H. (August 17, 2011). "Maslow 2.0: A new and improved recipe for happiness". Електронний ресурс. – Режим доступу : theatlantic.com.
10. Блакита Г. В. Моделювання стратегічних карт розвитку організації: монографія / Г. В. Блакита, Л. О. Чорна, О. О. Коваленко, Н. Ю. Чорна, О. Д. Зачоса, А. В. Петровська. — Вінниця: ВТЕІ, 2013 — 364 с.

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

ISSN 2412-8368

<https://ws-conference.com/ijite>

2(14) March 2018

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Google
scholar

RePEc

OpenAIRE

Passed for printing 05.03.2018. Appearance 15.03.2018.

Typeface Times New Roman.

Circulation 500 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2018

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ECONOMY

RS Global